

MILIDUCH
MJEZ ZABYĆOM A WĘČNOSĆU

Lubomír Jaroš

MILIDUCH

Mjez zabyćom a wěčnosću

Powědančko ze serbskich stawiznow

RENECO

2009

© Lubomír Jaroš 2009

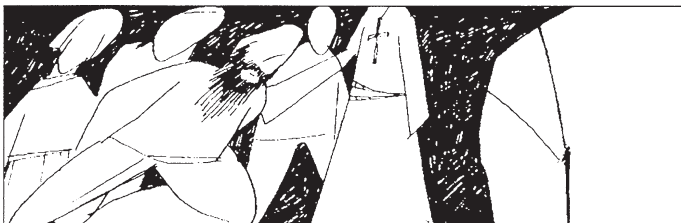
© Translation František Vydra, Jurij Šerak 2009

© Illustrations Petra Šnokhausová 2009

ISBN 80-86563-21-9

Moto:
„Wosud je tež to, hač jón dodnimy.“

WÓLBA WÓJWODY

„Što mamy z nimi činić?“, woprašā so włodyki jedyn z člonow jeho družiny. Miliduch sukny z ramjenomaj a wotwobroći swojej woći wot płomjenjow palaceje so gło-maćanskeje wjeski. Před nim steješe črjódka jatych wojakow mócneho kejžora Korle Wulkeho, kotřiž zapalichu při swojim nadpadže do słowjanskeho kraja někotre drjewjane wjeski we wokolinje. Bě to poslednja skupina njeprěćelow, kotruž běchu serbscy jězdni zajeli.

„Zwjazajće přeco dweju k sebi, zo njebychu ćeknyć móhli. Překupcy z wuchodnych krajow nam za tajkich njewólnikow derje płaća!“, praji Miliduch.

„Tónle bě někotrych našich ludži morił, mjez nimi tež žony a małe džěćo. Ze swojimaj wočomaj sym tónle njeskutk widzał“, wołaše wšón rozhorjeny ćekanc ze spaleneje wjeski, pokazujo z prawicu na wysokeho, naduteho frankowskeho wojaka z dołhej čerwjenej brodu.

„Je tomu woprawdže tak?“, wobroći so włodyka na wobwinowaneho wojaka, tola tón ničo njerozumješe.

„Štó z was řeči našu řeč?“, zawoła Miliduch, ale nichtó z cuzych wojakow so njeprizjewi. Hakle kusk pozdžišo stupi z črjódki młody muž dopředka.

„Ja wašu řeč rozumju“, praji wón.

„Tuž budžeš přeložować“, kazaše Miliduch.

Mjez tym zo poča cuzy młodźenc wojakej-brodačej něšto powědać, hladaše włodyka kedźbliwje na njeho. Njeběše zdrasćeny kaž druzy, njeměješe w rukomaj brón, ale na sebi brunu dołhu suknu kaž mnich. Na nohomaj měješe kožane škórnje, na mjezwoču bě widźeć, zo je tónle młody muž zwučeny rozmyslować, tež pohiby jeho rukow běchu přijomne. Na hrudzi zyboleše so mały kříž. Bě bjez dwěla jedyn z tych předarjow, kotřiž w tym času přeprěčachu wšón słowjanski kraj. Nadobo frankowski wojak na předarja zarjeji. Njebě jasne, što tón roznjemdrjeny Frank na mnicha wołaše, widźeć pak bě, zo wón Słowjanow zacpěwa. Při tym hrožeše jemu z rukomaj. Jedyn ze serbskich wojakow jeho z tołstym kijom skludzi.

Mnich wujasni Miliduchej, w čim ta hida tči: „Wón praji, zo njebudže so před tobu zamołwjeć, dokelž sy bjezbóžny, pohan“, wotmołwi mnich, hladajo zrudnje na zemju.

„To rěka, zo wón nas zacpěwa, dokelž smy pohanjo“, wospjetowaše pomałku Miliduch. „Morić, kradnyć a w sy zapaleć - je to snano něšto chwalobne?“, praji Miliduch a pohladny njenaprošnje na tołmačerja. „Ja wěm, zo wěriće do jeničkeho boha ... Ale kajki wón je, hdyž trjeba krej džěci a žonow?“ Po tutyh słowach słowjanskeho włodyki rozlehny so čišina.

„Njedziwajcy toho će prošu, włodyka, zo jemu žiwjenje zachowaš“, praji młody předar.

Miliduch so zadžiwa.

„Čehodla? Dokelž je wón křesćan?“, njerozumješe Miliduch.

„To potajkim rěka, zo su jenož křesćenjo ludžo, byrnjež surowi a zli byli?“

„Dowol mi, prošu...“, chcyše mnich pokročować.

„To hižo dosaha. Předuž tym swojim, či to bóle trjebaja hač ja“, włodyka mnichowe słowa přetorhny.

„Toho brodača pochłostajće, kaž sej zasłuži, a tych druhich zwjazajće z powjazom, kaž běch hižo prajił“, přikaza Miliduch. „Džensa budźemy tu, na tutym městnje přenocować, přihotujće nóclěh.“

Wojak z čerwjenej brodu zrozumi, zo so jeho žiwjenje bórže skónči, a poča wótře swarjeć, tola nchtó njeměješe jeho zańč.

Miliduch rozmyslowaše wo mnichowych słowach. Tón žadaše sej žiwjenje suroweho Franka zachować, dokelž je wěriwy. Wobeju wjaza křescanska wěra. Wón ma prawje w tym, zo wuwoła krej zaso druhu krej, wječba druhu wječbu. Złótnistwo wšak njesmě njepochłostane wostać. Najlěpje by wězo było, wójnam so wuwinyć, ze susodami w měrje žiwi być. K tomu pak trjebamy mócneho wjednika, kotryž by wšitke naše słowjanske splahi za tule mysličku zahorił. Snano jónu tajkeho změjemy!

Přikaza, zo k njemu mnicha přiwjedu. Tak so sta.

„Kak mi wujasniš, zo ty našu słowjansku rěč wobknježiš?“, prašeše so Miliduch.

„Chcu Bohu služić, a k tomu pytam płódnu pódu“, wotmołwi mnich.

„Sym so prašał, hdže sy našu rěč tak derje nawuknył“, chcyše włodyka wědźec.

„Wašu rěč tak derje znaju, dokelž sym ju wot swojeje maćerje nawuknył“, wotmołwi młody mnich.

„Wuskušowar wón je!“ – „Wotrodźenc, kiž Frankam služi!“

„Daj jeho powěsnyć na šibjeńcu pódla toho brodača!“, wołachu člonoyo družiny.

Miliduch wědžeše, zo su mjez cuzymi wojakami mnozy, kiž su słowjanskeje kreje. Běchu to přeradnicy, kotrymž ni maš wěrić.

„Kak rěkaš?“, prašeše so mnicha Miliduch.

„Wenedus. Tele mjeno sym dóstał, jako přiřwzach křesćansku wěru.“

„A w našej řeči?“

„Nimam druhe mjeno“, twjerdžeše młodženc.

„A kak je će twoja mać mjenowała?“

Młody předar křesćanskeje wěry na tele prašenje njewotmołwi. Tłóčo w rukomaj železny křiž, hladaše k njebju.

Miliduch hladžeše z ruku swoje čorne włosy. Wobstojnosće wuwiwachu so trochu hinak, hač bě wočakował.

„Pušćće mnicha, njech dže, hdžež chce.“

Poslednju próstwu mnicha Miliduch pak wotpokaza, zo dari wšitkim jatym njepřecelam swobodu, a wotsali so do lěhwa.

Poča so ćmičkać. Wokoło wohnja zesydachu so člonojo družiny, włodykojo, lechojo a županojo. Zaklinčachu pěnje a jimace zwuki tarakawy. Miliduch stupi so k wulkemu wohnju, praji hdys a hdys něšto někotrym ze swojich swěrných wojowarjow, chwaleše rjekowske zadžerženje w bitwje. Potom sydny so k najwyšim rozkazowarjam splahow, kotřiž wuradžowachu a hódnoćachu njedawnu bijeńcu, w kotrejž njebě přewjele woporow. Falowachu jenož tři: Semil a dwaj bratraj ze Zahorja. W tołstej ćmje sy widzał běle wobwjazy ranjených, kotrejž kryjachu hluboke bluzny z boja.

Jutře rano zahe so kóždy zaso domoj nawróći. Džensa su so skónčnje zhubili za horicontom posledni Frankojo. Jich postupowanje přeciwo Lučanam, Pšowjanam a druhim splaham na juhu zadžeržeć so njeporadzi. Głomačenje, kotrychž nawoda rěkaše Semil, přescěhowachu Frankow, ale wot toho wocomika, jako přińdžeštaj jeho synaj do frankowskeje jatby, staštaj so tutaj z jich zwjazkarjemi. Zbytk serbskeho wójška so někak komdžeše, tuž nańdže

na gľomačanskim teritoriju jenož drobne skupinki frankowskich wojakow.

„Skónčnje će zetkam, luby Miliducho“, witaše swojeho přecěla z posměwkom Lipščanski wľodyka Žitnik. „Z tobu mamy přeco wuspěch w boju. To bě woprawdže wulkotna myslička, nadpadnýč njepřecěla z teje hľbokeje wudrěńcy. Hač doposledka njejsu tuči scyla ničo pytnyli.“

Žitnik přetorhny swoju narěč a napi so mjedowiny z kožaneho měcha. Miliduch z lóštom do časće pječeneho mjasa zakusny. Swojeho přecěla Žitnika znaješe hižo doľho a jara derje. Tuž bě sej wěsty, zo budže Žitnik dale powědać.

„Snano njetrjebaš domoj jěć, přeprošuju će k sebi do Lipska. Tam móžeš wotpočnyć“, rjekny přecelnje, a jeho běle zuby so jemu w erće swěćachu. Při tym dyri Miliducha tak mócnje na chribjet, zo to jemu dych wotrazy.

„Njeh će Pjerun pochľosta, Žitniko! Štož njejsu Frankojo zamóhli, to so nětko tebi poradzi.“ Tute sľowa wupraji Wojisław ze splaha Koledičanow, Žitnikowy zdaleny při wuzny. Wón nawjedowaše maľy wotrjad, kotryž njeda so wot Frankow zajec. Njetraješe doľho a wón woči zańdźeli a padny spicy z wulkeho kamjenja do zeleneje trawy.

„Je to chrobľy wojak a sprawny muž“, posudzi Miliduch a pohladny druhim mužam mjezwoči, sedźacym wokoľo wohnja, „runje kaž wšitcy druzy z našich.“ Žitnik nygny z hľowu, bě z tajkim měnjenjom přezjedny. Tež wón přisľušecše gľomačanskemu zwjazkej a mjerzaše so, zo njezamó Semilej zašo na pomoc přińć. Prawa přičina jeho zakomdženja tehdom bě, zo čakaše na Miliducha. Běštaj přecělej, woběmaj bě hižo wjace hač třiceći ľet. Jeju charakter bě wšak rozdźelny. Žitnik bě zróstny, wysoki muž, jeho mjezwočo přeradźowaše, zo je čľowjek kruteje wole,

kiž so w jeničkim wokomiku rozsudzi. Miliduch bě wyši, bě zwučeny bóle wo wšitkim přemyslować. Zhromadnje pak běštaj na bitwišču njepřewinjomnaj. Wjednikaj, kotrajž nje-měještaj runjeća. Miliduch zniči njepřecelow kaž móčna žołma wulkeje wody a hnydom so zaso wróci do hlubokeho rozmyslowanja.

Ze znałoj běštaj so wonaj před lětami při wójskej wuprawje do Durinskeje. Žitnik bě tehdom přeprósyl Miliducha do swojeje twjerdzizny, hdžež so Miliduch přeni króc zetka z Radmilu, swojej pozdžišej mandželskej.

„Měj wutrobny džak za přeprašenje, ale nětko sy ty na rjedže. Slubju ci, zo přijědu k tebi na wopyt, ručež budže mi to móžno. Z cyłej swójbu přijědu, tuchwilu pak dyrbjú wróco domoj. Radku a džěci widžach posledni króc před poslednim połnym měsačkom. Je tež nuzne při pólnym džěle popomhać, na lukach trawu syc.“

W jeho slowach bě něšto styskniwe. Kedžbliwje sluchajo na přecelowe słowa nygaše Žitnik, zo rozumi.

„Što wy měniće k zadžerženju wójwody Semila?“, wpraša so Diwok, chrobły a njesmilny nawoda ze splaha Nižičanow, kiž mjeztym z čmoweje nocy přińdže a so k přecelomaj přisydny. „Bjez jeho muži je nas jenož poľojca. Frankojo maja mjeztym nowych bojownikow.“

„Što měješe po twojim zdaću činić?“, na to Žitnik. „Wobaj jeho synaj staj w frankowskim zajeću. Njech jeju sam wulki Pjerun škita, zo so bórže zaso k nanej wróci-taj.“

„Hdy by tónkróc sčasom druhim splaham znamjo dał, bychú so Frankojo dawno w swojej kreji kupali. Wón pak chcyše wšón dobytk za sebje. Haj, wón wohnjowe znamjo zapali, tola hakle w tym wokomiku, jako zhoni, zo ličba jeho ludži na tajku syłu Frankow njedosaha. Bě wšitko skazył.“

Chcyše wšo jenož za sebje a nětko nima ničo. To je sej zaslužil“, hóršeše so Diwok.

„Njesudźmy jeho tak njenaprošnje“, doda měrnje Žitnik.

„By da ty tež tak činiš, Miliducho?“, chcyše Diwok wědžeć. Jeho mjezwočo bě krejčerwjene.

„Čehodla so prašeš? To tola wotwisuje wot wobstęnosćow. Semil so žaneje bitwy njestróži. Njeje tola z bitwišća čeknył, ale zhubić dweju synow – to bě za njeho přewjele. Lubuje jeju přewšo“, praji Miliduch. Wón přimny za kožany měch z mjedowinu a so napi. „Smy nažel přepozdže přišli.“

„Obodrića wjesele šćowkachu“, wupraji ze zlóstnym posměwkom Diwok.

Wšitcy běchu zrudni, dokelž tole njebě přeni króc, zo podpěrowachu Obodrića w bitwje Frankow a zo wojowachu přeciwo swojej słowjanskej kreji.

„Štó nas w přichodže do boja powjedže ?“, přida włodyka, a jeho słowa skutkowachu kaž njepřijomny, zymny deščik. Frankojo hrožachu Semilej, zo njeměł serbske splahi nawjedować, hewak jeho synaj...To bě woprawdže wažne prašenje: Štó budže na čole zjednočeneho wójska serbskich splahow? Je jara nuzne noweho načolnika nanajspěšnišo wuzwolić. Wójsko bjez nawodnika – to njesmě dołho trać.

„To, štož bě Diwok prajił, je wěрно. Trjebamy sylneho a mudreho muža, kiž by nas před nadpadami Frankow ški- tał. Ja tajkeho muža derje znaju“, přizjewi so Žitnik.

„Po mojim zdaću dyrbimy dočakać, hač budže posedženje sejma“, praji Jawor ze splaha Łužičanow.

„Čehodla? Smy tu nimale wšitcy. Faluja jenož Semil, bratraj ze Zahorja a Želen ze splaha Lagošanow“, zna- přećiwi Diwok.

„Po mojim měnjenju“, pokročowaše Jawor, „dyrbja při wobjednanju tajkeje naležnosće wšitcy přítomni być.

Wosebje bratraj ze Zahorja. Frankojo w našim kraju dołho njezwostanu. Spěšnje pokradnu, štož je jim hódz, ale do našich hrodzišćow a do hłubokich lěsow sej njezwěrja. Bjezdweła budu so bojeć, zo ludžo ze Semiloweje družiny jich traš nadpadnu.“

„Sy prajił, Žitniko, zo znaješ mjeno tajkeho muža, kotryž by móhl naš nawoda być. Štó to je?“, prašeše so něchtó.

„Wón tu mjez nami sedzi“, bě wotmołwa.

„Praj nó skónčnje, koho měniš. Snano sebje samoho?“
Někotři počachu so wótre smjeć.

„Wězo sebje nic. Miliducha!“ bě Žitnikowa wotmołwa.

Wojowarjo, sedzacy kołowokoło wohnja, hladachu kedźbliwje Miliduchej mjezwoči.

Tón překwapjeny na Žitnika pohladny a potom praji poněčim:

„Mjez nami je tójšto sprawnych, zmužitych muži, kmańšich hač sym to ja.

K nim slušeš ty, Žitniko, abo Wjelk, tež Golubač abo Čiž zamóža naše splahi wjesć.“

„Maš prawje, mjez nami su tež druzy wurjadni ludžo“, přetorhny Žitnik jeho.

„Wójwoda wšak móže być jenož jenički z nich. Što měniće, bratra?“

„Ja měnju“, praji šedziwy Lutogněw, „zo je Miliduch ta prawa wólba. Njebě ženje nikomu z nas ničo zleho sćinił, ma dobru hłowu a w bitwach bywa přeco zmužity.“

„Haj, tež my smy z tym přezjedni“, wotmołwichu wšitcy włodykojo. Wojisław, kotryž runje wotući, pak měješe najwótříši hlós. Hańbowaše so, zo je spał, jako so tale wažna wólba započa.

„Semil njeby z tajkej wólbu přezjedny był. Njesměmy zabyć, zo je dotal wón naš wójwoda“, zawoła njenadžicy

Krut, włodyka Lowěnow. Jeho teritorij dótkaje so mjezy mócnarstwa Frankow. Bě znate, zo ma Krut zwiski z Durinkami a Baworami.

„Móžno, zo maš prawje, ale kaž widžiš, Semil tu nětko mjez nami njeje a drje tež w přichodže njebudže“, znapřećiwi Lutogněw. „Sy snano přećiwo našemu měnjenju?“

„Haj, to sym. Wójwodojo su přeco ze splaha Głomačanow woleni byli, abo tež ze Serbišća. Ze splahow, kotrež su žiwe na wuchodže, njemějachmy ženje svojeho hłowneho nawodu. To pak njeje to najwažniše. Miliduch pječa do našich přibohow njewěri“, doda Krut.

„Štož Głomačanow nastupa, da rěču tudy w jich mjenje ja. Mój ze Semilom smój ze samsneje swójby. Tež Miliduch ma wurjadnych prjedownikow. Jeho žona Radka pochadza z našeho splaha. Je však spodźiwne, zo rěčiš wo našich pohanskich přibohach ... Wěmy derje, zo wopytuje twój dwór nimale wšědnje wjele křesćanow.“ Žitnikowe słowa rězachu kaž wótry nóż. „Ja so samo dźiwam, zo tu mjez nami sedziš. Sy tola zwučeny za Frankami na konjach pěši hić.“

Krut hladaše z hidu Žitnikej do wočow. Wšitcy wočakowachu, zo so wón w najblišim wokomiku na Žitnika wali. Mužojo běchu jara rozbudzeni a scěhowachu napjeće, što so dale stanje.

„Maš snano hinaši, lěpši namjet? Sebjě samoho však njenamjetuj“, praji Žitnik. Kołowokoło zaklinča směch. Krut čuješe so zranjeny a přimny za wótrym nožom, kotryž na širokim kožanym rjemjenju wisaše.

„Słuchajće, bratřa, njeswarće wjacé“, prócowaše so stary Lutogněw wšitkich změrować. „Wadžić móžeće so po wólbje. Štó z was njeje přezjedny z Miliduchom?“ Wjetšina přítomnych bywaše mjez sobu někak přiwuzna, tuž móhla so rozkora stać wažny zadžěwk, samo bój, kotryž by

prezjednosć serbskich splahow wohrozył. Zastupnicy splahow mjelčachu, byrnjež mjeno noweho wójwody za nich jara wažne było.

„To rěka, zo nchtó z was njeje přećiwo tomu.“

Lutogněw hladaše kedźbliwje włodykam mjezwoći a stany z wulkej dostojnosću.

„Miliducho“, praji wón swjatočnje, „sy wuzwoleny jako naš načolnik. W přichodže nas wšitkich do boja powjedžeš, budžeš škitać naše wobsydstwo a naše žiwjenje. Sy z tutej wólbu prezjedny?“

Woći wšitkich zložichu so na Miliducha. Tón rozhladny so dokoławokoło. Potom pomału stany a rjekny:

„Njesy se ženje myslil, zo mje za wójwodu woliće. Je to waše přeće, tuž njemóžu waš rozsud wotpokazać. Mějće mój džak! Budu so prócować, zo njebych was přesłapił.“

Po tutech słowach wšitcy zajuskachu. Kóždy chceše Miliduchej swoje zbožopřeće wuprajić, jeho wobjimać, jemu ruku potłócić abo jemu swoju swěru wuznać.

Radosć włodykow měješe swoju přičinu w tym, zo běše wobćežny nadawk – wólba wójwody – skónčnje nimo a zo so poradzi rozkorje mjez serbskimi splahami so wuwinyć.

Powěsć, zo bu Miliduch za wójwodu wolony, so spěšnje rozšeri k druhim wohnjam, při kotrychž sedžachu bojownicy. Či tohorunja njesćerpnje wočakowachu, što budže nowy wójwoda. Mužoj z Miliduchoweho splaha so wjeselachu, zo je nowy wójwoda z jich kreje.

Wójwoda běše mócný čłowjek, wón měješe prawo zwołać sejm, bě zdobom sudnik, hłowny jeho nadawk pak bě škitać swój lud a wjesć muži do bitwy. W tym času začahnychu nimale kóžde lěto Frankojo do serbskeho kraja. Při tajkich nadpadach zničichu tež žito na polach. Wójwoda bě woprawdže wusahowaca wosobina. Wón so njenaboji,

wojować z frankowskim kralom, a to nic jenož z brónju w rukomaj, ale tež z rozumom. To wšitcy wědzachu. Nowe bě - kaž Krut praji -, zo pochadza nowy wójwoda z jedneje z wuchodnych župow serbskeho kraja.

Rozmołwy při wohnju a znate serbske spěwy klinčachu hač do pózdnjeje nocy.

Miliduch kročeše ze Žitnikom a někotrymi druhimi po wójnskim lěhwje. Njerčeše jenož z nawodami družinow, ale tež z jednorymi bojownikami, naprašowaše so za jich strowotu, za swójbny problemami. Hdys a hdys přilubi, zo pomha změrować tych, kotřiž swarja, podzakowa so za přeprošenje na wopyt, na swójbny swjedžen abo na hońtwu. Do swojeho stana wróci so hakle do switanja. Před sparom hišće skrótka porěča z Božćečom, hłownym měšnikom Čornoboha. Potom na ložu ležo zańdzeli woči a wusny, mjeztym zo so měšnik sčicha modleše.

Božćeča sej ludžo jara wažachu, tola někotři so jeho bojachu. Měješe dolhe čorne włosy, jeho woči wšitko kołowoko wobkedźbowaštej. Jeho mjezwočo bě wot slónca brune, deleka z hustej brodu wobrubjene. Wo jeho zmužitosći sej ludžo husto powědachu, ale wón bě žiwy při drjewjanej swjatnicy Čornoboha a žiwjenje splaha lědma wobwliwowaše. Ludžo so z nim zetkawachu zwjetša na wopornišću a za čas wójnskich podawkow. Hłowny měšnik bywaše wadziwy, samotny čłowjek. Na druhim boku njebě mjez wobydlerjemi wutrobněho zakitowarja serbskeho kraja, serbskeho ludu, jeho starych naložkow a přibohow hač jeho.

Cyłu nóc rozmyslowaše wón wo Miliduchu, wo tym, zo bu młody frankowski předar na swobodu pušćeny, wo času, kotryž bórze přińdže. W jeho čěmnymaj wočomaj so blyškaše.

Najbóle so roznjemdri, jako zasłyša, zo bu frankowski předar na swobodu pušćeny. Strachowaše so tež, zo zabudže Miliduch w přichodže wěru swojich prjedownikow. Wón je drje nosyl do swjatnicy dary kaž druzy, ale njedźiwajcy toho so měšnikej zdaše, zo so Miliduch starych pohanskich přibohow njeboji.

Na njebju schadžachu zerja, nóc so hižo nachileše. Miliduch chcyše so džensa podać na daloki puć. Stołpy módreho dyma podpěrachu njebo, ludžo ležachu při wohniščach kaž mortwi wojacy na bitwišču. Tež Miliduch wotpočowaše na zemi pod ćopłym kožuchom. Pod hłowu měješe dorn trawy. Dychaše prawidłownje a zdaše so, zo so w sparje šibale posměwa.

Měšnik spominaše na čas swojeje młodoscě. Swjatnica Čornoboha běše wot Budyšina jenož poł dnja pěšeho pućowanja zdalena. Nan a džěd Miliducha ju husto wopytowaštaj. W tym času zezna Božecch hakle wšě te potajnstwa pohanskich wobrjadow a prócowaše so wobknježić wšitko, štož je k wěšćenju nuzne. Miliduch abo Milč (tak wón doma, mjez swojimi bliskimi při wuznymi rěkaše) přewodžeše tehdom nana a džěda. Božecch a Miliduch běštaj wot džěcatstwa dobraj přećelej.

Bě so dopomnił, zo je Milča tež něstokróc w Budyšinje wopytał. Posledni raz to bě, jako jemu džěd zemřě. Po nim pomjenowachu tehdom srjedziščo splaha a njedaloku twjerdžiznu. Smjerc džěda bě za Milča jara bolostna. Stary Budyš bě hólčeca wukubłal, a tón při tym wot starca wjele nawukny.

Džěd dyrbyeše hólcej nana narunać, dokelž bě tón cyły čas na hońtwach abo na wojerskich wuprawach. Z jedneje njebě so hižo mawrócił. Tež jeju powaha bě podobna. Mjeztym zo česčachu sej ludžo na džědu jara jeho mudrosć a zamóžnosć předwidženja přichoda, wažachu sej

na jeho wnuku jeho přecelny a čućiwy počah k ludžom. Runje z toho nastajeho mjeno: Miliduch.

Jako započal nawjedować cyłu župu, njenošachu jeho mjeno jenož člonojeho rodu. K Milčanam přidružichu so tež zemjenjo a wjesnjanosća, nimo toho mali włodykajo. Džed pomjenowa wjes (a pozdžiše město) Budyšin, jeho wnuk pak počal twarić mócný splah.

„Čehodla tu samlutki a trochu zrudženy sedziš? Stražuješ snano?“ Žitnikowe słowa měšnikowe rozmyslowanje přetorhnychu. Tón so k Žitnikowej přiwobroći a měrnje wotmołwi:

„Wěš ty, přemysluju wo Miliduchu.“

„Snano so ći něšto na nim njespodoba?“, woprašal so Žitnik a pohladal měšnikowej mjezwoći. Božecach měješe w cyłym splahu wažne městno, tež w cyłej šěrokej „swój-bje“ sej jeho česćach. W swjatnicy Čornobohe so zetkawachu so Serbja z dalokeje wokoliny. Jeho wěšćenja sej bóle wažachu hač wěšćenja Mojby ze Žitawskich skaliny abo wěšćenja bliskeho Běłobohe, kotrehož drjewjana swjatnica stejše trochu dale k juhu, na niskim chołmje. Njeměć poboku tutoho mócného muža móhło Milčej njemato zeshkodźec.

„Spodoba abo njespodoba so. Wšitko nam přichod pokaza“, wotmołwi měšnik a stany. „Je najwyši čas dale jěc.“

„Tež ja póndu k svojim hólcam, zawěšće njejsu hišće wotućili. Mamy džensa před sobu zhromadny čwak puća, snano přindžemy lóšo dale“, rjekny Žitnik a so wotsali.

Lěhwo wotućeše ze spara. Na wulkej přestrjeni lěhwa počachu so pohibować bojownicy, zawaleni do kožuchow. Ći najspěšniši myjachu sej hižo njezwoco w zymnej wodźe

njedalokeje rěčki, mjez nimi Miliduch. Jeho ruce a noze běštej po dołhej nocy sprostnjene, nětko krej zaso w jeho stawach prudžeše. Potom sej dołhe włosy sčesa a poda so k swojej družinje.

„Stawajće, hólcy! Wzmiće sej na puć nadosć cyroby a njezabudźće tež jatym jědz sobu wzać. Wjedro změjemy rjane, snano budžemy wječor zaso doma. Što chceš?“ Z tutym prašenjom wobroći so Miliduch na Weneda abo Wěnka. Tele słowjanske mjeno su jemu člonoyo družiny dali. We woćomaj wójwody poča so zaso blyskáć.

„Rady bych Arnulfa tak pohrjebał, kaž to křescenjo činja.“

„Měniš toho čerwjenobrodatcho kadlu?“, chcyše wójwoda wědźeć a pohlada k tołstemu bukej, hdžež wisaše hišće Frank z kožanym wlečwom wokoło šije.

„Čiń, kaž chceš, sym přezjedny“, kiwny z ruku a postrowi Wojisława, kotryž sej ducy mjeć za rjemjeń powěšny.

K Miliduchej přichadźachu tež druzy, kotřiž chcychu so z nim a jeho družinu wutrobnje rozžohnować. Mjerwjeńca so poněčim rozpušći. Bojownicy wrócachu so w małych skupinach z konjemi do svojich wsow a sydlišćow.

Słyšať sy wótre wołanje na konje, poslednje postrowy přecelam a žorty.

Hłuboki, bjezkónčny pralěs srěbaše do sebje jedyn połk bojownikow po druhim.

Głomačenjo a Milčenjo pokročowachu w směrje do wuchoda. Jich włodykojo jěchachu pódla nich a dawachu po puću krótke přikazy a pokiwy pěšim bojownikam.

Žitnik rjekny Miliduchej: „Kaž ći hižo prajach, my dyrbjeli so husćišo wopytować. Našej swójbje mětoj so wobstajnišo zetkawać. Tutón čas je njewěšty. Frankojo nam

hroža ze swojimi panochtami, nihtó z nas njewě, hdy nas Morana z tutoho swěta wotwjedže. Tež moje žony bychu tebe a Radku zaso jónu widžec chcyli.“

„Twoje žony su jara pilne, Žitniko, to je znate. Z čeledžu wukonjeja wone wjele wužitneho džěla. Twoje pola, bróžnje a skót so hladajcy powjetšuja.

Telko skotu, swini a žita nima drje nihtó druhi. A wjele služownych, přewjele.“

„Haj, njemóžu skoržić“, wuzna Žitnik z posměwkom. „Mój Lipsk je bohaty. Hdys a hdys přijědu ke mni zemjenjo a so prašaja, hač njejsym někajki kuzlar. Woni pječa nimaja telko wuspěcha. Najwjace starosców načinja mi Korla, měnju kejžora Korlu Wulkeho“, roznjemdri so Žitnik. „Lětsa steji na polach wjele žita, nimamy pak chwile je žnjec a wjazać. Njech jeho Pjerun wozmjel!“

Miliduch njebě ničo wotmołwił. Hladaše před sobu, jeho woči běštaj kaž njeprítomnej. Položiwši swoju prawicu jemu na ramjo, woprašaja so Žitnik: „Wo čim rozmysluješ?“

„Wo twojich słowach“, praji ze słabym hłosom Miliduch. „A što měniš?“

„Sym wo frankowskim kejžoru wjele rozmyslował. Je to njeprěćel nas wšěch. Wón ma so za knježićela swěta, snano za boha. A w bitwach přeciwo nam sćele wón do boja najhóršich złośtnikow. A tež tych předarjow. Njebudže dołho trać a naš słowjanski kraj budže z nimi połny“, skoržeše wójwoda.

„Maš prawje, ale praj mi, kak je móžno, zo sy tomu předarjej dał swobodu?“, wiješe Žitnik z hłowu. „Sy njewólnika měć móhl, kotryž by nam wužitny był.“

„Na druhim boku dyrbimy nažel wuznać, zo wón, tón frankowski kejžor, njeje tajki hlupy. Wón daloko dopředka hlada. Pohladaj nož, kajke brónje jeho wojacy maja. Na dobytym teritoriju přikazuje wón klóštry twarić, tež kamjentne hrody a twjerdžizny. Na swojim kejžorskim

dworje podpěruje wón wumělcow, klinči tam hudźba. Wšudžom widžiš luksus.“

„Sy da w měsće Aachenje při nim byl?“

„Ně, tam ženje njeběch, ale to njeje wažne. Překupcy a druzy ludžo, kotřiž su Korlowe sydło wopytali, wo tym husto powědaja“, praji wójwoda. „Dyrbimy hišće wjele wot njeho wuknyć.“

„Chceš snano za njeho witace wrota stajíc dać, jeho pola nas přecelnje powitać a prajić: Tu směš sej wšitko wzać, knježićelo swěta: naše žony, našich njewólnikow, žito a wšu cyrobu. To wšitko słuša tebi. Mi so zda, zo měješe Krut prawje“, rjekny z hórkim hłosom Žitnik. Miliduch pohladny wokomik Žitnikej mjezwoči.

„Njerozumju, čehodla ty wo tajkich wrotach rěčiš. Dyrbimy jenož wot Frankow nawuknyć to, štož by nam wužitne bylo ? dobry mječ, rjana drasta, škleńčany bóńk, brónje. Nic kupić, ale nawuknyć, kak so tajke wěcy zhotowjeja. Potom bychmy sylniši byli a bychmy so lěpje wobarać zamóhli. Za tole dyrbimy wjele woprować - hač na to jeničke: našu swobodu!“

„Praj, kak ma so tole docpěć?“, chcyše Žitnik wědzjeć. Byrnjež swójeho přecela hižo wjele lět znał, poradzi so Miliduchej jeho husto někak překwapić.

„Mam we hłowje plan. Tón młody frankowski předar je mi pomhał tole wumyslić“, smějkotaše so Miliduch. Wujasni přecelnej nadrobnje, što chce w přichodže činić. Po jeho słowach Žitnik zadwělowa: „To so ći njezešlachći.“

„Snano maš prawje, ale ja druhi puć njewidžu. Chcych wo tym planje bjesadować z přichodnym wójwodu. Tehdom pak hišće njewědzach, zo budu ja za wójwodu wuzwoleny“, wuzna Miliduch. „Dyrbju te myslički zjednoćić kaž pačerki na našijnym rječazku.“

Před bojownikami, kiž so domoj wrócachu, wupřestrěwaše so bjez kónca lěs. Mužoj so bórže zhubichu mjez

wysokimi bukami. Za lěsom rozdźělichu so do dolheju ćahow. Jedyn wotboči do Lipšćanskeho směra, tamny poda so na wuchod k Budyšinej.

Žitnik a Miliduch zastaštaj na kromje lěsa, dokelž přindže čas rozžohnowanja.

„Nimam blišeho přecela hač tebjě, Miliduchu“, rjekny Žitnik hnuty. „Chcu ći pomhać we wšěm nastupanju, njezabudź, zo će w twojich planach podpěram. Njech da ći Pjerun móc, zo by so ći wšitko poradziło“, praji Žitnik a wobja kruće Miliducha. Postrowiwszy jeho posledni króc, spěchaše na konju za swojimi wojakami.

Tež Miliduch jěchaše spěšnje dopředka a bórze bě na čole swojeje družiny. Hromadže z nawodami splaha pokročowaše na wuchod. Jako so w dalinje slěborny pas Łobja zyboleše, njebě slónco hišće napoł puća swojeje wšědneje njebjeskeje dróhi. Při rěce wšitcy zastachu. Zwjazane dołhe čwaki drjewa pomhachu pěšim wojakam na druhi brjóh šěrokeje rěki přepłuwac, jězdni pak sedzachu na swojich konjach a přeprěčichu Łobjo bjez wosebitych ćežow.

Miliduch bě z konjom přeni na druhim brjóhu. Sydny so do zeleneje trawy a ze stwjelcom trawy w hubje wobkedźbowaše swojich ludźi. Kóždy derje wědžeše, što ma činić. Bě slónčny dzeń. Miliduch wuwědomi sej rjanosć přirody dokoławokoło. Konjace hruźe přewynychu z lochkosću žołmy Łobja, zróstni mužojo z dołhimi kijemi w rukomaj wjedzechu te jednore lódže ze stotkami pěšich k brjohej na druhej stronje. Přibrjóh Łobja so rjenje zelenješe. Na hałzach štomow spěwaše ptačina, módre njebjo ze žehliwym bulom slónca steješe wysoko nad nimi.

Wójwoda hladaše na napřećiwny brjóh, z kotrehož před poł hodzinu na swojim konju přepłuwa. Nadobo so jemu zdaše, zo wostaji tam cyłe swoje dotalne žiwjenje. Tu je rjana přiroda, ptački fifola - a tam morjeni ludžo, krejčerwjene

plomjenja, pójšnjeny brodaty Frank, njeznaty młody předar a jeho, Miliduchowa wólba za wójwodu. Zdaše so, zo sta so tole wšitko w jeničkim krótkim wokomiku. Prašeše so sebje samoho, kak bě to móžno, zo njebě sej prjedy wědomy toho bjezkónčneho horja ranjenych, zrudnych wosudow wobydlerjow wotpalenych wsow. Přemało jeho jimachu woči čwělowanych a mrtwych, plač žonow a wustróžane džěćace mjezwoča.

Čehodla? Tež jeho wabješe sława, nawrót z bitwow z bohatym dobytkom, to, zo ludžo juskachu a wobdźiwachu jeho zmužitosć. Ně, wón hižo tehdom we wutrobje čuješe, zo tajke žiwjenje njeje te prawe. Chcyše być sławny, bohaty, mójny. Za tym tohorunja druzy žedžachu. Wón pak derje wědžeše: Nětko sym wójwoda, wot mojich přikazow wotwisuje wosud druhich.

Z napřećiwneho brjoha bližeše so łódź z wulkej skupinu jatych. Přědku steješe frankowski předar Wěnk abo Wenedus. Bóh wě, kak jeho prawje mjenuja. W rukomaj dźeržeše křiž, kiž měješe wokoło šije powěsnjeny. Miliduch čakaše, doniž łódź njedopławi. Da předarjej přikaz, zo by hnydom k njemu přišoł.

„Njemóžu wostajíc svojich bratrow w njezbožu“, praji křesćanski předar.

„Budžeš přeložować“, kazaše jemu z hrubym hłosom Miliduch. Widžeše na Wěnkowym mjezwoču, zo so młody předar jeho boji. Wójwoda zarěča wótrřišo:

„Wojacy kejžora Korle, słuchajće kedźbliwje, što wam nětko zdžělu.“ Steješe před skupinu jatych, a mnich wójwodowe słowa přeložowaše. „Sym so rozsudził, wam wšitkim milosć wopokazać!“

Prjedy hač móžeše Wěnk te słowa do cuzeje řeče přeložit, so serbscy wojacy zadźiwachu a njemóžachu sej wujasníc wójwodowe zadžerženje. Za tajku ličbu zróstnych

a wojowania kmanych njewólnikow móhli tola wot překupcow z wuchoda njeličomne mnóstwo slěbra, brónjow, konjaceho gratu a debjenkow za swoje žony měć. Njedźiwajcy toho chce wójwoda jich pušćić. Frankojo tu stejachu bjez svojich brónjow a nimale bjez kóždeje drasty. Jich brónje, črije a drasta – to bě nětko dobyt看 za Serbow. „Chrystus njeměješe na sebi wjace hač wy“, wusměšowachu křesćanskich Frankow serbscy bojownicy.

„Prajće swojemu kejžorej, zo Serbja hižo dale wojować nohcedža. Nochcemy waš mětk, waše žiwjenje, ale nochcemy tež zhubić te swoje. Njech so kejžor Korla njezwěri přeciwo nam wojować, hewak so te waše wójsko wróci domoj tak kaž wy nětko: bjez brónjow, bjez wobuća a bjez drasty.“

„Tole trjechi w tym lěpšim padže“, přispomni něchtó ze serbskich bojownikow.

„Chcemy z kejžorom Korlu w měrje žiwi być, kaž runoprawni partnerojo. Nětk dźiće a njeswarće. Budźće džakowni, zo njejsmy wam nosy a wuši wotrězali.“

Miliduch pytny, zo wosta mlody předar tu stejo a hladaše raz na łódź z jatymi Frankami, raz wójwodže do wočow.

„Tež tebi sym wězo miłosć wopokazał“, praji Miliduch. „Směš z nimi woteńć.“

Wěnk mjelčeše. Bě słyšeć, zo so jeći sobukřescenje na njeho hněwaja. Wón bě tola jenički ze wšitkich, kotrehož Serbja njejsu přepytowali a njejsu jemu ničo wzali. Z tym bě wón Frankam podhladny. Měnjachu, zo wón něšto za chribjetom přeciwo nim čini.

„Z kotreje swójby sy?“, prašeše so Miliduch dale, njewočakawši na swoje přenje prašenje wotmołwy.

„Słušam do splaha Mojanow“, praji njerady Wěnk, kotryž hladaše za łódžu z jatymi. Łódź běše hižo napoľ rěki a so pomału wotsalowaše. Wótre swarjenje bě njedźiwajcy toho derje słyšeć.

„Sy snano syn włodyki Trocha? Toho ja znaju. Smój jónu z mojim dźědom na jeho statoku při pućowanju nóclěh dóstałoj. Běž ruče k nanej, njech wón wě, zo njejsy w bitwje žiwjenje přisadził.“

„Bych rady tu pola tebjje něšto tydženjow wostał“, praji Wěnk. Miliduch so při tutych słowach postróži.

„Čehodla?“

„Budžeš mje traš trjebać“, bě Wěnkowa wotmołwa. To wójwodu překwapi. Plan, wo kotrymž rěčeše ze Žitnikom, poča so zwoprawdźeć, wón pak na to njebě přihotowany. Nadobo měješe začišć dotal njeznateje bojazliwosće a samo česćownosće před někajkej wyšej mocu. Po krótkim času so tutón začišć zaso zminy a wójwoda naby swoju prjedawšu runowahu. Wobroći so k Wěнкеj z namjetom:

„Sym z tym přezjedny. Wožně je kóžda ruka třěbna, jelizo chceš nam woprawdže pomhać.“ Hladajo kedźbliwje na předarjowe mjezwočo, widžeše w nim jenož křescansku pokornosć.

„Dale!“, přikaza Miliduch swojej družinje a prócowaše so zdom zwěšćić, hač je wšitko w porjadku. Pěši a jězdni počachu so pomałku hibać. Wójwoda jěchaše na čole swojich ludźi a da so do směra na Budyšin.

Jako běchu městu blisko? tón hoberski hród na nahtěj skale nad Sprjewju bě znazdala widźeć?, přidruži so Miliduchej po prawym boku Božecěch.

„Wjeselu so, zo sy tu runje nětko“, praji wójwoda, zo by sčasom zadźěwał měšnikowym prašenjam. „Prošu će, wujasni našim ludžom, čehodla wopokazach frankowskim jaty m swoju miłosć.“

„Najprjedy wšak dyrbiš mi tónle swój rozsud rozložić“, wotmołwi pohanski měšnik. Miliduch bě na tajke zadźerženje Božecěcha zwučeny, tuž cyle měrnje znapřećiwi: „Božko, snano derje rozumiš, čehodla sym to sćinił. Mamy

nadosć starosćow, zo bychmy na blidže kóždy dzeń kusk chłěba měli, zo njebychu dźiwje zwěrjata naše kruwy a wowcy potorhali a zo njebychu nas njenadzicy ludžo naše kreje nadpadnyli.“

„Maš prawje, po twojim měnjenju budže za nas lěpje, jelizo nas nadpadnu Frankojo“, wusměšowaše wójwodu měšnik.

„Měr z Frankami – to woznamjenja, zo bychmy w přichodže jednu wulku starosć mjenje měli.“ Miliduchej ze zda so, zo wubudžeja jeho słowa w měšniku pozitiwny wothós. Pokročowaše tuž z wujasnjanjom: „Jelizo bychmy frankowskich jatych z jich brónjami a w drasće na swobodu pušćili, móhł by kejžor Korla měnić, zo so Frankow bojimy. Nimo toho bychy jeći po puću po słowjanskim teritoriju wjele škody načinić móhli. Z tym zo smy jim zmóžnili woteńć domoj, ale bjez brónjow, črijow a drasty, njepokazachmy jenož swoju móc a sylnosć, ale zdobom dobru wolu, zo chcemy z nimi w měrje žiwi być“, wujasni z posměwkom Miliduch. „Kejžor sej móže lochko zličić, kelko pjenjez bychmy móhli za jeho wojakow dóstać.“

„Ty měniš, zo chce wón měř ze Słowjanami měć? Ně, najradšo by sej cyły swět podćisnył a ...“, znaprěciwi Božecéch.

„Mamy jemu kóždy přičinu nadpadnjenja našeho kraja wzać“, praji měšnikkej Miliduch. Trějo sej čoto, hladaše Božecéch mjelčicy dopředka, přez głowu swojeho konja.

„Po mojim zdaću bychy ći jeho wojacy w samych košlach a bosa móhli derje słužić jako wurěč za nadpad“, praji Božecéch.

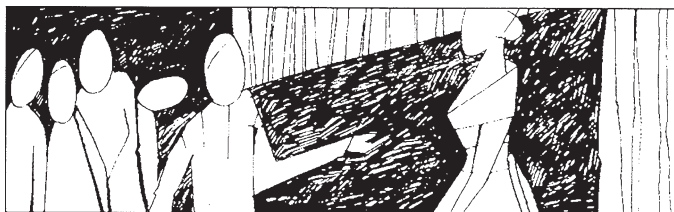
„Nadžijam so, zo će bórze wopytam, tuž změjemoj składnosć wo tym porěčć. To nastupa tola nas wšitkich“, Miliduch rozmołwu zakónči.

„Sy při mni přeco witaný“, wotmołwi měšnik, kotryž wójwodu wutrobnje lubowaše. Miliduch pytny w jeho

słowach wosebity nutrkowny zynk a wědžeše, zo móžetaj so dorčćć.

Wobydlerjo Budyšina zhonichu wot pósłow, zo so Miliduch ze swojej družinu bliži.

Witachu nětk wutrobnje noweho wójwodu serbskich splahow, jich włodyku Miliducha. Tón sedžo na konju wšitkim na postrow kiwaše, z přěćelnym posměwkom hladaše na njeličomnu črjódu witacych a hdys a hdys na přěćela abo znateho zawoła. Tónle swjedźenski dzeń so zhromadženym hłuboko do pomjatka zary. Wšitcy začuwachu, zo njebě na čole serbskeho luda ženje nichtó wjetši a dostojniši stał.

MILIDUCHOWY WOTMYŚŁ

Bližeše so čas wysokeho njebja a hłubokich nocow. Wodnjo w slónčnych pruhach ćerješe cuni wětrik wón lěsneho powětra a rano zahe posyčeneho syna. Burja honjachu swoje stadla na pastwu. Džěći lójachu w Sprjewi ryby a raki a te najwjětše z nich pokazowachu přihladowarjam. Zemja wonješe za zrawjacymi płodami, chcyše wotedać tu-tón swět najmlódšim potomnikom.

Miliduch pozasta z někotrymi mužemi na kromje pola, hdžež wysoke stwjelca pšeenicy rosćechu. Wón wza pšeenčnu kłosu do dlónje a położy zornjatka do erta. Bě spokojom.

„Móžemy žnjec, zorno je zrale. Jelizo njebudžeja krupy bić, budu lětsa žně jara dobre.“

„Mamy wšak tudy najlěpšu pódu“, praji hordže Budyš, mlódši wójwodowy kuzenk, kotryž dósta swoje mjeno wot sławneho džěda. „A mlodeho skotu mamy lětsa woprawdže wjele - ćelata, jehnjata, žrěbjata. Škoda, zo je nam mjedwjedź kruwu roztorhał. Ja pak jeho bórže popadnu a skóncuju toho kosmača.“ Młodženc běše zrosćeny kaž dorosćeny muž, ale mjezwočo běše skoro hišće džě-sćowske. Pod nosom mjeješe hižo móličke wusy. Prócowaje so rěčec z hłubokim hłosom, ale bě to kusk směšne. Podarmo so prócowaše runać so dorosćenemu, nazhonitemu mužej.

„Ty so woprawdže toho kosmača njebojiš? Z tymi, kotrež w lěsu rady měd lizaja, njejsu žorty. Husćišo stanje so

njezbožo. Dopominam so hišće derje na někotre wopory, na Mrzenu, Młynka, młodeho Wjerbu... Najlěpje je, tele strašne zwěrjo njemjenować, hewak sej je čłowjek k sebi přiwoła. Mudri ludžo tole derje wědža, mjenuja jeho tohodla kosmača, brunača abo toho, kiž rady mēd jč.“

„My pak sej radu wěmy“, praji Miliduch, zasadźujo so za pachoła. „Snano pónđzemoj jónu hromadže na hońtwu.“

„Pohladajće, tamle Radka dže“, zloža kedžbnosć wšitkich do druheho směra Krch, kiž tež słušeše do wójwodoweho šerokeho přiwuznistwa. „Jelizo derje widžu, da wona něšto w rubišku njese.“

„Ty jenož na jědź myslíš“, posměwkný so Worač, kotryž měješe wudmo Kózlik abo Kózlacy rózka. „Pohladaj na sebje! Maš hižo brjuch kaž hornč z Tornowa. Jelizo budžeš dale telko jěsć, puknješ so hišće.“

Worač dósta tele wudmo hižo w džěcatstwjje. Kozoł běše jeho jónu na dworje na rohaj wzał, pozběhny jeho a košla bě rózdrěta.

„To će ničo njestara, Kózliko, ty mi jědź njedawaš“, wotmołwi Krch zranjeny.

„Ničo za zło, ale dyrbiš na sebje bóle kedžbować. Njedawno sym na twoju žonu Dražku hladał. Mi so zda, zo je někajka sucha. Ty zawěsće doma wšitko zjěš a jej ničo njezwostanje“, starosćeše so Worač.

„Kazach Radce, zo nam něšto k jědźi přinjese, dokelž budžemy džensa dosć dołho wonka sedžeć a bjesadować“, zdžěli wšitkim Miliduch a džěše swojej žonje napřećo.

„Skónčnje sym tu“, zaklinča miły hlós Radki. „Nadžijam so, zo budže wšitkim derje słodžeć!“, praji wona. Rozmołwa so přetorhny. Najbóle so přitomnosć rjaneje žony wuskutkowa na młodym Budyšu. Jeho mjezwočo so začerwjeni, čehoždla zloža woči k zemi. Druzy mužojo hladachu na rjanu młodu žonu z lóštom. Jeničce Krch činješe to bjez zajima.

Radka měješe dolhe brune włosy, jeje cunjy wobličo bě woprawdže rjane.

„Tole je woprawdžita hosćina, Miliducho“, praji z jimacym hłosom tolsty Krch, widžo na běłym rubišku mjaso, twarožk, chléb a wjele zeleniny.

„Prošu, dajće sej słodзец“, wupřa wšitkim Radka a pohladny na swojeho muža. Byrnjež hromadže žiwaj byłoj hižo něšto lět, wotkrywaše Miliduch na swojej žonje přeco nowe dopokazy njewšědneje rjanosće. Wobdžiwaše tež jeje wušiknosć a nazhonitosć, z kotrejž wjedžeše domjacnosć a ratarstwo.

„Ty sej ničo njewozmjěš?“, woprašo so Radka jeho.

„Wězo činju to z wulkim lóštom. Džakuju so ćí“, wotmołwi wójwoda a suny sej do huby kusk twarožka a chléba. Lubosć mjez nimaj bě wobstajna. Radka so derje dopominaše na tón wokomik, jako bě so z nim přeni króc zetkała. Bě jej dospołnje jasne, zo stanje so tutón šwižny wysoki muž, zmužity a poľny žiwjenskeje mocy, z jeje wosudom. Kaž zakuzłana hladaše tehdom jemu do wočow, do wobliča, wobrubjeneho z ćmowej brodu. Njebě nuzne z nim rěćeć, myslički sapachu jemu z hlowy bjez jeničkeho słowa. Wona samo wěryješe, zo ma wón zwisk k někotrym z pohanskich přibohow, dokelž zamó tež přichodne podawki předwidžeć. Nic připadnje su ludžo jeho na čolo wšitkich serbskich splahow wuzwolili, za wójwodu. Njeběštej to jenož jeho zmužitost a spēšny rozsud, ale tež jeho přecelny počah k jednorym ludžom. Miliduch! Tele mjeno woprawdže derje zwuraznja, kajki wón je.

„Hdže stej naju džěsći?“, woprašo so wójwoda. Radka bě w tych wokomikach hišće daloko wróco, w dopomjenkach na młodosć a přenju lubosć.

„Władka je jej sobu wzała, zo by jimaj małe kóčki pokažala“, praji Radka. „A što čini Wěnk, tón frankowski předar?“, chcyše Miliduch wědžeć.

„Džensa rano poča nowy žlob za konje ze šmrěkoweho drjewa dypać. Połojca je hižo hotowa.“

„Je jara wušikny, to dyrbju wuznać“, doda z poľnej hubu Krch. Jeho wócce w tučnym wobliču hladaštej na wójwodu. „By wulka škoda była, tajkeho pilneho džělačerja zhubić.“

„Sym pytnyła, zo waša džowka Ludka na njeho husto z wulkim lóštom hlada“, kaľny ze swojimi słowami Radka Krcha. „A wona njeje jenička z našich holcow.“

„Mi so zda, zo to njeje špatny čłowjek“, měnješe Worač. „Je sej hižo dowěru mnohich zdobył. Z młodžinu ma hižo dobre počahi. Ja so za njeho zasadžuju, Miliducho.“

„Tež ja měnju, zo je wón drje dobry čłowjek“, praji wójwoda pomalku a bě widžeć, zo ma swoje słowa derje rozmyslene. „Na druhim boku su wšak mjez nami ludžo, kotřiž jeho rady njewidža. Měšnik Božecěch je mje samo warnował.“ Miliduch rěčeše dale wo tym, zo tež někotři jeho přiwuzni Wěňka rady nimaja, Čehodla? Wěňk njeje z jich rodu, je zdaloka k nim přišoł a ma pječa wjele wšelakich njedostatkow. Wažne je tež to, zo su jeho hromadže z frankowskimi wojakami zajeli. Snano jich najbóle roznjemdrja, zo přěduje wón wšudže wěru do jeničkeho boha. Lěpje je měć mjez nami sakskeho abo durinskeho jateho, ale tónle pachol je wotrodženc!

Miliduch bě hinašeho měnjenja. Wón začuwaše we Wěňkowym zadžerženju něšto wutrobne, něšto nadobne. Miliduch spózna, zo tón młody mnich chce, zo by so wšitkim lěpje šło. Jeho předowanje wo jeničkim bohu - to je jenož kónčk kłoka, kotryž je z mjechkeho drjewa džěľany.

„Ludžo so boja, zo k nam toho jich Chrystusa přiwjedže“, praji Krch.

„Wón chce sej najprjedy zdobyć našu dowěru a wjace časa“, měnješe młody Budyš. Přeciwo młodemu předarrej wón ničo njeměješe, jemu pak so njespodobaše, zo ma

mnich wuspěch mjez młodymi žonami a holcami, zo so jeho mjezwočo wšitkim lubješe.

„Tu w Budyšinje je wjele rjanych a zajimawych ludźi, mjez nimi su tež cuzy překupcy“, znaprěciwi Radka.

Budyš mjerzaše so, zo ta rjana wójwodowa žona jeho zańc nima, měnjo, zo je hišće džěco.

„Bórze změjmy přiležnosć jeho lěpje zeznać“, skónči Miliduch rozmołwu a poda so k swojemu domej.

Nazajtra knježčešce wot zažneho ranja w Budyšinje zaso čily wobchad. Pastyrjo honjachu skočata na łuki, k rěčce a do lěsow. Na dworach gagotachu husycy, běchu tež slyšec kokoški a wótry hlós kapony. Nimale w kóždzej chěžce šćowkaše pos.

Kruwy a konje přebywachu na pastwiščach hižo wot nalěca. Wječor je do wobhrodženja honjachu, zo njebychu je wjelki abo mjedwjedže skóncowali.

Kóžde ranje klinčeše něhdže wjesoly spěw. Holiča spěwachu, dokelž so zaso nowy dzeń započá. Ludžo wotučachu ze spara a dyrbjachu zaso zastarać sebje, džěci a skót. Najhórši njeprěcel bě za nich hlód. Přičinow bě wjele: wójny, suche wjedro, chorosće, dołha zyma a – smjerc. Jelizo bě nan w swójbje zemřel, tradaše zwjetša cyła swójba nuzu. Mać dyrbješe džěci zastarować, a jědze bě za nje hdys a hdys přemało. Jelizo běštaj wobaj staršej zemřelaj při někajkim njezbožu, bywaše woprawdže zlě. Džěci zastarowachu najbliži přiwuzni abo susodža. Tež chori a zbrašeni, kotřiž njemóžachu so sami zežiwić, z hlódom tradachu. Jich wosud wotwisowaše wot sobuželneje wutroby druhich.

Miliduch znaješe detje te struchłe stawiznički. Bywaše jara čućiwy při njezbožu druhich a pytaše za možnosću, jim žiwjenje wulóžić. Hižo w swojej młodosći prošeše swojeho

džěda Budyša, zo by jemu z bróznje měšk pšěčnych zornjatkow dał, zo by najchudšim pomhać móhl. Budyš tole jenož njerady činješe. Jako nazhonity muž wědzeše, zo ženje njewěš, kajke budu lěto po tym žně. Jelizo so njedešćuje, budže kóžde zornjatko trěbne.

Miliduch steješe nětko při wrotach a kiwny na Wěnka, kotryž bě so runje do jeho domu wrócił.

„Derje, zo sy hižo tu. Wzmi sobu serpaj a pónđzemoj na polo.

Dyrbimoj spěchać, džensa budže njeznjesliwa horcota!“ Wěnk pohladny k njebju. Na bjezkónčnej módrinje swěćeše so hižo žehliwy slónčny bul słowjanskeho přiboha Swaroga. Přijomny, chlódžacy wětrik přeměni so bórze na horcu helu.

„Džensa budžemy syc při puću do Lubija. Zorno je hižo dospołnje zrałe a twjerde, tuž njemóžemy dlěje čakać. By so z kłosow wuroniło“, posudži mudry Miliduch.

„Radka, njech so čeledź hnydom přihotuje, zo pónđzemy na polo. Wzmi sobu bow zymnje wody, zo móhli so žnjencarjo w horcoće napić. Ja pak konjacy zapřah wobstarám“, doda Miliduch.

Mjeztym zo so Radka a Wěnk spěšnje wotsalištaj, swoje nadawki spjelnić, spřihotowa Miliduch wšón trěbny grat a nimo toho sekeru z dołhim toporom, hlebiju a tykny sej za kožany rjemjeń wótry tesak. Njetraješe dołho a po kamjentnym puću jědzeše zapřah pomału k juhu. Wójwoda wjedžeše woła, kiž drjewjany wóz čehnješe, na powjazu.

„Tole sym sobu wzał dźiwich zwěrjatow dla“, wujasni Miliduch pokazujo tesak a hlebiju.

„Kak so ći pola nas spodoba?“, prašeše so wójwoda Wěnka.

„Čuju so tu derje, kaž doma pola nana“, wotmołwi młody mnich.

Mjez kamjenjemi wuhlada na wokomik wćipnu kohlicu.

„Kohlicy su jara wužitne, dokelž łója myše. Tež kóčki a paskulicy“, rjekny mnich.

„Maš prawje“, přiřłosowaše Miliduch.

Po krótkim mjelčenju Wěnk pokročowaše:

„Chcu ći wujasnić, čehodla sym při tebi.“

Wójwoda so zwjeseli, zo započa Wěnk sam wo tym řečec. Njewobdźiwaše jenož jeho wušiknosć, ale tež jeho rozumnosć. Škoda, zo wón k jich splahej njestuša. Tajcy ludžo su třebni w kóždej wjesce a w Budyšinje, hdžež so najwážniše naležnosće splaha wobjednawaja, ćim bóle.

„Ja přiřdžech za tobu, wójwoda, dokelž da mi wótc biskop nadawk, mjez twojimi ludźimi ewangelij šerić. Tež wo tebi je řečał, wo tym, kajki mudry nawoda sy a kak dostojnje a čestnje so zadžeržiš. Džakowano Bohu bě wón mój puć k tebi skrótšił.“

„Kak mi wujasniš, zo sy hromadže z frankowskimi wójakami k nam přišoł?“, chcyše Miliduch dale wědžeć.

„W měsće Fuldze su so wojacy na kemšach wobdžělili a džechu dale do serbskeho kraja. Tuž so jim přiřdužich, dokelž mějach samsny puć“, rozłoži Wěnk. Miliduch njeměješe přiřiny, jeho słowam njewěrić.

„Sy so móhł z njewólnikom stać, kóždy włodyka swojich jatych na swobodu njepući. Sy był w bitwje jaty.“

„Dyrbjy wuznać, zo spuščach so na Boha... a na tebe.“

„Tole mi snano dokładnišo wujasni“, požada Miliduch a zasta.

„Kaž běch ći hižo prajił, sy znaty tež pola swojich njepřećelow“, wotmołwi Wěnk.

„Što chce wótc biskop wote mnje?“, prašeše so wójwoda njesćerpnje.

„Sćele mje k tebi, zo bych će spytał za křescánsku wěru zdobyć.“

„Čehodla njejsy mi to hnydom prajil?“

„Dokelž njebě k tomu přihódneje skladnosće.“

„Měniš?“, zasmja so wójwoda sucho. „Njejsy přeni z tych předarjow, kotřiž su do našeho słowjanskeho kraja ćahnuli. Kak mi wujasniš, zo je će waš biskop ke mni pósłał a nic k Jaworej abo Semilej?“

„To ja njewěm, njebě mi nič nadrobnišo rozložil“, wuzna Wěnk.

Miliduch kročeše z nachilenej hłowu dale. Ta běše poľna napřeciwnych mysličkow. Za jeho chribjetom bě widзец jedna z wěžow Budyskich měščanskich murjow. Šěroki kamjentny puć so nětko přeměni na wusku šćežku, kiž wjedžeše na kromu wulkeho pola, kotrež wšitkim słušeše a kotrež mjenowachu „občinu“. Tu započachu žnjec.

Žiwjenje w Budyšinje rozeznawaše so porno žiwjenju w serbskich wjeskach we wokolinje. Zwisowaše to z městnom, hdžež so město wupřestrěwaše. Bě to křižowanišćo pućow, kotrež wjedzěchu z juha do sewjera, ale tež z wuchoda na zapad. Překupcy zbliska a zdaloka tu wikowachu z najwšelakorišimi tworami.

A w měsće mějachu nóclěh zawěšćeny. Po puću w ćmowych lěsach hrožeše jim husto strach, zo rubježnicy jich wozy nadpadnu a jim drohe twory zebjeru. Tu w měsće nad Sprjewju pak čujachu so wěsci.

Wójwoda so hdys a hdys poda do wokoliny města a nańdže zwjetša nóclěh w drjewjanej chěžce wjesnjanow, hdžež so zajimawa rozmoľwa hać do poľnocy wjedžeše.

Wón džiwaše na to, zo so wěstota w jeho kraju skrući. Měješe wobronjenu družinu, zestajanu z najzmužičišich młodych mužů. Při nim wuknjěchu, kak maja so přeciwo

rubježnikam wobarać a do tarče kłoki z prokom třělec. Tež na hóntwu z nimi jězdžeše. Zdobom přewodźachu jeho na wažne jednanja k druhim splaham. Škitachu tež žiwjenje Miliducha, ale to njebě zwjetša trjeba, přetož wójwoda měješe ze susodami jara přecělske počahi. Zemjenje, kmječojo a lechojo wotedawachu dawki, kotrež sej wójwoda žadaše. Dawki běchu te samsne, kajkež běše před lětami stary Budyš postajił. Miliduch njebě je po swojim wuzwolenju zwyżił.

Wosebitu starosć wěnowaše Miliduch hrodej, to rěka tomu dźělej města, kotryž bě z murjemi wobdaty. Tam bydleše wjetšina wobydlerjow. Tam so tež chowachu składy žita, sele a druhich cyrobiznow. Njefalowaše studnja z čistej pitnej wodu. W času, hdyž so njepräcel městu bližeše, buchu wočinjene čězke dubowe wrota a ludžo z wokoliny smědžachu so tež za spuščomnymi murjemi chować.

Wosjedź murjow steješe wulka drjewjana chěža, w kotrež wotměwachu so wuradźowanja hłownych nawodnikow splaha. Běchu tu tež hosćiny a we wulkej rumnosći chowachu so sudobja a měchi muki, hrocha a mjedu. Puć zwjazowaše něhdže dwaceći drjewjanych twarjenjow a wjedžeše dale hač k hłownemu zastupej do hrodzišća nad Sprjewju.

Polu, pastwišća a łuki běchu zhromadne wobsydstwo. Zahrody a skočata słušachu swójbam.

Zakład kóždyje chěže běchu tołste koliki, třěchi buchu ze słomu kryte, scěny běchu z prucikow splecene. Nutřka bě wohnišćo, na kotrymž žony wšědnje jědź za cyłu swójbu warjachu.

Miliduch rozhladowaše so po krajinje. Žnjencarjo počachu syc dolhe stwjelca z kłosami a žony wjazachu žito do snopow. Wójwoda přiwoła hdys a hdys wjesele pilnym

žnjencarjam, postrowi jich wutrobnje a woni z posměwkom wotmołwachu. Z lóštom nuchaše wójwoda zrale žitne kłosy a potom z wótrym serpom wotsyknj pšěncu za přeni snop. Na tónle wokomik wšitcy njesčěrpnje čakachu. Na to so džesatki serpow zakusowachu do wulkeho pola, stwjelca padachu na zemju a hibićiwe žony wjazachu wušiknje powrjestła.

Wěnk a čeledź kročeštej za wójwodu, a njebě nichtó, štož njeby pilnje pomhał.

Tež Radka wjazaše snopy, džěći pytachu za brukami a zběrachu do korbika zybolace so kamuški.

Polo bě poľne Budyšanow.

Wuhladawši Wěnka, z kajkej zahoritósu wón při žnjach pomha, jeho Miliduch chwaleše: „Widžu, zo so džěľa njebojiš. Njejsym wočakował, zo sy tajki pilny.“

Wěnk pozběhny hłowu, a běše widžec, zo na wójwodowe słowa rady słuha.

„Pónu tež na druhe pola pohladać“, praji Miliduch a zawjaza sej kručišo rjemješkaj na svojich črijach. Radka z džěšcomaj sedžeše hižo pod starym dubom a poča wobjedować.

„Praj mi, Radka“, wobroći so k njej Wěnk, „čehodla wójwoda sam na polu džěľa hromadže z druhimi? Wón ma tola nadosć čeledže.“ Radka zwjaza sej rubiško, stłóći do njeho swoje rjane włosy a poswari na džěsci. Hakle potom Wěnkej wotmołwi:

„Wón lubuje džěło na polu. Prjedy bywaše tam wot ranja do wječora, ale nětko, hdyž kejžor Korla nam hrozy, nima hižo chwile. Dyrbi z druhimi włodykami wuradžować, husto je po puću a praji jim, što je nuzne. Wot toho časa, jako jeho za wójwodu wuzwolichu, je nimale kóždy dzeń něhdže druhdže. Doma jeho jenož zředka widžu“, skoržeše Radka. Hladaše do směra, hdžež steješe Miliduch, rozmołwjacy so z wysokim mužom.

„Nětko rěči runje z Kózlikom. Tón poprawom rěka Worač“, wujasni Radka a pokročowaše: „Wón słuša do našeje swójbje. Je to kuzenk, syn Milčoweho wuja. Je jara nazhonity ratar. Milč husto jenož z nim a ze starym Krchom wuradźuje, štož pola nastupa. Widžu, zo tež ty rady na polu dźělaš, sy zawěšće doma naněj pomhał“, praji Radka, pohladnywši ze swojimaj rjanymaj wočomaj na Wěnk.

„Sym tež z nanom na wiki jězdził“, wuzna Wěnk, wobkuzlany wot rjanosće wójwodoweje žony. „Druhdy samo do Rězna na skótne wiki. Mamy wulki statok, wjele polow, lukow a pastwišćow.“

Młody mnich rěčeše ze zahoritosću, Radka so jemu zdaše ta najrjeńša žónska, kotruž bě w žiwjenju zetkał.

„Čehodla njejsy doma na nanowych polach wostał?“

„Mam starších bratrow, cí su nanowe pola namrěli“, wotmołwi Wěnk.

„Sy so sam rozsudził z předarjom być?“, prašeše so Radka. Zběhny při tym pisany kamušk, kiž na zemi ležeše. Wěnk wza karan z wodu a so napi. Hakle potom wotmołwi:

„Mój nan chcyše, zo derje čitać a pisać nawuknu. Praješe, zo mam dobru hłowu.“

Radka pytny, zo mnich we sebi něšto chowa, něšto, před čimž by najradšo čeknył, abo zo za něčim podarmo pyta. Młoda žona prócowaše so zrozumić, wo čim wón přemysluje a z čim so bědži.

Miliduch so wróci a pohonjowaše wšitkich zaso do dźěla. Radka stany, wotstroni z ruku móličke srjódki chłěba ze swojeje suknje a wza zaso powrjestło do rukow.

Bližeše so wječor. Žnjencarjo wróćachu so domoj, na polu nětko stražowachu jenož snopy z wonjatymi kłosami. Po dróze k městu pohibowachu so wozy, kopate poľne žita. Nazajtra snano přiwjezu zbytk. Pozdžišo budu z kłosow w bróžni zorno młócić, z nim so měchi napjelnja.

Miliduch dźeše hromadže z druhimi domoj. Ćopły wětřik wusuši pót a njeseše znazdala přijomnu wón chójnoweho lěsa a kćějatyh lukow. Bě słyšeć wołanje pastyrjow, kotřiž ze stadłom domoj kročachu.

Ludžo čujachu přijomnosť we wutrobje, nad złotymi polemí žita žolmješe so wonjaty powětr.

Něchtó zaspěwa staru pěseň, druzy so přidružichu a dodaloka bě słyšeć tónle chór hłosow, jimacych a čistych kaž woda Sprjewje.

Žyba je k ratarjej přilećala:

Sy zabył na polu pšeničny snop.

Hospodar ptačkej wujasnjuje:

Bliži so zyma, budže hlód.

Někotři wjesnjenjo počachu so spěwajo wobjimować a rejwać z jedneje strony na druhu. Tež Miliduch wobja Radku a čućiweho, hnuteho Wěńka.

W cyłym kraju knježeše njeskónčny měř, hluboki kaž rěka bjez brjohow. Wěńk sej z ruku woči wótrje. Čuješe, kak dobywa so jemu do wutroby dotal njeznate začuće. W klóštrje su so modlili a rěčeli wo wulkej Božej lubosći, su wo njej w bibliji čitali, sluchachu na předowanja, ale snadź njezbywaše jeje wulkosće dla městno za tu powšitkownu mału, čłowjesku lubosć. Nětko dže poboku čłowjeka, kotryž njeznaje Bože słowo, jeho ruka wobjima jeho wokoło šije, a při tym začuwa wjace lubosće a bliskosće z druhimi hać přjedy. Nadobo počnje dwělować na tym, štož bě wuknył. Bóle hać swědčenje wo Chrystusu skutkuje lubosć Zbóžnika nětko na njeho z wutroby tychle njewěriwych, pohanow. Wěńk čuješe, zo dóstawa jeho křesćanska wěra nowy, woprawdžity wobsah. Tón pak jemu podawaja ći, kotrymž dyrbješe jón podawać sam.

Wjesnjenjo njemóžachu dodnić, z kotrymi žiwjenskimi problemami so młody mnich zaběra. Woni běchu strowi, nimale bjez kóždeje drasty na čěle, čujachu so zbožowni, přetož přiroda kołowokoło nich bě rjana. Wjezechu domoj z pola nadosć žita, tuž mějachu swój přichod zawěsćeny. Čehodla su třěbne te hlupě prašenja nastupajo wěčnosť? Přijimachu džakownje, štož jim wosud přinjese. Tući ludžo su bjez starosćow žiwi kaž ptački njebjja, rozmyslowaše Wěnk wo Chrystusowych słowach. Tute ptački wšak su pilne, woraja pódu, syja a žněja.

Wěnkowe rozmyslowanje bu nadobo přetorhnjene. Zasłyša přijomny hlós młodeho spěwarja:

*Stónco hižo njeswěći
nad našimi polemi.
Džén so bórže skónči,
wutroba mje boli...*

Někotři so jemu přidružichu mócnje spěwajo, druzy připosłuchachu hłosej młodźenca, kiž skerje kaž hólčec wupadaše. Wěnk začu kusk tyšnosće we wutrobje. Bě hnu ty nic jenož rjanosće tutoho spěwa dla, ale melodija jemu napomni jeho młode léta. Wón njebě wo wjele starši hač tutón spěwar, ale wobdžiwaše tu swobodu a bjezstarostne žiwjenje. Nažel njebě wón ničo tajke dožiwił. Wot ranja do wječora studowaše, modleše so a zaso studowaše. Čitaše zežoŕnjene strony Stareho a Noweho zakonja, čwělowaše swoje młode čělo husto z postom, štož bě za młodeho mnicha samozrozumliwa winowatosć, zo bychu jeho duchowne kmanosće přiběrali. Jako cyrkwinscy wučency zhonichu, zo su přichodni mniša hižo swoju bywšu čłowjesku bujnosc wotpožili a poskaja bjez kóždeho spjecowanja na jich přikazy, počachu młodźencow přihotować na měšniku

a misionarsku službu. Mniša wuknjechu, kak njewěriwych přeswědčić, zo je křesćanska wěra najlěpša.

Mjeztym zo knježeše w Fuldaskim klóštrje duch załožicela rjadu swjateho Benedikta, bywaše w zadźerženju surowych wojakow, kotřiž čehnjechu do serbskeje zemje a mějachu w klóštrje jenož krótku přestawku, přemało zbóžnosće. Tući njesmilni bojownicy mějachu nadawk, z namocu zaščěpić „mjenjehódnym“ pohanam křesćansku wěru. Čwělowanje a smjerc běštej jich rjemjesto.

Hłowne hesło rjadu „Ora et labora!“ (Modli so a džělaj!) pomhaše Wěнкеj – wosebje na spočatku jeho přebywanja w klóštrje – wolóžic začuće samoty daloko přeč wot najblišich přiwuznych. Wěnk zajimowaše so za stawizny a filozofiju, měješe wobdźiwanja hódnny rukopis a pomhaše wotpisować „Cyrkwinske stawizny jendźelskeho ludu“. Bě tež wurjadny předar, tuž sta so z pomocnikom abta, kiž nadarjeneho mlodeho serbskeho mnicha podpěrowaše. Jako so sta z měšnikom, dósta druhe mjeno a wažny nadawk: šěrić křesćansku wěru mjez Słowjanami.

„Sćelu tam tebe, dokelž wěm, zo derje wobknježiš jich rěč. Potajkim budu woni tebi bóle wěrić hač cuzbnikam. Njezabudź, zo sy po křičiznach dospołnje nowy čłowjek. Zamóžeš přewinyc wšitke zadźěwki. Jelizo budže či woprawdže ćežko, spušcej so na Boha“, dawaše abt při rozžohnowanju mnichej radu.

„Sy zawěsće hižo mučny, to njech za džensa dosaha“, přetorhny Wěnkowe dopomnjenja Miliduch, kotryž jeho dołho wobkedźbowaše. „Čěło je mučne, ale duch so wjeseli“, praji wójwoda.

Mnich na njeho spěšnje pohlada a praji: „To je sada z křesćanskeje biblije.“

„Měníš, zo sy přeni předar tu pola nas?“, rjekny Miliduch. „Njezačuwaš snano, zo su tule na polach nam bohojo bliže hač w twojich knihach?“

Wěnkej njebě přijomne, kak hluboko wójwoda jemu do wutroby widzi.

„Ja wěm, zo móže wučba jara wužitna byč. Dyrbi pak žiwjenje podpěrač, ludžom pomhač.“

Nadobo womjelkny. Bě wjace prajił, hač chcyše.

Wón hižo za tón krótki čas wědžeše, zo bywa Wěnk přeni do džěła a posledni k blidu z jědžu. Tak to tola dobri gospodarjo činja. Najlěpše pruwowanje wšak bywaja njewočakowane ćeže, tehdom so spóznaje, kotre woprawdźite wotpohlady čłowjek ma.

Miliduch so zradowa, widžo na horiconce jemu tak derje znatu siluetu Budyšina. Před murjemi bě wulka přestrjeń z čežkami a brězowym lěskom. Tu so wotměwachu wiki. Stejachu tu zapřahi a konje so pasechu na zelenej trawje.

Překupcy pokazowachu swoje twory: za muži nože, sekery a mječe, za žony płat a złoćane debjenki do włosow a rjane pjeršćenje.

Slónco so runje chowaše a w slónčnych pruhach blyščachu so slěborne debjenki a brónje. Tež skupina z Miliduchom na čole pozasta a poča sej twory na wikach wobhladować. Najbóle zajimowaše so wójwoda za dolhe wótre mječe, přiwezene z wukraja. Ně, tajku kajkosć serbscy kowarjo hišće njedocpěwachu. Židowski překupc z wuchoda so před Miliduchom pokloni. Wzawši sej jedyn z mječow woprašo so:

„Kelko płací tónle mječ?“

„Daj, štož maš: kožu, pjenjezy, konja, sel, měd, wósk“, praji překupc a zdžěli wójwodze: „Jelizo so woprawdže zajimuješ, da mam hišće někotre druhe mječe, su tež jara dobre a wótre.“

„Jedyn mi dosaha.“ A wójwoda jón wupruwowa.

„W přichodže hižo njesměm mječe předawać“, pokračowaše Žid.

„Čehodla nic?“, chcyše wójwoda wědžeć.

„Kejžor Korla zakazuje wuwožowanje brónjow na wuchod. Dyrbimy přez Erfurt abo Magdeburg jěć“, wuzna židowski překupc.

„A tam was budu přepytować, něwěrnó?“, zrozumi Miliduch nowy zakon.

Byrnjež ćopło było, začuwaše wón nadobo zymne dótknjenje.

„Je so ći něšto stało?“, prašeše so překupc.

„Ně, ničó njeje“, spyta wójwoda njeprějorně začuće wottrásć. „Přinďz ke mni domoj a ja ći tón mječ derje zaplaću. Budžeš zawěsće spokojom.“

„Mam jenož tón jedyn sobu wzać?“, chcyše tamny wědžeć.

„Kelko jich maš? Pjeć? Wzmi wšitke sobu“, wotmołwi jemu Miliduch.

Mjeztym zo so Žid hluboko pokloni, džěše wójwoda k wrotam w měščanskich murjach.

Radka pytny, zo njeje něšto w porjadku, tuž so mandželskeho woprašá, što bě so stało.

„Frankojo so zaso do Serbow hotuja. Kejžor zakazuje předawać brónje na wuchod“, wujasni Miliduch.

„Tuž dyrbimy sej je sami zhotowjeć!“, wupraji Radka jeho mysličku.

Wójwoda so posměwkny, byrnjež to jara wažny problem był.

„To njeje tak jednore. Dokonjamy drje brónje kować, ale te frankowske nimaja runjeća. Woni maja lépše železo, njezhotowjeja z njeho jenož mječe, ale tež druhi wójnski grat.“

„Njewěřju, zo naši rjemjeslnicy njejsu kmáni zhotowjeć samsne wudžěłki. Pohladaj na Wšemira“, praji Radka.

Wysoki zróstny muž z čornej brodu wočini runje durje do rumnosće. Měješe dołhe nječesane włosy a mjezwočo dźiwjeho muža.

„Kak so či dže?“, zarěča na njeho wójwoda. „Železa maš dosć?“

„Nažel jenož jara mało. Wčera su mi něšto přiwjezli, ale to njedosaha“, wotmołwi hoberski kowar.

„Žid je mi runje zdžělił, zo frankowski kejžor prikazuje, zo njesmědža so jich brónje k nam do serbskeho kraja předawać“, praji Miliduch.

„Tuž sej te frankowske brónje dyrbimy sami wzać. Budže to za nas wulka lěpšina - njetrjebamy za nje ničo płaćić!“ smějkotaše so kowar, kiž so zaso swojemu dźěłu přiwobroći.

„Nětko wěš, čehodla nimamy swoje brónje lěpše, hač je Frankojo maja. Mamy mało rudy, kotraž so na železo škrěje. Mječ z teje hubjeneje rudy so lochko w boju zlemi. Tež dobri, wušikni kowarjo nam pobrachuja“, praji zrudnje Miliduch. „Wšemir - tón je mjez nimi wuwzaće. Dyrbimy w přichodže hišće wjele wot nich wuknyć. Najprjedy wujednamy z nimi měř, přeprosymy jich rjemjeslnikow k nam a nawopak pósceľemy našich k nim.“

„Kak chceš tole docpěć? Měniš snano, zo woni nam pomhaja?“, dwělowaše Radka.

„Po mojim zdaću budu nam pomhać, ale dyrbimy wazne wuměnjenje spjelnić“, wotmołwi Miliduch.

„Kotre?“, prašeše so z bojazliwym hłosom Radka.

„Dyrbimy jich jeničkeho, křescanskeho Boha přiwzać.“

„Nadžijam so, zo ty sam tole nochceš. Sy da hižo zabył, kajke njezbožo je nam přinjesł? Njetrjebaš z Frankami wjować, dokelž tuteje myšlički dla će twoji ludžo kaž přeradnika skóncuja. Wosebje Božecěch by přeciwo tebi stał. Wón

čaka jenož na tajku příležitost“, rozhori so žona. „Sy wo tym hižo z někim řečal?“

„Jenož ze Žitnikom“, wotmołwi wójwoda.

„Tón je spuščomny, budže mjelčec“, mjenješe Radka.

Miliduch zasta a wšón roznjemdrjeny praji :

„Ja wězo wěm, kajke ćeže su z tym zwjazane. Nažel nima-
my drugeje móžnosće. Kejžor chce pohanow k swojej wěrje
do Chrystusa wobroćić. Chce sej podćisnyć wšitke druge spla-
hi a ludy. Ja pak nochcu, zo skónčimy tak, kaž su Saksojo
skónčili. Frankowscy knježa jich do džěła na svojich polach
nuzuja, tež w bitwach swoju krej dyrbjaja za Frankow rozliwać.
Jelizo chce nam Korla nanuzować swojeho jeničkeho boha,
čehodla mamy so tomu zasakle wobarać? Mjeztym budžemy
dale na svojich honach džělać a wuknyć wot Frankow to, štož
woni lěpje znaja a štož budže nam wužitne.“

„Koho chceš pósłać k frankowskemu kejžorej?“ , praše
še so Radka.

„Toho samsneho, kotrehož je k nam pósłał. Wěnk“, bě
wotmołwa.

„To so ći njemóže poradzić. Zabudź tule mysličku“, pra-
ji Radka.

Miliduch jenož hluboko zdychny a praji ze slabym hłosom:

„Měnju, zo dyrbjeli to znajmjeńša spytać.“

WĚNKOWA MISIJA

W bróznjach mlóčachu wšudžom lětuše žito. Zorno, kotrež chcychu nalěto wusyc, chowachu we wuzběhanych jamach.

Pšeńcy a rožki bě narostło w tutym lěće přewjele. Wšitke sudobja běchu hižo poľne a bě nuzne wulke měchi zhotowić.

„Lětsa zawěsće njebudźemy hlód tradać“, wjeselachu so wšitcy. „Jenož te bitwy a wójny - to je horjo, njezbožo.“

Miliduch wědžeše, zo je wotnětka zamołwity za přichod serbskich splahow. Dyrbješe tomu zadžěwać, zo jeho ludžo na bitwišćach mrěja. Tón, štož na polach džěla a žito a skót plahuje, nochce płuħ z mječom zaměnić.

Wón so derje dopominaše na słowa swjeho mudreho džěda: „Z brónjemi polo njezworaš.“ Wo tym by chcył z čłonami swojeje družiny rěčeć. Snano jeho zrozumja. Najwjětši zadžěwk budže bjezdwěla Božećeħ, tón w swojej zasakłosci přeciwo Frankam njepopuści. By to - po jeho měnjenju - přerada na mócnym přibohu Čornobohu była.

Najprjedy bych měł z Wěnkom porěčeć, rozmyslowaše Miliduch. Je tu mjez nami hižo dlěje žiwy, je rozumny a ludžo jeho zwjetša lubuja. Bjez džiwa! Wón słuša k nam. Je słowjanskeho pochada, rěči derje našu maćernu rěč, jeho jazyk je hibićiwiši hać žónski.

Miliduch njemóže jemu ničo wumjetować. Přeco rěči Wěnk wo měrje a lubosci. Ludžo jemu rady připosłuchaja, wosebje młodžina a žony. Ze swojim zadžerženjom hotuje wón jim puć k zwoprawdženju jeho wotpohladow.

Wójwoda stany a hladaše po jstwě. Žona a džěsci hišće spachu. Miliduch woćini durje. Na wysokim njebju swěćachu so jasne hwěžki. Wróci so do jstwje. Starši synk spaše jenož w ćeńkej košli, posleščo bě na špundowanje padnyło. Nan swoje džěćo z posleščom zawodžě a wopuści dom.

Měješe hłowu połnu nawalnych mysłow. Wěnkowe słowa wo měrje so ludžom spodobaja. Rjenje by było, ze železnych mječow a druhich zahubnych brónjow płuħi zhotowjeć. Wšitke te rjekowske skutki na bitwišču njeplaća wjace hać hornčk žitnych zornjatkow. Čehodla so ludžo dadža našćuwać přeciwo druhim a su zwólniwi jich w boju morić? Kak ma sej wón tole wšitko wujasnić?

Nadobo zjewi so před nim ćmowa postawa. Bě to Miliduchowy kuzenk Worač.

„Ty tež njemóžeš spać?“, woprašá so wójwody.
„Njemóžu. A čehodla dundaš ty po hrodzišću?“
„Je wšitko w porjadku?“, chcyše Worač wědžeć.

Snano by najjednorišo było, přez Worača swoje plany mjez člonami splaha rozšěrić. Zawěsće by to lěpje było hač zwolać zhromadnu přiradu splaha a wo wšitkim dolho wuradžować.

Mužej dóndžeštaj k hłownym wrotam. Z drjewjaneje wěže hladachu zasparni stražnicy.

„Na tutym boku dyrbi so murja zwyżić. Z wozami přijezemy wulke kamjenje, tež smołu dyrbimy přihotować“, přemyslowaše Miliduch.

„Wočakuješ snano nadpad njepřecelow?“, woprašá so Worač.

„Nětko nic, ani džensa ani jutře, ale móžno za lěto abo za dvě“, wotmołwi wójwoda. „Dyrbimy zahajić jednanja z kejžorom Korlu. Předstaj sej, wón chce zakazać předawanje brónjow. Dyrbimy z Frankami jednać, njemóžemy dlěje čakać. Wěnk móhl nam při tym wjele pomhać, wón derje wě, kak z Frankami rěčeć. Jich rěč wón wobknježi“, rozloži Miliduch.

Worač pak njebě z jeho słowami přezjedny a znapřećiwi:

„Wostajmy Korlu na pokoj, nas ničo njestara, što wón chce. Raduju so wězo, zo su ludžo tebjě za wójwodu wuzwolili, ale čehodla mamy so hišće bóle starosćić? Tež bjez toho mamy přewjele starosćow.“

„Sym sej wěšty, zo chce sej kejžor nas wšitkich podćisnyć. Najprjedy jedyn splah, potom druhi a třeći. Wón bě Awarow přewinył, potom Saksow a měni nětko, zo budže bórže cyły swět jemu k nohomaj ležeć. Zda so, zo njezamóže jeho wójsko ničo a ničtó při jeho postupowanju do wuchoda zadžeržeć“, wuzna Miliduch.

„Hakle nětkle će rozumju. Ty chceš so z kejžorom wo tym dojednać, kajku dań my budžemy płaćić. Tež druhe splahi jemu płáca - Obodrića a Luticojo. Smy bohaty splah, móžemy sej kupić měř, tež kejžora Korlu“, praji Worač.

„Nimaš prawje, kejžor njecha z nami w měřje žiwy być, ale nad nami knježić. Žedži za wjele mocu, zo móhl sej wšón swět podćisnyć, žnjeć hišće wjace slawy.“

„Tuž praj, wo čim chceš so z nim dojednać“, roznjemdri so njenadžicy Worač. „Maš snano wot kejžora někajku tajnu powěsć, kotruž bě z Wěnkem tebi póstlať?“

Wójwoda wusłyša we Woračowym hłosu tukanje. Woprašá so tohodla bratrowca:

„Čehodla měniš, zo so wón na to hotuje, naše splahi nadpadnyć?“

Worač zabórbota něšto njezrozumliwe. Potom wotmołwi: „Móžno, zo so jemu njespodobaja naše počahi z Durinkami.“ Po dolhim přemyslowanju přida: „Ty chceš snano, zo cyły naš serbski splah křescánsku wěru přiwozmje?“ Poča so wótře smjeć.

„Wo tym móžemy na spočatku jenož jednać, to njetrjeba być za nas ničo zwjazowace. Njecha do našeho kraja přirńdu předarjo, njecha wo nowej wěřje zhonimy wjace. Z tym dobudžemy wjace časa a móhli so lěpje na přichodny bój přihotowac - abo na nowu wěru, abo přeciwo njej. Nima my třećeje wólby, jelizo chcemy swobodni wostać.“

„Sy zabył, zo mamy tola hišće druhu wólbu? Wojowac přeciwo Frankam!“

„Korla je wo wjele sylniši hač naše wójsko“, wujasnjo waše wójwoda sčerpnje kaž nan swojemu synej. Wón ma wjace wojakow a móže zničić a wotpalić wšón słowjanski kraj. Něšto lět budžemy so snano spjećowac, ale što budže z nami pozdžišo? Korla wotpali naše drjewjane wjeski. Ko hož z mječom njezniči, tón zemřeje z hłodom. Na sewjeru

maja swoje sydlišća Obodrića a Lutycojo. Woni so nažel derje dopominaja na to, zo smy přećiwo nim wojowali hromadže z Frankami. Na juhu su Češa, či nam snano pomhaja.“

Poča switać, nóc bě nimo. Při rozžohnowanju bě Woračej prajił, zo su jeho myslički wo jednanju z Frankami hišće njehotowe, zo dyrbi wo tym z druhimi wuradźować.

Doma lehny so do łoža, přitłóči žonu k sebi a stłóči mjezwočo do jeje rjanych, dolhich, wonjaty ch włosow. Miliduch ju něžnje pomajka, zańdźeli woči a bórže wusny.

Słónco bě hižo dosć wysoko, jako Miliduch ze słódkeho spara wotući. Hladaše na wjerch rumnosće, drjewjane scěny wonjachu za smołu. W kuće stwy paleše so woheń. Miliduchej přińdže do hłowy dopomnjenka na smjerć dźěda Budyša. Starc ležeše tehdom na chójnowym drjewje, jeho mjezwočo bě běle, kaž z marmora wudypane.

Stanywši z łoža, prócowaše so wójwoda zrudnu dopomnjenku začěrić. Radka přihotowaše snědań za wšitkich, wonka swěćeše hižo słónco. Džěsći podašterj so k njedalokej rěčce.

Miliduch wobja Radku, položi swojej ruce na jeje mjechkej nadrje a chcyše ju wokošić.

„Kedźbu, džěsći móhłoj so wrócić. Myslach, zo budžeš džensa cyły dzeń spać. Druzy su hižo wotešli“, praji žona.

Hakle nětko so wójwoda dopomni, zo bě mužam slubił, sobu zběrać spalene drjewo, dokelž chcedža nowe polo załožić. Ličba ludźi přiběraše a přestrjeń polow bě hižo přemała.

„Daj mi něšto k jědźi, chcu hnydom druhim z drjewom pomhać. Te nowe polo tam horjeka budže wulke, rune a dosć šěroke.“

Radka staji na blido wulku škle wusmuža a položi k tomu drjewjanu lžicu.

„Wuj Brėzan je e teŹ pytał. Prašee so, ha sy hiŹo wotuil.“

Wójwoda přesta jěsć. Brėzan bě bratr jeho maćerje a Miliduch sej jeho esćee kaŹ drugeho nana. Wuj njemějee dŹěci. Jelizo wuj za nim pyta, da to rěka, zo je so něšto waŹne stało.

„Što je chcyl?“, prašee so wójwoda Źony.

„Njeje mi nio rjekł, ale widŹo, zo hišće spiš, nochcyce e budŹi. ehodla wjace njeješ?“

Miliduch sej swoju Źonu jara waŹee, dokelŹ běe jara cunja a swoje zaua njepokazowaše kaŹ druge Źónske. Někotre z nich swoje lubosćinske zadŹerŹenje přehnowachu. Mnohim muŹam so tole spodobaše, ale Miliduchej bě wo wjele přijomnišo, bywaše-li Radka zdŹerŹliwa. Wón derje wědŹee, zo njetrjeba so woprawdŹita lubosć tak zjawnje před druhimi pokazować. Někotre Źony so nadŹijachu, zo so Miliduch swojeje Radki přesyći, ju wostaji a zo sej druhu nańdŹe. To pak so Źenje njesta.

„Póndu“, praji Miliduch, jako zjě poslednju łžicu wusmuŹa. Woblee so wowi koŹuch a wza sekeru sobu. Do měška połoŹi kusk twaroha, chłěb a jabłuka. Wokoši Źonu a wobja swojeju synow, kotrajŹ běštaj runje wotwonka přiběŹałoj. Potom poda so k njedalokej chěŹce, w kotrejŹ wuj Brėzan bydleše.

„Bě na trjebjenišćo wotešoł kaŹ druzy muŹojo“, praji Miliduchej mała holćka, kiŹ bě w pódłanskej chěŹce doma.

Wójwoda so wobroci a kročee po wjesce, w kotrejŹ běchu jenoŹ Źony a dŹěci zwostali, k woćinjenym wrotam.

Štózkuili so k Budyskemu hrodej bliŹee, móhl sej myslić, zo zběha so tutón ha do njebja. K tomule zauu přinošowaše nahly puć, kotryŹ k njemu wjedŹee. Murje zdachu so dwójce tak wysoke, ha wone woprawdŹe

běchu. Kónčkojte tołste drjewjane koliki tónle začišć hišće zesylnjachu. Hród steješe na wysokej skalinjje. Přístup bě móžny jeničce z južneje strony. Deleka pod skału wiješe so rěka Sprjewja, kotraž bě sej pod hrodom wuryła hluboku dolinu. Doł čehnješe so dodaloka po woběmaj bokomaj - zdaše so, zo na tym městnje wjedže někajka wažna namjezna linija. To znjemóžni nadpad ze sewjera. Na južnej stronje škitaše hród wysoki hlinjany nasyp. Po nim chodžachu stražnicy, kotřiž wobkedźbowachu cyłu wokolinu z drjewjaneje wěže nad zachodom do hrodu. Wo wšěm, štož so jim podhladne zdaše, wozjewjachu hnydom do hrodu.

„Je něšto nowe?“ zawoła wójwoda, jako docpě hrodowe wrota.

„Ničo, jenož někotre kruwy su swoje stadło wopuščili. Kruwar, kiž měješe je hladać, je spał. Nětko wotročk za kruwami pyta.“

Miliduch nygny, a stražnicy wobkedźbowachu dale, što so we wokolinje hrodu čini. Wójwoda přendže hrodowe wrota a most a docpě chěžki pod murju. Tu bydlachu člo-nojo jeho družiny, njedaloko wottud stejachu chěžki hornčerjow, kowarjow, tkalcow a dalších rjemjeslnikow. Pódlá bě torhošćo. Miliduch džěše dale přez brězowy lěsk, přeskoči wusku rěčku a steješe bórže na kromje wulkeho spalenišća. Tu džělaše něhdže dwaceći muži. Z wulkeho džěla spaleneje přestrjenje běchu hižo čorne zdónki a hałzy štomow wotstronjene. Powostanki hałzow palachu so na wulkej hromadže, kruchi čorneho drjewa pak kormjachu wulke płomjenja při swjedženjach splaha, kotrež wotměwachu so třikróć wob lěto.

W nalěcu zapalowachu wulke wohenje, zo bychu te powětr wot złych mocow čisćili.

Spočatk lěća wotměwaše so woblubowany swjedžeń, wot Serbow „Kupalo“ mjenowany. Holcy kupachu so we wodźe

z hojacymi zelemi, wšitcy wjesele rejwachu, jědže a napojow bě nadosć a na swětlinach w lěsu młodžina pócmje nowemu žiwjenju spočatk dawaše. Nazymu zaso palachu so wohenje, ke kotrymž přichadzachu pječa duše zemrětych přjedownikow, zo bychy so w tym zymnym času wohrěwali. Ludžo woprowachu přiboham zwěrjata, kotrež w płomjenjach a w stołpje dyma přiboham w njebjy sćecechu. Zrudobu nad tym, zo so lěto kónči, přewinje nadžija, zo so zaso bórže nalětnje slónco do kraja wróci z wónju kwětkow a ćoplišim wjedrom.

Jenož někotři mužojo pytnychy, zo bě k spalenišću přišoł wójwoda Miliduch.

Přecelnje jeho postrowichu a džěłachu dale. Skradžu hladaše wójwoda jim mjezwoči. Na čedži njepytny ničo njezwučene, mjezwoča někotrych jeho přiwuznych mějachu pak we wočomaj błyskot, kajkiž ma džiwinu, ručěž dobytwwu čuje.

Wójwoda zasta wosrjedz wulkeje přestrjenje spalenišća. Pytaše za Woračom, ale tón tu njebě. Nadeńdže tu stareho Brězana, kotryž nošeše na hromady spalene čorne hałzy. Miliduch přimny wulki čwak drjewa a džěše z nim w směnje k wujej. Čisny drjewo na hromadu a praji:

„Sy mje pytał, něwěrnó? Chcyše mi ty něšto wažne zdělič?“

„Pozdžišo ći wo tym wjace praju“, wotmołwi Bržan a hromadže z Miliduchom poda so za drjewom.

„Hotuja so přećiwo tebi“, rjekny Bržan, hdyž běštaj wobaj daleko dosć wot druhich muži. „Rano wopytowaše Kózlik wšitkich a rozprawješe kóždemu, zo chceš wšón naš splah Frankam wudać. Ja jemu hnydom wumjetowach, zo je sej wšitko jeno wumyslił“, wupraji spěšnje, zo by wójwoda widzał, zo steji kruće na jeho stronje, „zo njebě twój

wotpohlad derje zrozumil“. Miliduch na zakryte prašenje ničo njewotmołwi.

„Hdže je Worač nětkle?“

„Njewěm. Su bjeze mnje wuradzowali, widžo, zo Kózlikowym słowam njewěrju. Džěch hnydom k tebi domoj, ale sy hišće spał. Radka mi praješe, zo sy cyłu nóc wonka był.“

A ja sej myslach, zo njebě wotučila, zo njeje wědzala, zo sym wotešoł. Na Miliduchowym mjezwoču zjewi so posměwk: Radka jeho samo w nocy stražuje kaž małe džěčo.

„Wutrobny džak, zo sy mje před druhimi škitał. Wězo sym tole na druge wašnje měnił. Přichodny króc mje wubudź, zo njeby hižo přepozdže było. Njewěš woprawdže, hdže Worač nětko je?“ , chcyše Miliduch wědžec.

„Jenož Pjerun wě, hdže je tón wotjěchał“, bě Brězanowa wotmołwa.

Wójwoda přemyslowaše wo Woračowym zadžerženju. Je snano Worač k druhim włodykam šoł? Njebychu jeho słowam wěрили. Byrnjež njejsu přeco ze mnu přezjedni, přeciwo mi njebychu šli. Snano je Božecěcha wopytał. Jeniče tón je Miliduchej ze swojej mocu runy.

Čehodla njejsu swójbni čakali, doniž jim sam wšitko wo počahach z Frankami njewujasni?

„Čehodla wšitko tak spěšnje činiš? K tomu moje mocy hižo njedosahaja“, skoržeše wuj Brězan a začerwjeni so. „Honja će snano šeršenje? Hač do wječora mamy hišće časa dosć“, pokoješe wójwodu starc.

„Powotpočni kusk, wujo. Budu sam drjewo na hromadu čahać. Nochcu, zo mi něchtó wumjetuje, zo maš při našim džěle tak spěšnje kaž zajac běhać.“ Žortne přispomnjenje pak njeměješe wočakowany wothłós. Bě widžec, zo samo Brězan na Miliduchu dwěluje. Pytny, zo so Miliduch

prócuje někajki nutřkowny bój přewinyć, kotryž wón, wuj Brězan, njerozumi. Wójtowa pak jemu hižo ničo njewujasnjowaše. Džělaštaj njepiknywši ani słowčka.

Hakle wječor, hdyž po džěle sedzachu za blidom, běchu słyšeć zaso žorty a prytle. Krch sydny so pódlu Miliducha, přimny jeho za ruku a so woprašaj:

„Miliducho, hdy chceš ludźi k wuradźowanju zwołać?“

„K wuradźowanju?“, zwospjetowa bjez zajima Milč.

„Praj mi, hdže je Worač.“ Womjelknywši hladachu wšitcy na wójtodu. Skónčnje stany Lichanjec. Na jeho čole blyskotachu so krjepjele potu.

„Bratr bě wotjěl wuradźować“, praji.

„Wo čim so wuradźuje?“, chcyše wójtowa wědžeć.

„Wo twojich wotpohladach z Frankami.“

„Je snano k Čornobohej jěchał?“, kiwny Miliduch z ruku w směrje do juha.

„Myslach, zo budžemy wo tym najprjedy tu jednać.“

Nichtó njewotmołwi. Wažachu džě sej Miliduchowe zaslužby wo swójbu a ród. Někotři začuwachu swoju winu...

„Jelizo maće zajim, móžemy so džensa wječor zetkać w mojej chěži.“

Jako wójtowa tole wupraji, zjewi so w dalinje na dróze z Lubija ćmowy dypk, kiž so pomału pohibowaše. Widžeć běchu tři wosoby na konjach, kotrež so w směrje na Budyšin bližachu. Srjedza jěchaše Worač, po bokomaj wotročkaj, kotrajž jeho přewodžeštaj.

„Wěsće derje, zo njejsym ženje bjez was ničo rozsudził“, poča Miliduch, jako so wšitcy we wulkej stwě jeho domu zhromadźichu, natwarjeneho z dołhich, tołstych zdónkow hišće za čas džěda Budyša. W najwjetšej rumnosći wotměwachu so zhromadźizny a swjedženje.

Ličba člonow rodu přiběraše, tuž bě nuzne, na hrodzišču nowe a nowe chěžki twarić. Nětko bě wulka chěžza wobsydstwo Miliducha a jeho swójby hač na wonu rumnosć za wažne wuradźowanja. Wuradźowachu jenož dorosćeni mužojo. Žony a dźěći so na tajkich zhromadźiznach wobdźěleć njemóžachu. Radka bě z džěscomaj na wopyt wotešla, přitomny njebě Wěnk, kotryž dósta wot wójwody wažny nadawk a měješe so hakle přichodny dzeń wróćić.

„Njeje za mnje lochko wam wšitko rozjasnić. Woračej sym hižo prajił, zo mam te wěčne, bjezkónčne boje hižo syte. Smy runje lětuše žito domchowali a mamy zorna za sebje a naše dźěći nadosć. Njetrjebamy so tuž bližaceje so zymy bojeć. Tež skotu mamy wjace hač loni.

Dosaha wšak jenički nadpad Frankow na naš kraj a wšitko by so jara pohubjejšilo.

Zo njeby so tole stało, dyrbimy tomu zadžěwać. Móžno, zo Božecch tole lěpje rozumi hač ja“, praji Miliduch hladajo na Worača. „Po mojim zdaću njeje rozsudzace, hač nam pomha tón abo tamny bóh. Kotry je ze wšitkich najmóčniši? Je to Pjerun, Weles abo Čornobóh? Abo Baba, wo kotrejž Šemek husto powěda? Abo přibóh Mojba ze Žitawy? Nimo toho woprujemy štomam, ducham rěkow a rěčkow a tež přiboham, kotrež naše chěžy před złymi mocami škitaja. Što so stanje, jelizo změjemy hišće dalšeho, noweho boha? Ničo. Nichtó njepraji, zo chcemy so starých přibohow, namrětych wot našich prjedownikow, wzdać.“

Miliduch skónči swoju narěč, a w rumnosći knježeše dołho ćišina. Kóždy z muži přemyslowaše wo wójwodowych słowach. Haj, tych přibohow je woprawdze přewjelle. Někotre wěcy su wšak jara wužitne: wěšćenja, hojace źórła, kuzljanje za dobre žně, za strowotu ludźi a skotu. To bě derje za našich wótcow, tež nam budže to dale wužitne.

Te wopory starym boham su dosć drohe. Wěmy, kelko wot nas trjeba Čornobóh. Tón nowy bóh pomha ludžom darmotnje. Wěnk je wo tym husto powědał.

„Praj nam, wójwoda, kajki zwisk ma z tym Wěnk. Njebě to připadnje wón, kotryž je će k tajkim słowam pohnuť?“, woprašo so Kožnak. Wójwoda hnydom njewotmołwi, bě widźeć, zo wo tym rozmysluje.

„Wuznaju, zo mje k tutym mysličkam dowjedže, jako bě mje prosył, wonemu čerwjeno brodačej swobodu dać. Jeli zo nam předuje wo měrje a lubosći, čehodla njemóhł předować to samsne Frankam? Někotři z nas móhli jeho při tym přewodźeć.“

„Měniš snano, zo mamy hač ke kejžorej Korli hić?“, praše so něchtó.

„Wón pojedže na frankowski teritorij samlutki. My budžemy čakać na statoku jeho nana. Wón je Serb z našeje kreje“, wujasni wójwoda.

„A što činimy, jelizo Wěnk wot Frankow wróco njeprjindže?“, chcyše wědźeć dalši.

„W tajkim padže dyrbimy so prašeć, što bě so stało.“

„Kak zhonimy, čehodla tam wosta?“, zawoła wóťře Kožnak.

„Jelizo so jenož zakomdži a wróci, da sam nam rozlož, što bě so pola Frankow stało“, mjenješe wójwoda. „Jelizo wróco njeprjindže, budže to rěkać, zo Korla z nami jednać no chce a zo přecělske zwiski z nami Słowjanami wotpokazuje.“

Nadobo wobroci so na Worača: „Što je či Božecěch prajil?“

„Božecěch nas warnuje, zo nimamy so swojich přibohow wotrjec!“

„Haj, z tym smy přezjedni, wo tym smy tu hižo rěčeli. A što je dale prajil?“

Worač mjelčeše. Bě to jeho myslička, k Božćecehej jěc. Miliduch wšak wědžeše, zo je jeho starosć wo přichod splaha kruće zwjazana ze žedźbu, byc mócny a sławny.

„Je tež wo tym řečał, zo, jelizo našich přibohow wopuščimy, tón frankowski bóh tych našich spózrje“, pokročowaše Worač.

„A nimo toho?“

„Maš jeho na swjedženju dušow wopytać“, praji Worač.

„Sym přezjedny“, nygny wójwoda. „Jutře pojedžeš hišće jónu k Božćecehej a powěš, štož sy tu słyšał. Wzmi sej wóz a dweju abo třoch ludži. Na njón dajće wopory za Čornoboha, njech je wóz kopaty poľny. Praj Božkej, zo sej jeho Čornoboha jara česćimy, dokelž smy pod jeho chorhoju w bojach husto dobyli. Sće z tym přezjedni?“

„Haj“, wotmołwichu wšitcy, „to je tež naše měnjenje.“ Tole Miliducha zradowa. Hačkuli njesu so tući mužojo jasnje wuprajili, zo so jim wójwodowy wotpohlad spodoba, bě widžeć, zo su nětko na jeho stronje. To bě jara wažny rozsud, přetož Božćecech bě jeho najhlowniši nutřkowny njepräcel. Nětko bě móžno nadrobnišo wujasnić, kak móhl Wěnk při jednanju z kejžorom pomhać.

Milč přikaza, zo přinjesu zakis, chléb a mjaso z džiwiny. Bu dorěčane, zo njebudu Wěnkowi přewodnicy pola Wěnkowehe nana Trocha ze splaha Mojanow čakać, ale zo wopytaja druhich serbskich włodykow, kotrychž sydlišća mjezuja z frankowskim teritorijom. Pósojo dóstachu nadowk, jich na sejm přeprosyc, kotryž wotměje drje so w nalěcu přichodneho lěta. Wozmu sobu tež dary za włodykow a starostow, kotřiž tam bydla. Po puću budu wobkedźbować, što so w tym namjeznym kraju čini, wosebje za frankowskej mjezu.

„Štó budže na čole pósłow? By najlěpje bylo, jelizo ty jich nawjeduješ“, namjetowaše stary Brězan. To wšak

wuwoła razne znaprěciwjenje. Džěl muži bě z tym přezjedny, dokelž by wójwoda z tym pokazał, zo je jednanje z kejžorom za Serbow jara wažne. Tule mysličku podpěrowaše předewšěm Worač. Wón so nadźiješe, zo móhło so Miliduchej po puću něšto stać a zo jeho, Worača, po jeho smjerći za włodyku wuzwola.

Druzy z Kožnakom na čole prajachu, zo Miliduch njeměl wuprawu nawjedować, dokelž by jeho smjerc jednotu serbskeje zemje wohrozyła. Wočakuje so, zo tež Češa a bratraj ze Zahorja přijědu. Njedawno so jim poradzi frankowski nadpad přewinyć, tuž dyrbjja so dorčecć, što měli činić, jelizo so tajki nadpad wospjetuje.

„Nimamy snano prawje?“, wobroći so na wójwodu Kožnak.

„Wšitcy maće prawje. Dyrbimy jednać tu a tež tam. Mamy přeprosyć włodykow na nalětni sejm a zhonić, hač móžemy so na nich spušeć, hač je to prawda, wo čimž woni tak wótre powědaja. Wosebje nas dyrbjja zajimować podawki na frankowskej mjezy.“

„Praj, što namjetuješ?“, prašeše so njenadžicy Worač. Jeho zadźerženje bě Miliduchej podhladne a wón bě sej wěsty, zo njeje wo swojim zetkanju z Božecěchom wšitko prajił.

„Zestajamy skupinu póstow. Tón, kiž budže ju nawjedować, změje prawa, kajkež ja mam. Njewobrotny čłowjek móže načinić wjace škody hač wužitka. Chcu, zo by nawjedował wuprawu ke kejžorej ty, wujo“, wobroći so ke Kožnakej. „Njejsy drje hižo najmłódsi, ale mocow maš hišće dosć.“

Sedžo w křesle, pohlada Miliduch na kuzenka Worača a praji:

„Bych tebjje póstal k Frankam, Woračo, dokelž rady po swěće pućuješ, ale dyrbiš pólně džěło dohladować. Hišće

tři polne měšački a do našeho kraja začehnje zyma. Kóžda ruka budže tu jara třebna.“

Běše widзец, zo čuje so Worač zranjeny. Swarjec pak njepoča.

Worač bě dobry hospodar. Sonješe wo tym, zo sej ntwari wulki dwór, Milč jemu da džesać abo pjatnaće wotročkow. Wón budže sam swój knjez, kotryž njetrjeba na druhich poskać.

Dopomni so, zo běše Božecéch, kiž na jeho słowa kedźbliwje sluchaše, jeho dowjedł k starej wjerje, kotraž w małej chěžce njedaloko swjatnicy bydli.

Ta stara žona čisny do horceje wody sušene hojace zela, hladaše do płomjenjow a potom praji: „Dyrbiš hišće čakać. Jónu přindže čas, hdyž budžeš z Budyskich murjow hladać.“

Woračej bě jasne: Wona z tym měnješe, zo budže wón jónu serbski włodyka. Podarmo so wjery prašeše, hdy tón čas přindže, wjera jenož wotmołwi: „Donačakaš so.“

„Wzmi sobu swojeho Budyša“, praji wójwoda Kožnakej, „njeh hólc wuknje a wopyta druhi kraj. Či młodzi so dyrbja na swój přichod derje přihotować. Nětko pak dyrbimy so dorěćeć, kotru powěsć ma Wěnk kejžorej donjesć.“ Mužoj zesydachu so kołowokoło wójwody, jeničce Worač a dwaj mužej běchu wotešli.

„Kak sće so dojednali? Što budže dale z Wěnkom?“ woprašo so na druhi dzeń rano ze zajimom Radka. Wosud toho rjaneho a přecelneho młodeho muža ju zajimowaše a druge Budyske žony tež.

„Z Wěnkom? Chcemy jeho pósłać ke kejžorej, zo by spytał z nim měř mjez Frankami a Serbami wujednać. Sym sej wěsty, zo je wón tón najkmaňši, kiž móhl tajki nadawk spjelnić. Wšitcy běchu z tym přezjedni. Přeciwo tomu bě

jeniče Worač, ale hłowa mje tohodla njeboli. Wón dósta nadawk, dary do swjatnicy Čornoboha Božećechej dowjezc. Štož Wěnka nastupa, tón předuje a rysuje we hłowach ludži wobraz lěpšeho swěta. To so jemu woprawdže radži, wón je zdžělany, móže pisać a čitać – a rěć. Wjele ludži měni, zo tón lěpši swět tu hižo je. Nažel nic pola nas, ale pola Frankow. Přiznawam, zo maja něšto woprawdže lěpšeho hač my, ale w něčimžkuli zaso nic. Njesměmy zabyć Saksow. Před krótkim časom da kejžor Korla zamordować wjele jich najkmańšich nawodow. A džensa? Wšitcy poskaja na Frankow, dokelž so boja. Widukind tež. Tón so kejžora tak boji, zo radšo dže ze swojimi ludžimi do krawneje bitwy, hač zo by so spjecował. Ta njezapomnita rězańca, při kotrejž bu telko kreje přelateje, budže Saksow w myslach na přeco přesćehować.“

„Ale što maja Saksojo činić? Korlowe wójsko je njeličomne a nchtó je njeprawje. Što by ty činił po tajkich nazhonjenjach?“, praše so Radka.

„Prócuju so činić wšitko, zo bych wójnu z kejžorom wot nas wotwobroćil. Potajkim pósćeľemy do Frankow Wěnka z poskitkom měra mjez nami a frankowskim kejžorom.“

Radka sydny so bliže k swojemu mužej, zo by zhoniła:

„Wo čim sće so ze swójbu dorčćeli? Kotry namjet maće za Korlu?“

„Wěnk ma kejžorej prajić, zo damy so w blišim přichodže wukřić. Z tym wšak wšitcy z našeho splaha njesu wězo přezjedni. Je nuzne, zo bychmy wjace wědzeli wo tym nowym křescanskim bohu. Njech kejžor Korla jako knježićel křescanow z nami podpisa zřećenje wo tym, zo njebudžemy wjace mjez sobu wojować. Z tym so wězo přetorhnje njeprěćelstwo tež z našeje strony. Njech k nam pósćeľe hišće druhich předarjow, tajkich kaž Wěnka. Tajkich rady powitamy.“

„A jeli njebudže nictó tu nowu wěru přijimać chcyć? Znaješ našich měšnikow.“

„Toho so njeboju. To budže wot wliwa křescánskich předarjow wotwisować, nic wote mnje.“

„A što budžeš ty činić? Daš so wukčić?“, prašeše so Radka nimale šeptajo.

Wona bu kubłana k bojazliwosci před pohanskimi přibohami. „Naši přibohajo nas zawěsće pochłostaja.“

Miliduch zetrě z ruku srjódki chléba z blida a pohladny z posměwkom na swoju mandželsku.

„Jelizo budže trjeba, dam so tež ja wukčić. Njetrjebamy chwatać. Budžemy mudřiši, hdyž so Wěnk wot kejžora wróci.“

„To so derje njeskónči“, wotmołwi Radka, a na jeje mjezwoču bě widžec zrudoba.

„Boju so wo tebe a wo džěsci. By měł radšo na polach džělać, njech synaj wot tebe wuknjetaj, što je prawe a što nic - na wšitko druhe zabudź. Na polach mamy žita nadośc, tež naši rjemjeslnicy su kmáni, lěto wob lěto rodzi so wjace džěci. W tym je naša najwjetša móc. Njeje nuzne zaběrać so z njevěstymi wěcami.“

Dołho hladaše Miliduch do jeje rjaneho wobliča.

„To však njewotwisuje jenož wote mnje. Ta móc njeje jenož naša, je tež w druhich splahach a ludach. Jelizo spytamy přeciwo nej hić, da wona nas zlemi. Jelizo budže nam wětr do chribjeta duć, móhli spěšnišo postupować. Dopomniš so hišće, kak smój před wjele lětami z wichorom běžałoj?“

Tehdom běštaj hakle krótki čas po kwasu. Prócowoštaj so před druhimi ludźimi so chować a lubowaštaj so w lěsu, na luce, wšudžom.

Při jednym tajkim wulěće poča njenadžicy wichor howrić. Přimnyštaj so za ruku a wichor za chribjetom jimaj pomhaše spěšnišo do Budyšina dobžec. Zaskakowaštaj

wjesele a měještaj wopojace začuće, zo znošujetaj so kaž ptačkaj.

Radka nadobo stany a zary jemu porsty do włosow. Přitłóči jeho kruće k sebi. Wón bě jeje swět, muž, kajkiž ma być, nic jenož jeje lubuš, ale tež nan jeju džěsći.

„Čiń, štož je po twojim měnjenju nuzne“, praji ze sylzami we wočomaj.

„Njjesy džě jenož nan, ale tež wójwoda wšitkich serbskich splahow. Njeslušješ jeničce mi, ale všemu krajej. Bych wězo chcyła će mčć jenož za sebje a za naju synow, ale wěm, zo to móžno njeje. Lubuju će horco, tohodla nochcyła će zhubić.“

Radka wokoši muža do włosow, wotwobroći so a wuńdže spěšnje z durjemi.

Miliduch sedžeše něšto wokomikow bjez pohiba. Rozmyslowaše wo słowach swojeje žony. Bě w nich zdobom wjele lubosće a bolosće. Ma wšitko to, štož chce zwoprawdźić, zmysl? Swět jeho Radki je zrozumliwy, dokelž je wobmjězowany na jeju swójbu.

We hłowje zabłyskny jemu njejapcy myslička, wšitko tu wostajíc, wzac jenož žonu a džěsći, tež to najnužniše sobu, a woteńc tam, hdžež jeho žana zła ruka, nic serbska a tež nic frankowska, njenamaka. Je tajkeho městna na swěće? Přemyslowaše dołho a nadobo widžeše před sobu kaž wosnje krajinu při brjohomaj rěki Nysy, zwotkel jeho mać pochadžeše. Na sewjeru čehnje so bjezkónčny pralěš, wokoło rěki su pola, hdžež pšeńcu plahuja, a łuki. Ludži je tam jara mało a dróhow a pućow hišće mjenje. W Budyšinje by knježil Worač, kotryž so hižo njemóže donačakać. Wuzwola sej lochko noweho wójwodu, tych je w Serbach přewjele...

Nadobo zasłyša wótry křik. Wočini chěžne durje a najebać zrudne myslički dyrbyeše so smjeć. Čehodla?

Błazn Čula běše časć pječeneho mjaso spakoscił a čeledź smaleše za nim. Čula rjeješe, spyta do jedneje z chěžkow twochnyć. Mjaso dźeržeše kruće w rukomaj a tłóčeše je k hrudzi. Ale woni jeho popadnychu, mjaso jemu wotewzachu a hišće dósta wot nich puki. Ležeše na zemi a płakaše.

Miliduch sydny so do předchěže. Hladaše sobuželnje na Čulu. Tón pomałku stany a wotsalowaše so kaž bity pos. Wójwoda zrozumi: Hdyž chce čłowjek něšto měć, dyrbi sej to zwac a derje škitac. Tohodla su ludžo hromadze žiwi. Hewak so wšitko kónči kaž z Čulu. To ničo njepomha, byrnjež by hač na druhi kónc swěta šoł. Wšudžom jeho nađeńdu. Wšitko jemu wotewozmu abo jeho samo skóncuja.

Miliduchowe mjezwočo wupadaše w tym wokomiku kaž do hladkeje skory buka wurězbarjene. Měješe nadobo jara njepřijomne začuće, zo na zemi před wrotami njeležeše Čula, ale wón sam.

Džěše wróco do jstwy. Hłowa bě horca, měješe snano zymicu. Wumy sej wobličo w zymnej wodze a lehny so na mjedwjedzacy kožuch. Čuješe ćelnu slabosć, njemóžeše ani myslić. Měješe lódzymne wobličo. Poněčim so jeho duch zhraba, a jeho kruta wola pomhaše jemu wšitko přewinyć.

Črjóda ludži bližeše so Budyšinej. Hižo znazdala spózna stražnik na muri předarja Wěnka a tych, kotřiž běchu jeho k Frankam přewodźeli. Njesechu pječ wulkich hlinjanych horncow z Törnowa ke kisanju. Wójwoda sam bě sej tele sudobja skazał. Bórze so zaso sej m wotměje a bjez mjas džiwinu, pječwa a kisanych napitkow to njeńdze. Nasycić wšitkich wobdźělnikow sejma njebě lochko. Kóždy włodyka sobu swoju družinu přiwjedze. Jědz a napoj dyrbi so potajkim dołho dočasa zawěsčić. Byrnjež Budyšin bohate město był, přiwjezu načolnicy splahow bjezdweła tež něšto, snano starostjo z wokolnych wjeskow tohorunja pomhaja.

Nimale wšitcy džěchu jich powitać - młodźina a stari ludźo, čeledź a swobodni burja, kóždy chceše widźeć tón dźiw. A te wulke hornicy z Tornowa, to bě woprawdźity dźiw. Džakowano jich dobrej hlinje a wosebje wušiknosći rjemjeslnikow znajachu wudźělki Tornowskich hornčerjow hač při Łobju a wokoło Wódry. Městni serbscy hornčerjo zhotowjachu tež wulkotne twory, ale we wulkosći horncow a we wulkim wuběru njemějachu ći z Tornowa runjeća. Wćipni hladachu ludźo do tych hoberskich sudobjow, klepachu wo hlinjane hornicy a při tym tele njezwučene wudźělki jara chwalachu. Tornowske twory wšak njeběchu tunje. Za jedyn hornic dyrbjachu zajimcy dać rólu doma tkaneho płatu. Wěnk bě jara spokojom, dokelž so jemu a jeho skupinje poradzi wšitko porjadnje do Budyšina dowjezc.

Jako pohladny Miliduchej mjezwoci, zrozumim zrazom, zo bě so tu něšto stało.

„Budź strowjeny, wójwoda!“

„Wjeselu so, zo sće zaso wróco. Widžu, zo hornicy njejsu ani tróšku wobškodžene. Běch wćipny, kak tole zmištrujeće“, praji Miliduch.

„Tež my njejsmy tu lěnjeho pasli. Te polo při puću do Lubija je mjeztym zrunane, nětko na nas čaka hišće te druhe polo za tej wudrěncu. Bórze chcemy syć nazymske žito a hakle potom móžemy so schować do džěrow kaž mjedwjedze a cyłu zymu spać.“

Tajki plapotawy Miliduch zwjetša njebywaše. Zawěsće wón wote mnje něšto chce, zjědže Wěнкеj do mysłow.

„Wotpočni a po tym přińdź ke mni“, praji Wěнкеj wójwoda. „Chcu so će něšto prašec.“

„Přińdu rady k tebi“, wotmołwi Wěnk a so zláha pokłoni. Poda so dale ke chěžce stareho Krcha, hdžež bydleše wot swojeho přichada do Budyšina. Bě tu witany hósć, nimale člon swójby. Wosebje Krchowa džowka Ludka jeho

rady widžeše. Krch jeju lubosći njezadzěwa. Wědžeše džě, zo pochadźa Wěnk z dobreje swójby a zo da jemu nan bohate wěno.

Što drje móhl sej wójwoda wote mnje žadać?, rozmyslowaše młody mnich wo Miliduchowych słowach. Pytny, zo bě jeho hlós twjerdy a zo je zhubił swoju přjedawšu mjechkosć. Je snano kejžor nowu wójnsku wuprawu přihotował? To njeje móžno. Bitwu z Čechami bě lětsa přehrał, a bórze započnje so zyma. Někotrych ludźi bě Wěnk hižo za křescansku wěru zdobył? Ludku a dweju młodźencow, kotrajž běštaj jeho do Tornowa přewodźałoj. Křcizna dotal njeběchu. To njebě sej Wěnk zwěrił. Wón čakaše na přihódnou składnosć, zo by wójwodu wo přilubjenje k tomu prosył. Abt by so bjezdweła roznjemdrił, pytnywiši, zo čaka Wěnk na dowolnosć pohanskeho barbara. Miliduch wšak njeje barbar, bě jeho do swojeho domu pušćił, dawa jemu wšědnje k jědźi a jeho škitu. Je nuzne z nim kedźbliwje jednać. Swjaty ewangelij wěry a lubosće a pohanska wěra matej podobny zakład. Nimatej pak jasne mjezy. Snano wójwoda pozdźišo wšitko zrozumi.

Někotrym nawodam splaha sym kaž ćerń we woćomaj. Jedyn z nich je Worač. Tón Miliducha njelubuje, ale so jeho boji. Tuž škara přećiwo njemu. Móžno, zo je to hlowna přičina, čehodla wójwoda jeho k sebi woła. Wěnk přińdže do swojeje stwički a poča so modlić: „Knježe, pomhaj mi namakać prawy puć, po kotrymž mam dale hić. K tebi zběham swoju dušu.“

Miliduch njebě so tón dzeń z Wěnkem zetkał. Jěchaše do Lubija, zo by tam zřadował wažne naležnosće po zemřetych tamnym włodyce. Nětko dyrbja tam noweho wuzwolić. Bě znate, zo kóždy z nawodow, kotřiž buchu namjetowani,

nima jenož přiwisnikow, ale tež swojich njepräcelow. Dale dyrbjał Miliduch rozsudzić, kak měł so paduch skotu pochłostać.

Jako so skónčnje domoj wróci, přińdže k njemu hólčec, kotryž Wěнкеj praji:

„Milč će hižo wočakuje.“ Wěnk džěše hromadže z hólcom do chěže wójwody. Před durjemi Wěnk zasta, wočini tobołu a da hólcej řězbowanu drjewjanu pišćalku.

„To je myto za twoju službu“, wujasni Wěnk. Sčesa so a zastupi njewěšće do rumnosće. Wójwoda sedžeše runje znaprěca duri za wulkim blidom.

„Začín durje a pój bliže ke mni. Sydń so, Radka ći něšto k jědźi přinjese.“

Na scěnach rumnosće swěćachu so lučwa. W kuće pječeše so mjaso. Bě to dźiwina. Jeje wón napjelnješe cyłu chěžu. Radka staji na blido twarožk, čwak ćmoweho chlěba a hornčk mloka. Mjaso njeje hišće dopječene“, zamołwješe so Radka. Wěnk so podzakowa za słódnú jědź, pokřižowa so a da sej słódzec. Miliduch čakaše, doniž so Wěnk njenažě. Hakle potom poča:

„Smy wuradźowali. Njeje z tobu nictó řečal?“

„Ně, dotal nic. Wo čim?“, chcyše Wěnk wědzec.

„Chcemy pósłać k Frankam wuprawu. Mam za tebję wažny nadawk, lěpje prajene - próstwu.“

„Próstwu? Za mnje? Ty, wójwoda wšitkich serbskich splahow?“, wiješe Wěnk z hłowu. „Z čim móhl tebi wužitny być?“

„Poskaj derje. Sy mi njedawno prajił, zo bě će k nam waš biskop pósłał, něwěřno?“

„Haj, lěpje prajene abt po přikazni biskopa. Njerozumju, čehodla wo tym nětko řečiš?“

„Twoja wěra, křescanska wěra, je k nam w prawym čas přišla“, přetorhny Wěńka Miliduch. Wujasni skrótka mničej wobsah poselstwa, kotrež měješe přepodać kejšorej.

„Jelizo budže kejžor Korla ze zrěčenjom wo měrje mjez Frankami a Słowjanami přezjedny, budu ja přeni, kiž twoju wěru přiwozmje. Znaješ mje hižo derje a tuž wěš, zo njetrjebawši njerěču.“

Wěnk nochcye swojimaj wušomaj wěrić. Tajke zrěčenje njemóže kejžor tola wotpokazać. Derje pak so dopominaše, zo bě abt sam jim husto wujasnjował, zo je krutosć pohanam napřečo w znamjenju křiža při šerjenju Chrystusoweje wěry nuzna.

„Pohanjo su jara zatwjerdženi hrěšnicy a jeno čwěla a horjo móžetej jich k pokornosći a k žedźbje za Bohom pohnuć. Wšitke te wójny dyrbja być; njejsym měr přinješ, ale mjěć“, wospjetowaše husto abt Chrystusowe słowa.

Wójwodowy namjet bě za Wěnka jara wažny. Wón měješe nadawk, biskopej zdžělić, z kajkim wuspěchom so jemu radzi, šěrić křescansku wěru mjez Serbami. To pak rěkaše, zo měješe Budyšin na něšto dnjow wopuścić.

Přemyslowaše wo tym, kak to sćinić, zo njeby podhladny był. Jelizo woteńdže bjez jeničkeho słowa, budže za njeho puć do města na přeco zaraćeny. Ludki dla tole nochcye. Tež Worač a někotři druzy bychu měli dopokaz, zo běše k nim ze złym wotpohladom přišoľ.

„Cyła ta wěc z wuprawu je zwjazana z tym, zo nam budžeš falować. Maš tu přecelow, tež někotrym młodym wutrobam njejsy wšojedny. Najbóle pak će budže podarmo pytać jedna rjana holca ze susodstwa.“

Wěnkowe mjezwočo so začerwjeni, chcye něšto wujasnić, ale wójwoda so šibale zasmja a položiwši jemu ruku na ramjo, doda : „Chcych tebi hišće prajić, zo njetrjebaš so w Fuldze doľho komdžić a to dyrbiš so nanajspěšnišo wrócić.“

Ručěž budže kejžorowa wotmołwa znata, podaj so na dompuć, do Budyšina. Je to za nas jara wažne.“

„Mam kejžorej list napisać?“, prašeše so Wěnk.

„To njeje nuzne. Lěpje budže, jelizo jemu wšitko ertnje wujasniš.“

„Hdy mamy so na puć přihotować?“, chcyše mnich wědžec.

„Jutře. Dyrbiće so wrócić, prjedy hač přińdže přeni sněh“, zakónči wójewoda rozmołwu.

Wěnk sukny z ramjenomaj, štož rěkaše, zo je z tym přezjedny.

BOŽEĆECHOWE WĘŠĆENJE

Nazajtra připołdnju wobstupi wulka ličba Budyšanow mału skupinu, kotraž poda so z poselstwom k Frankam. Na konjach sedžeše Kožnak, jeho syn Budyš a Wěnk. Tomu dari konja wójwoda sam. Wokoło steješe wobrónjena čeledź. Přez ramjo wisachu jim proki, kóždy měješe při sebi tež tójšto kłokow. Za rjemjeń běchu stykane nože a sekery.

Kožnak rozžohnowa so z mandźelskej a džěćimi. Młódši hólcy zawisćiwje hladachu na swojeho najstaršeho bratra Budyša, kotryž bě člon wuprawy. Ručež wotrostu, budu tež woni na konja móc. Budyš sedžeše hordže w sedle a wobkedźbowaše džěći, hač z česćownosću na njeho hladaja.

Wěnk bě jara zrěčniwy, měješe dobru naladu a rozmołwješe so z přećelemi. Jeho řeč bě poľna pryzłow. Tu přistupi k njemu Ludka. Jeje doľhe wlosy njeběchu zady zwjazane, jenož předku měješe dvě slěbornej sponce.

Měješe stupnje z čerwjenyymi debjenkami. Na rjenje pyšenym pasu zybolachu so złoćane kneflki. Nad pasom zběhaštej so młodej nadrje. Njewjesta za kejžora! Ludka prócowaše so, zo by so Wěнкеj nanajlěpje spodobała, zo njeby na nju zabył a so bórze wrócił.

„Wzmi sej tónle měšk z kuzłarskimi zelemi, njech će w cuzbje před chorosćemi a smjerću škitaja. Sym jón wot

stareje wjery dóstała. Měšk ženje njewotpołoż, hewak kuzło wuwostanje. Wěnk nachili poslušnje hłowu a holca natykny jemu na šiju měšk z ćeńkim rjemješkom. Jako začuwaše blisku wón holiča, jemu wutroba mócnje ćepješe. Najradšo by z konjaceho chribjeta zeskočil a ju wobjał. Wšitke te znajomóće, kotrež bě za dolhe lěta studijow do so srěbał, běchu nětko, w tymle wokomiku bjez kóždeje hódnoty. Nic zdžěłany mnich, ale młody zalubowany muž hladaše na Ludku. Na abtowy přikaz, zo měł so před lubosćinskimi zawjedženjemi na kedźbu brać, bě dospołnje zabył.

„Wróc so bórže“, šeptny jemu do wucha. Wěnk pomajkny cunjo jeje mjezwočo.

„Wróću so tak spěšnje kaž móžno“, rjekny jej Wěnk a z wočomaj poňmaj lubosće so w sedle zruna.

Ludžo womjelknychu. Miliduch steješe před swojej wulkej drjewjanej chěžu. Wón je sej swój dolhi kabat zabył zapynć, tuž bě widzieć jeho kosmata hrudź.

Pohladny na Ludku a na Wěńka. Wěnk bě wobličo wotwobrocił. Bě sej přał, zo so hižo nanajspěšnišo na dolhi puć podadza. Kak so zadžeržec, hdyž su w cyłym čěle hluboke začuća runja wichorej mócnje, wo tym njebě w knihach ženje čitał.

Wójwoda přiwobróci so Kožnakej:

„Přeju ći, wujo, zo so wšitko poradzi. Pola kóždeho starosty w tym namjeznym kraju wostaj powěsć, hdže so dale podaš. Jelizo so něšto stanje, žadajće sej, zo mi powěsć wo tym posředkuja.“

„Ja wěm, njejsym přeni króc po puću.“ Wón derje zna ješe stary słowjanski naložk, zo hosći přewodzachu z jedneje wjeski do druheje a jelizo so něšto sta, hosćiciel skućicielow po zakonju pochłosta.

Miliduch so znowa wobroći k Wěņkej. Posměwk na jeho mjezwoču so zhubi.

„Nětko myslí jenož na swój wažny nadawk. Njeboj so, twoju Ludku budu derje škitać. A...“ Njedokónči sadu, přetož keďžbnosć wšitkich putaše w tym wokomiku škrěkawa, kotraž lětaše nad třěchami chěžkow sem a tam, hač so skónčnje za wysokej murju zhubi.

Znamjo! Hubjene to znamjo! Što ma tole rěkać? Wustróženi hladachu ludžo jedyn na druheho. Što ma so stać? Woći někotrych zložichu so na chěžku stareje wjery, druzy pytachu wójwodowe mjezwočo. Tón pak da z ruku pokiwi, zo ma so wuprawa na puć podać. Skupina dojěcha k tołstym dubowym wrotam. Wrota so wočinichu a kołowokoło běchu slyšeć wótre hłosy młodźiny a trochu zrudne wołanje holcow a žonow.

Wujěchachu z města, a bórze so cyła skupina za přenjej křiwicu z wočow zhubi. Jenož něhdže pjeć pachołow džěše hač na kromu lěsa. Wottam jich Kožnak do Budyšina raznje wróco pósła.

Miny so wjele dnjow. Pola běchu hižo zworane, zorno wusyte, skót paseše so na poslednich blečkach zeleneje trawy. Mužoj po rjedźachu pólny grat. Wšitko, štož bě so wobškodziło, bu zaso ponowjene. Z pručikow plečechu wušikne, hibićiwe ruki nowe korbiki. Do započatka zymy tež třěchi někotrych chěžkow po rjedźachu.

Drje najwjace džěla měješe w tym času kowar Wšemir. Kowaše ze žehliwego železa pluhi, sekery, motyki, serpy a kosy, w zymje pak za Budyšanki slěborne, samo złote našijne rjećazki, pjeršćenje a nawušnicy. Kóždy so dziwaše, zo zamóže tónle hoberski kowar zhotowjeć tajke móličke a wulkotne debjenki. Jako sej žony te rjanosće wobhladowachu, chcychu je wone měć a nošachu Wšemirej druhe

wužitne wěcy, kotrež kowar na torhošću předawaše. Z njeho sta so bohaty čłowjek.

Wón wosta nježenjeny, byrnjež sej wjele holcow prało, tajkeho muža za mandželskeho měć. Tež wučomnikow měješe wjele. Najwjeteš Wšemirowe wjeselo bě - třělec z prokom. Bě woprawdže wurjadny třěl a sta so z člonom wójwodoweje družiny.

Do Budyšina je přišoł před něšto lětami z dalokeje kupy Rujany. Hdyž wuda Miliduch někajki wosebje kruty přikaz, praješe kowar: „Kóžde železo trjeba woheń a hamor! Hewak wone zerzawi a so zezhibuje.“

Jelizo něchtó skoržeše na wójwodowy přikaz, so Wšemir hdys a hdys za kruće pochłostaneho zasadzi.

Tuchwilu w swojej kowarni njeběše. Přewodžeše runje pósłancow z druhich splahow, kotřiž běchu Budyšin wopytali. Wšitcy bjez wuwzaća su z juha přijěli.

Nawodow splaha Głomačanow, Lemuzow a někotrych druhich nawjedowaše włodyka Lučanow.

Miliduch bě wšitkich wutrobnje powitał, a hosćina za nich bě jara bohata. Jako so přecelna bjesada rozwi, přewostaji hosći svojim přiwuznym a sam poča wuradźowac z lučanskim włodyku. Tón bě hišće młody, jenož něšto starši hač Wěnk. Rěkaše Włastisław. Wójwodowy ľahodny ľlós so wokomiknje přeměni, jako poča lučanski hósć powědać. Rěčeše pomalku, jasnje, při tym dokladnje wšo rozmysliwši - je zahorjeny přichodny wójwoda.

„Kotre najnowše powěšće maš wo Frankach?“

„Nažel hubjene. Hotuja so hižo zaso do słowjanskeho kraja. Mój nan praji, zo drje woni bórze zaso k nam začahnu. Přichodne ľeto, snano hižo na swjedzeń Kupala. Kejžor je zawěšće jara njesćerpny, chce bjezdweľa swoju ľetušu poražku Čechow nanajspěšnišo zabyć.“

Miliduch bě samsneho měnjenja. Hladaše na młodeho włodyku, tola w myslach wróćeše so k frankowskej wuprawje. Byrnjež kejžor Korla přećiwo Zahorjanam někotre dołhe čahi swojich wojakow pósłať- jedyn džěše po brjohach Łobja, druhi ze zapada -, njebě tehdom dobył. Ludžo a skót chowachu so we wokolnych lěsach a w hrodziščach z krutej murju, hdžež je zakitowaše wobrónje- na wobsadka. Serbscy wojacy pak Frankow nadpadowachu a su jim njemało škody načiniłi, z tołstymi štomami zaraćichu dróhi a šćežki. Serbske kłoki pak skóncowachu wjele frankowskich bojownikow. Krajina pomhaše Serbam, bě nawopak wulki zadžěwk njeprěćelam. Běchu tam hluboke doliny, dziwjje rěki a rěčki, tymjenišća, njeprístupne pralěsy.

Wučerpani, mučni a zesłabjeni spytachu Frankojo wobdać hrodzišćo Kanina w kraju Pšowjanow, ale bjez wuspěcha. Dyrbjachu so wróćić. Nuzowachu Zahorjanow, zo jim kóždy lěto płaća wysoke dawki - 500 hriwnow slěbra a 120 tučnych wołow, ale nictó do toho njewěrješe, zo woni tele dyrbizny woprawdže spjelnja. Roznjemdrjeny kejžor chcyše načolnikow swojeho wójska po tajkim njewuspěchu wotprawić dać.

„Čehodla so směješ?“, prašeše so Włastisław. Jeho nan njemóžeše chorosće dla sam přijěć, tuž prikaza synej, njech Miliducha na kóždy pad přeswědči, zo Lučanam ze swojim wójskom pomha, jelizo Frankojo jich splah nadpadnu. Jeho splah bě wólbu Miliducha za najwyšeho nawodu Serbow podpěrowať.

„Sym snano něšto wopačne rjeķl?“, chcyše Włastisław wědžec.

„Ně, dopomnich so jenož, kak je Korla pola was puki dóstať“, změrowa młodeho włodyku wójwoda. „Na nalětnim wuradžowanju sejma sej wšitko dorěčimy. Praj swojemu

nanej, zo so jemu za podpěru swojeje wólby a za te dary wutrobnje džakuju a zo jemu přěju bórzomne wustrowjenje. Nětko pak so powjeselmy. Smy tu na swěće jenož jónu žiwi a čuju so džensa wulkotnje.“

„Ja so hižo wjeselu, zo budu tebi poboku wojować“, wuzna Włastisław. Wójwoda jeho ze swojim zadđerženjom zahori a wubudži w nim myšličku, zo w přichodže zawěšće nad kejžorom dobudu. „Jelizo budžes ty w bitwje na našim čole, budu njepřeceljo bjezdweła čekać.“

„Njebudže to tak lochko, kaž snano měniš“, skludži młodźenca Miliduch.

„Po mojim měnjenju budžemy hišće nuzowani wjacekróć wojować. Najhórše pak wězo su bitwy mjez splahami samsneje kreje. Mjez Čechami a wami, Lučanami, su hižo dołho njedobre zwiski. Najskerje chceš mi wo tym tež něšto powědać“, praji wójwoda a zběhny dlón, zo njeby hósć dale rěčať. „Wo tym porěčimoj pozdžišo.“

Miliduch zběhny pokal z winom a z knjejskim hłosom wupřa wšitkim strowotu a wuspěch. Hosćo přeca z hłosom wospjetowachu. Hosćina traješe hač do zažneho ranja.

Prjedy hač hosćo wotjědžechu, bu wšitko dorěčane. Dóstachu bohate dary sobu na puć, Radka pak jim da něšto za jich žony. Hosćo chwalachu rjanosć Miliduchoweje žony a jeje cunje zadđerženje. Najdroši dar bě tesak z běleho wocla za Włastisławoweho nana, zhotowjeny wot wušikneho kowarja Wšemira.

Na přimadle bě mjezwočo Baby, jeničkeje žony mjez rujanskimi přibohami.

Wšitko bu rjenje wudebjene ze złoćanymi a mjedžanymi nitkami. Włastisław a čtonojo jeho družiny wobhladowachu sej z wulkim lóštom tón wulkotny dar a traješe dosć dołho, hač so tesak zaso k włodyce wróci. W mjenje swojeho

nana so wójwodźe nanajwutrobnišo podźakowa. Potom so před nim hłuboko pokłoni a šwikny so do sedła. Jako zběhny ruku, zo so z Miliduchom rozžohnuje, wołachu z wrotow hrodźišća:

„Mamy tu nowych hosći!“

Bórze so we wrotach pokaza skupina něhdže dwaceći muži. Na jich čole jěchaše starši muž na rjanym běłym konju. Jeho drasta, złočany konjacy grat a tež jeho zadđerženje přeradzachu, zo je wón wuznamny čłowjek. Bě to česki wójwoda Křesomysl. Postrowi so z Miliduchom, přečelnje so posměwkný na druhich hosći, ale k Włastislawej a dru-him člonam lučanskeje družiny steješe z chribjetom. Włastisław na tajke skřiwdženje njewotmołwi.

Pódla Křesomysla steješe njeznaty muž Miliduchoweje staroby.

„Tole je Władan, włodyka Zličanow“, wujasni Křesomysl.

„Ty maš swoje sydło na Kouřimje, něwěrnó?“, woprašá so wójwoda ze zajimom.

„Tak je“, wotmołwi Władan. Njebě tak zróstny kaž Miliduch, njeđziwajcy toho bě widžec, zo je to rozsudny a mócný čłowjek. Dobry přečel, ale zawěsće jara zły nje přečel, měnješe wo nim Miliduch a wobja českeho hosća.

„Tajcy wurjadni hosćo do Budyšina jenož porědko přijědu. Dowolće, zo so najprjedy rozžohnuju z hosćimi našeje serbskeje kreje. Hnydom so wrócu. Mjeztym so sydńće za blida a móžeće so po dolhim puću wočerstwíc.“ Da znamjo Radce a jednomu z člonow swojeje družiny, kazajo jimaj, zo bychu hosćom slódnú jědz a napoj dali.

Přewodžeše Lučanow hač k wrotam a hišće jónu přilubi Włastislawej, zo dojedna z Čechami měr. Sami pak njech so wzdadza kóždejžkuli zwady a bitwičkow.

Wróci so do swojeje chěže. Z wočinjenymi durjemi widžeše, kak Křesomysl rěči z jeho žonu Radku. Pódla

sedžeše zličanski włodyka, kotrehož z Čechami njewjaza-
chu jenož mjeza mjez splahomaj, ale tež krejne, přiwuznis-
ke styki.

Miliduch čuješe so nětko měrniši. Boješe so, zo zetkan-
je Křesomysla ze synom lučanskeho włodyki traš cyłe jed-
nanje wohrozy. To so na zbožo njesta. Z posměwkom
zastupi z durjemi a wobdžěli so z hosćimi na přecelnej roz-
mołwje.

Čěscy hosćo chwalachu najprjedy stadla skotu, kotrež
na pastwiščach po puću widžachu, a rěčachu tež wo wob-
dźiwajomnych serbskich hrodžiščach. Wójwoda zaso chwa-
leše Čechow a Zličanow, kotřiž su derje znaći daloko
za českej mjezu.

Křesomysl skoržeše, zo jeho syn Neklan njerady z mječom
w rukomaj wojuje, rěčeše wo njelubych zwiskach z Lučanami,
a njewuwostaji, kajke njepřijomne ćeže ma ze splahom juž-
nočeskich Doudlebow. Wadžeńcow mjez tutymi splahami
bě nadosć a Čěša njejsu při tym kóždy króc dobyli. Stajnje
so wospjetuje to samsne, praji sej Miliduch: Słowjanske
splahi njejsu jednotne, wšudžom knježi rozkora a mnozy
prócuja so podćisnyć tych druhich z namocu, z brónjemi
w rukomaj. Włodykojo njejsu kmani so dorěćeć a měř mjez
sobu dojednać. Tuta rozkora je wulka lěpšina za Frankow.

Narěč českeho nawodnika putaše kedžbnošć wšitkich.
Křesomysl přispomni, zo pochadza jeho pradžed Přemysl
z lemuskeje, to rěka serbskeje swójby. Tuž su Serbja a Čěša
ludžo samsneje kreje, tež jich rěč je jara bliska. Miliduch
ze zajimom słuhaše na česku rěč z erta Křesomysla, kotraž
klinči kaž pišćalka na kćějatyh łukach a hnydom so wu-
žórla do swojeje dźiwjeje rjanosće. Při rozmołwje blyšćetej
so zeleno-brunej woči českeho wójwody, kotryž so husto
spušeše na swědćenje zličanskeho włodyki. Miliduch při-
runowaše Křesomysla z Włastisławom. Syn lučanskeho

włodyki bě wutrobny, njehladajo na swoju młodosć jara rozumny. Křesomysl rěčeše lochko, bě wurjadny rěčnik, jeho słowa z lětowachu z erta kaž sokoł, kiž pada dele k zemi, ale njejapcy so zaso zběhnje a swoje křídla wupřestrje.

Skónčnje běchu na rjedže prašenja, kotrychž dla su hosćo k Miliduchej poprawom přijěli.

„To, zo kejžor Korla zakazuje předawanje frankowskich brónjow do słowjanskich kónčin, rěka bjezdweła, zo wón zaso něšto přećiwo nam přihotuje.

Wón nadpadnje nas drje ze sewjera. Zda so, zo je wěsty, zo jemu w bitwach z nami zaso Głomačenjo pomhaja, dokelž ma jateju synow wójwody Semila. Sym sej nimale wěsty, zo pósćele kejžor k Semilej někotrych pósłow“, praji Křesomysl.

„Ale Semil hižo nješteji na čole Głomačanow. Nětko tam knježi włodyka Žitnik“, praji kowar Wšemir, kotryž sedžeše pódla Miliducha a njebě dotal při rozmołwje ničo prajił.

„Dyrbimy spěšnje jednać. Semila wězo tyši wosud jeho synow, ale móhl by nam za našim chribjetom škodźeć. Ma hišće nadosć swojich wojakow.“

„Toho njetrjebaš so bojeć. Móžemy so hnydom dojednać“, praji Křesomysl, nawoda wulkeho splaha Čechow.

„Dyrbimy sej mjez sobu pomhać. Jelizo frankowske wójsko přińdže z našeje strony, dyrbiće nam pomhać wy. Jelizo přińdu ze zapada, budu ja was ze swojimi wojakami podpěrować“, měnješe Miliduch.

„To je sprawny namjet. Kelko wojakow budžeće trjebać?“, prašeše so česki wójwoda.

„Tři wotdžele pěsich a wotdžel jězdnych.“

„My tohorunja telko“, bě Władan přezjedny.

„To njeje wšitko, dyrbimy so dojednać, što za pomoc dóstanjemy“, chcyše Křesomysl wědźeć.

„Njewěm, wo čim rěčiš, wójwoda! Dyrbimy sej tola pomhać. Štož sej w bitwje dobudžeće, budže wšitko waše“, wujasnjowaše sćerpnje Miliduch.

„Chcu slub, zo mi Lučenjo wróca te stadła skotu, kotrež běchu nam wotehnali k sebi, na swoje pastwišća. A tež narunanje čeledže, kotruž nam w bijency skóncowachu. Dyrbja někajku pokutu plaćić“, wobstawaše Křesomysl na swojim.

„Chcu ći slubić, zo z Lučanami wšitko wobjednam na našim nalětnim sejmje. Nětkole ći móžemy dać znajmjeńša najlěpše kruwy z našich stadłow. Ja sam je wupytam a twojim ludžom přepodam“, praji měrnje serbski wójwoda.

„Haj, z tym sym wězo přezjedny.“ A Křesomysl pokročowaše: „Je tu hišće něšto, štož ja Lučanam njepřeju.“

„Što ma to być?“, posměwkný so Miliduch.

„Tebje, Miliducho, tajkeho wójwodu woni sej njezaslužá“, běše wotmołwa.

Swjedžen dušow swjećeše so krótko do přichada zymy. W tym času so mortwi kaž sćin wróčachu na swět a pytachu městno, hdžež bychu so zhrěc móhli. Tuž so na hórkach palachu wulke wohenje, zo bychu so mortwi přjedownicy tam zhrěli a zo njebychu žiwych wopytali abo so na nich wječili. Ludžo spominachu na bliskich přiwuznych, na jich rjekowske skutki a jim k česći spěwachu, jědzachu a pijachu. Tajke swjedženje wotměwachu so we wšitkich słowjanskich krajach. Tež Milčenjo kóžde lěto palachu tajke wohenje w Budyšinje, Lubiju, Žitawje a w městačku Gradže. Tež před swjatnicu mócného Čornoboha sapachu k njebjú wysoke płomjenja.

Miliduch njezaby, što bě jemu Worač zdžělił. Ma pječa k najwyšemu měšnikej Božćecehej přińc. Tuta powěsć jeho

njezwjeseli, wšako wědžeše, zo njemóže so tomule njepríjonnemu zetkanju wuwinyć. Jeho wěšćenja přijimowachu Serbja kaž woprawdźitu wolu přiboha Čornoboha a člonam splaha Milčanow běchu wězo te wažniše hač přikazy wójwody Miliducha.

Na puć k Božćecehej dyrbyeše so podać tež z druheje přičiny: Trěbna běše jeho podpěra na nalětnim sejmje. Bě nuzne, zo njeby mjez wójwodu a najwyším měšnikom rozkora wudyrila. Wójwoda bě najwyši wjednik wosebje za čas wójnow. Pokaza wšak so, zo zamóže sejm rjadować naležnosće splaha jenož poněčim. Při konfliktach z Frankami mějachu so nuzne wěcy jara spěšnje rozsudzić, čakać na sejm by jara hubjenje bylo. Ale stare zwučenosće přeměnić, to njeje ženje lochko.

Štóz znaje dróhu z Budyšina do Lubija, wě, zo je tuta runa a dobra.

Mjez tym zo chodžachu ludžo druhdže po wuskich šćežkach, po kotrychž móžachu kročić jenož jedyn nakładzeny kón abo dwaj mužej, tu - po Lubijskej dróze - jězdžachu wšědnje stotki wozow. Dróha bu potajkim došěroka wuteptana wot čłowjeskich a zwěrjacych nohow. Na někotrych městnach čěčeše přez dróhu rěčka, ale pilne ruki Milčanow tole bjez čězow zwuporjedžachu. Na tajke městna skladžechu snopy prućikow.

Miliduch njebě ženje ličil, kelko króc je tutu šěroku dróhu wužiwał. W džěcatstwje pućowaše někotre razy do Lubija z nanom a džědom, pozdžišo jěchaše zlahodzić wšelaku zwadu a změrować kmjecow a zemjanow. Tež na wopyt k swojemu młódšemu bratřej, kiž sta so z włodyku w Žitawje, po tutym puću jěchaše. Znajmjeńša jónu wob lěto dyrbyeše wopytać swjatnicu Čornoboha a přinjesć sobu dary a skoćo k woprowanju.

Tež džensa chcyše wopytać Čornobohowu swjatnicu a zdobom z měšnikom Božćecehom porěčeć. Wójwodu

przewodzące mała skupina, mjez nimi tež kowar Wšemir. Po puću Miliduch rozmyslowaše, wo čim z Božecěchom porěči. Bě sej wěsty, zo chce najwyši měšnik jeho a wšitkich druhich nuzować, zo so wróci k starym přiboham. To bě kwakla, kotraž bě dotal skludžiła kóžděho Serba, kiž so zwěri dwělować. Tući měšnicy mějachu samsnu móc tež mjez Čechami, Polanami, Weletami a Obodritami, kotřiž běchu w bitwach zwjazkarjo frankowskeho kejžora.

Jako hólčec a pozdžišo jako mlody muž pućowaše Miliduch z dźědom po šěrokim teritoriju mnohich słowjanskich splahow. Běchu tam wšelakore nałožki, tež mjena přibohow běchu rozdźělne. Prašeše so tohodla dźěda, čehodla sej někotre splahi wysoko česća Swaroga, druhe zaso Čornoboha. Dźěd Budyš na jeho prašenja zwjetša njewotmołwješe. Hdys a hdys spyta pacholej sčerpnje wujasnić, w čim to tči.

„Tole ludžo njemóža sami rozsudzić. Wšo swjate smy wot našich wótcow namrěli a či zaso wot svojich prjedownikow. Jónu wšak přińdže čas – a móžno, zo njeje jara zdaleny – hdyž naši přibohajo zemru.“

„Změjemy nowych přibohow, přetož čłowjek njezamóže sam wo wšitkim rozsudźować. Wón trjeba w svojim žiwjenju přibohow kaž wodu, powětr abo cyrobu. My słušamy jim a woni nam“, rozložowaše wnukej stary Budyš.

„Praj mi, dźědo, kak móže so stać, zo bohajo zemru?“ Budyš mjelčeše, hladajo trochu zrudnje na njeho.

„Po mojim zdaću woni zemru hromadže z nami, hólče. My jich škitamy a češćujemy, kaž by to naša krej była. A štóž nima we sebi krej, tón njemóže žiwy być.“

Miliduch dźědowe słowa tehdom lědma zrozumi. Tasaše samo z porstami po svojim čěle, hač připadnje njenańdže dopokaz, zo w nim někajki přibóh přebywa.

Džensa hižo džédowe słowa lěpje rozumi. Ludžo so wobaraja nowych bohow přijimować, dokelž měnja, zo bychu z nimi tež kusk swojeho žiwjenja zhubili.

Bychu přestali swojich prjedownikow rozumić a bychu tež swój přichod zhubili.

„Mój džéd je mi husto powědał, zo mamy swojich bohow w kreji. Hdyž w štomach měža hižo njećeče, štom wuschnje a drjewopušcerjo jón powala. Štom zahinje. Jeli zo nam tón nowy frankowski bóh tych našich přibohow spóžrje, njezhubimy to swoju słowjansku zańdženosć a njestanjemy so potom z Frankami?“ wupraji wójwoda wótre swoje mysle. Hladaše při tym na Wšemira. Tón wobdžěleše so na wšitkich wuradžowanjach, tuž derje wědžeše, kak wažnu a njelochku naležnosć dyrbi Miliduch rozsudzić.

„Snano budže to jenož nowa młoda hažka na starym pjenku“, praji kowar.

Tute słowa so na wójwodowym mjezwoču wuskutkowachu, na wobliču zjewi so posměwk:

„Derje sy to prajił, Wšemko“, chwaleše Miliduch. „Nowa hažka! Ći naši stari přibohojo su tohorunja kaž hažy. Samo byrnjež bychu te stare wotemřeli, wšitko druhe nam tola zwostanje: zemja, rěč, ludžo. Sušicy – nimale kóždy štom je ma a tola rosće dale.“

Puč wjedžeše nětko dale do dweju směrow. Doprava do lěsa a dale hač k swjatnicy Čornoboha. Dolěwa pokročowaše k Lubijskemu hrodzišću, kotraž bě znazdala hižo widзец. Zběhaše so nad krajinu kaž pastyr ze svojim wowčim stadlom. Miliduch čuješe, zo budže zetkanje z Božečechom jara njepríjomne.

Bližeše so připołdnjo. Miliduch da přikaz, zo so wšitcy z konjow zesydaja. „Nětko móžemy wotpočnyć a so najěsć“,

praji wójwoda. Konje pasechu so na počsuchej trawje, mužo-
jo z počnym žoldkom rozprawjachu wo žonach, wo jich dob-
rych a hubjenych kajkosćach. Wězo su tež wo Frankach
řećeli. Počachu powědać wo zmužitosci rjekow, žedženje
za bitwami bě pola wšitkich wulke. Miliduch ze zajimom
připosluchaše. Serbscy pacholjo! Z lóštom powědaja wo
bitwach a nichtó na to njemysli, zo so snano runje wón
z bitwy hižo ženje njenawróci. Jelizo w bitwje njepadnu
a zestarja, da budže jich hlowna myšlička potom, kak žito
na polach nanajlěpje wusyc a domchować, kak sej strowo-
tu wobchować a kóždu nóc ze swojej žonu spać.

„Hólcy, dyrbymy dale. Hewak wróćimy so přepozdže
domoj, hakle póćmje“, praji Miliduch.

Cyła skupina wojakow čehnješe dale w směrje k swjatnicy
Čornoboha. Wšitcy běchu hotowi žiwjenje wójwody zaki-
tować.

„Witaj, Miliduchu, hižo sym počal dwělować, zo džensa
ke mni přijědžeš. Posledni króc sy před lětom ty byl.“
Božećech wobja Miliducha, a tón sydney so na jedyn z dweju
wulkich kamjenjow, pokryteju z kožu. Tu smědzachu sy-
dać jenož najwuznamnišej wosobinje splaha – wójwoda
Miliduch a najwyši měšnik Božećech. Puć přez hluboki lěs
bě počny šerjenjow, w kóždym štomje su widźeli bytosće,
kotrež móhli jim škodžeć. W tymjeniščach widźachu rejwa-
ce bludnički, mjez starymi štomami stejachu kaž wójsko
mócného přiboha wulke čmowe kamjenje. Jako dojdě-
chu na wjeršk hory, widźachu zaso módre njebjó a slóncó,
kotrež jenož jara mało hrěješe. Bě tam natwarjena wysoka
drjewjana murja z tołstych kónčkatych kolikow. Z wrotami
su nutř dojěli a wuhladachu mału łuku, kotraž sluješe jako
woporniščo. K njemu wjedžeču schodženki. Tu, na tutym
swjatym městnje, wukonješe měšnik prastare wobrjady, tu

wotměwachu so smjertne chłostanja. Jenož měšnik a cí, kotřiž čakachu na smjerc, smědžachu na tule swjatu łuku. Wosrjedź łuki zběhaše so skupina starych dubow, tak mjenowany swjaty haj, kiž słušeše Čornobohu. Tu běchu rozbrojene małe postawy přibohow, wurězbowanych z mjehkeho a twjerdeho drjewa, tu stejachu drjewjane šklě z woporami. Čornobóh njeměješe swjatnicu, kotraž by kaž křescanska cyrkej wupadała. Jeho sydło bě tónle swjaty dubowy haj.

„Sy přiwezl rjane dary“, chwaleše Božecéch Miliducha. „Zawěsće spožči nam mócný Čornobóh zbožo w bitwach.“

Mnozy nawodnicy – mjez nimi wjesnjanosća z wokolnych wsow ze swojimi synami – Miliducha wutrobnje postrowichu. Potom přimny Božecéch ze swojimi pomocnikami subobja ze žiwidłami, a stajichu je k drjewjanym postawam přibohow, najdrohotniše dary pak položichu runje do swjateho haja. Kłonjachu so a prošachu Čornoboha, zo by zachował strowotu wójwody Miliducha a wšitkich čłonow splaha, płódnosć polow a stadła. Po woprowanju počachu so wšitcy wjeselić, spěwachu a juskachu. Na wohenju pječeše so słódné mjaso, z kožanych měchow liješe so zakis. Klinčachu zwuki huslow a tarakawow. Na zemi na wulkim plaće bu přiřehowane wočerstwjenje za wšitkich: pječwo, sad a zelenina. Miliduch sedžo hladaše na tón dopokaz žiwjenskeje mocy. Mjez tym da Božecéch Miliduchej pokiw, zo by z nim šof. Wójwoda stany a scěhowaše měšnika do jeho bydlenja.

„Tu budže to za naju rozmołwu lěpje“, praji Božecéch a položi na blido pokal ze zakisom.

„Što chceš ze mnu wobjednać?“ , prašeše so wójwoda.

„Zawěsće wěš, zo běše Worač při mni. Njeje wo tebi derje rěčať.“

„Wěm“, wotmołwi Miliduch.

„Mje překwapja, zo wo tym takle rěčiš“, praji měšnik.

„Ja so dźiwam, Božko, zo nimaš ke mni dowěru. Znaje-
moj so hižo wjele lět, smój přecelej – čehodla budžemoj
přećiwo sebi brónje kować? Nětko, hdyž su mje za swojeho
wójwodu wuzwolili, mamoj k sebi snano hišće bliže. Wěm
tola, zo naš najwyši bůh je mócny Čornobůh a zo sy ty jeho
hlowny měšnik. Hižo z tuteje přičiny dyrbimoj přecelej
wostać, dokelž knježimoj nad serbskim ludom zhromadn-
je.“

Božecch mjenješe pomalku swoje wobličo, bě widзец,
zo słowam Miliducha wěri. Potom však so dopomni, če-
hodla je k sebi wójwodu přeprysyl, a poča wótrišo:

„To, štož prajiš, klinči derje, ale su to nažel jenož słowa.
Kak mam sej wujasnić, zo sy Čornobohu wopor přiwjezł,
ale w Budyšinje hotuješ něšto z jeho njepräcelemi, křescana-
mi? Ja sym jako měšnik zastupjer všeho, štož je nam Ser-
bam swjate: našich prjedownikow, starych přibohow
a naložkow. Ty snano njewěriš, zo je Čornobůh sylny dosć,
zo by toho noweho, křescanskeho boha wuhnał tam, zwot-
kel bě přišo!?“

Poslednje słowa Božecch hižo zarjeji. Miliduch jemu
ničo njewotmołwi. Hladaše so, zo njeby so tale rozmołwa
bywšuju přecelow změniła do njepräčelstwa.

„Maš prawo, snano samo winowatosć, Čornoboha zaki-
tować. Na druhim boku sej njejsym wěsty, hač je ći Worač
wšitke moje mysle derje rozložil. Smój wobaj dorosćenaj,
Božko. Snano njeměniš, zo sym tak hlupy, zo chcu sej
pod sobu hałzu wotrězać, na kotrejž sedžu. Haj, sym
z Woračom wo všem wutrobnje rěčał, ale njewědzach, zo
wón hnydom k tebi poběhnje a ći wšitko zdžěli. Chcych
tež z mnohimi druhimi wuradžować a hakle potom tebj
k sebi přeprysyć.“

„Wo čim chceš to wuradzować?“, wołaše Božeczech roz-njemdrjeny. Wón suny swoju brodu dopředka a w jeho wočomaj wotbłyščowaše so hněw. Lěpšeho měšnika njemóže Čornobóh měc, praji sebi Miliduch widžo jeho mjezwóčo.

„Po mojim zdaću je trěbne wo tym rozmyslować, što je wažniše: zachować ród abo tradać kwaklu, samo smjerć.“

„Wo čim rěčiš?“, směješe so pohanski měšnik. „Ženje njeběchmy sylniši dyžli nětko. Tež džakowano tebi.“

„Džakuj so ći za wuznaće, Božko. Měnju wšak, zo so ći to jenož zda. Na zapadže nimamy hižo telko podpěry kaž za čas našich džědow. Mnozy z našich nětko z Frankami sobu činja. Tež tón jich posoł, křescánski předar Wěnk, je z našeje kreje a słuži Frankam.“

„Jich posoł, prajiš? Ja sej myslach, zo je wón twój posoł. Maš džě nětk druhého boha - abo nic?“, znapřeciwi Božeczech.

„Jich posoł abo mój. To je wšojedne“, wotmołwi wójwoda. „Kejžor Korla ma wotpohlad, wšón swět wobknjezić. Jelizo to njeńdže z brónjemi a wójskom, pyta druge móžnosće. Chce so wusměrić na nas, nawodow pohanskich słowjanskich splahow, a prócuje so nas k jeho, křescánskej wěrje wobroćić a na tajke wašnje našu zemju, naš teritorij dobyć. Ja, Božko, njeměnju, zo maja bohoyo wulku móc. My jich džensa česćimy, dokelž wěmy, zo naši džědojo runje tak činjachu. Wěmy tež, zo jich naši ludžo trjebaja. A tón jich frankowski bóh? Wěr mi, Božko, zo sej jeho wo ničo bóle nječesću hač tych našich, hač Čornoboha. Wobeju, toho našeho a toho frankowskeho. Wobstějtaj z čłowjeskeje bojazliwosće, ze starych přiwěrkow, z hluposće a surowosće.

A wězo z toho, zo su cyłe generacije na to zwučene.

Ale mi njeje wšojedne, kotru rěč ja rěču - hač swoju, maćernu abo cuzu. Naša je mjehka, nam jara bliska - kaž te naše hona a pola. Chcemy z polow žito domcho-

wać, swoje stadła plahować, derje so najěsć – a za to smy swojim boham džakowni. To je wšitko. Kejžor pak žedži za nowymi mjezami a chce natwarić hoberske mócnarstwo. Sym dołho wo tym rozmyslował. Jelizo by sej Korla naše splahi podćisnył, bychmy sebje samych zhubili. Bychu nam bjezdweła chcyli nanuzować swoje žiwjenske wašnje a swoju rěč. Bychmy zhubili swoje słowjanske korjenje a nowe njebychmy našli. Ženje njebudźemy jim runi, budu na nas kaž na mjen-jehódnych hladać. Bychmy dyrbjeli za swojich frankowskich knjezow džěłać a na bitwišćach za nich mrěć.“

Božećech kedźbliwje słučaše na tule Miliduchowu narěč a potom so woprašaja: „Ty so kejžora Korle bojiš?“

„Božko, sy muž, kotrehož sej jara wažu. Wěm, zo sy w bojach z Frankami jara zmužity a sy hižo wjele našich njeprěćelow zničil. Lubuješ tak kaž ja našu zemju a naš lud. Prošu će, zo na mnje derje poskaš. Móžno, zo na tele wašnje džensa posledni króc rěčimoj.“

Wójwoda přetorhny na chwilku swoje słowa. Běše sej wutrobnje přał, zo by so jemu poradziło Božećecha wo swojich wotpohladach přeswědčić.

„Słucham kedźbliwje...“

„Korla wusměrja so nětk na wuchod, na naše słowjanske kraje. Najprjedy bě pobil Awarow, potom skóncowa Saksam wšitkich nawodow. Lětsa so wobroći přeciwo našim bratram ze Zahortja a po nich budu naše splahi na rjedze. Bě hižo přihotował hoberske wójsko a zakaza, zo so frankowske brónje na wuchod, k nam, předawaja.“

To hłowne njeje dotal Božećechej prajił. Boješe so, zo jeho wotpohlad měšnik njezrozumi. Skónčnje so tola rozsudži wšitko wujasnić:

„Hłowna přičina Korlowych nadpadow přeciwo Słowjanam je naše pohanstwo.“ Jako pohladny Božećechej mjezwoči,

pytny, zo so měšnikej tute słowa njespodobaja. Tuž spyta spěšnje swoje měnjenje rozložić:

„Njetrjebamy so frankowskeho boha dla svojich starych přibohow a nałożkow wzdać. Njeje to samo móžno. Z našimi bohami smy cyłe lětstotki žiwi byli. Korla je pak sylniši hač my. Wón móhl nas w přichodže přewynić, chce nas ze swojimi nadpadami dospołnje wošlabić. Zhubjamy žito na polach, kotrež njemóžemy bojow dla domchowac, naše stadla so pomjeńšuja a w bitwach mrěja naši najlěpši mužojo. Tohodla sym póstał ke kejžorej Wěńka. Haj, wuznaju, zo njese sobu poselstwo, zo budže naš kraj wočinjeny předarjam jich křescanskeje wěry. Wězo při wěstych wuměnjnjach. A štož jich boha nastupa – změjemy-li jedneho wjace abo mjenje, to njeje tak wažne ... Hižo džensa česćimy z nich wulku ličbu!“

„Njeksy nažel myslil na naše džěci“, praji Božěcech roznejdrjeny, ale bě widžeć, zo bě zhubil swoju prjedawšu wěstotu. „Sy rěčał wo Wěńku. Wón je rodženy Serb, ale čuje so hižo nětko jako Frank. Jeho křescanski bóh je, Miliducho, wšudžom, nochce sej z druhimi džělic, chce wšitko jenož za sebję. We Wěńku rosće jědojty hrib – kaž to na štomach bywa, kotryž na so bjerje čłowjesku podobu. Ja wěm, zo su naši pohanscy přibohajo njedospołni“, praji měšnik, „ale su nam bliscy a přecelni w času radosće a zrudoby. Móžemy so jich dótkać, widžimy jich rězbowane postawy w chěžkach, jako rano stawamy a wječor do loža džemy. Nam su to naše zepěry w njewěstym swěće. Nimo toho dawaja ludžom tež mjezy, kotrež woni nimaja překročić. To njesměš zabyć. Ja sym přeco stał na stronje našich włodykow a chcu tohorunja tebi pomhać. Jeli pak přiwozmjemy noweho boha, njebudu ludžo na mnje poskać, ale na Wěńka a jeho knjezow. Woni budu prikazować tež tebi a jelizo njebudžeš jim po woli, će woni wuhnaja.

Njedowol, Miliducho, zo přińdu tući předarjo k nam, do słowjanskeho kraja. Hišće njeje přepozdže. Naša zemja je hišće sylna dosć a kejžor njebudže wěčnje žiwy.“ Božečechowe mjezwočo bě čerwjene, wón hižo njerěčeše, ale křičeše.

Wójwoda dolho mjelčeše. Wón sedžeše a rozmyslowaše wo měšnikowych słowach. Potom pohladny měšnikej do wočow.

„Haj, dyrbj u wuznać, zo maš prawje, ale ja druhi wupuć njewidžu. Dyrbimy so nažel přiměrić nowym wobstojnosćam. Hewak nas Frankojo zniča. Dyrbimoj našich ludźi k žiwjenju wjesć, nic k smjerći.“

„Snano njewěš, što wo našim přichodže praji Čornobóh“, wotmołwi měšnik a pohladny na Miliducha z hidu.

„Praj mi te słowa“, kazaše měšnikej Miliduch.

„Čornobóh, do kotrehož ty njewěriš, nam wšitkim zdžěluje: Dokelž njejsy słuhał na moje rady, budže so na přichodnym swjedženju duchow palić woheń tež za tebe.“

Miliduch so začerwjeni. Słowa wo bliskej smjerći – to je woprawdže zrudžaca powěsć, čím bóle, dokelž je ju wuprajił hłowny měšnik.

„Štož ma so stać, so stanje. Snadž budžemoj so při tym wohenju wobaj wohrěwać. Njejsy sej to, štož ma so stać, wumyslił? Nadžijam so znajmjeńša, zo njezemru wot kłoka, kiž bu wutřěleny za mojim chribjetom. Měj so derje!“, rozžohnowa so Miliduch.

Wón woćini durje. Wonka bě słyšeć wótry křik, někajke lózystwo.

Bě slónčne popońdno, na luce so ludžo wjesele zabawjachu. Miliduch postrowi Wšemira a ćisny mjez přítomnych horšć slěbornych pjenježkow. Potom šwikny so na konja a zhubi so ze swojej družinu w ćěmny m lesu.

WUPRAWA

Traješe dolhich dżesać dnjow, prjedy hać steješe Wěnk před abtom klóštra w Fuldze. Kón, kotryž bě jemu wójwoda darił, běše woprawdze wulkotny a słužeše młodemu mnichej bjezporočnje.

Skupina jěchaše najprjedy po puću, po kotrymž Wěnk přińdže do Budyšina, jako bu wot Miliduchowych wojakow zajaty. Dwaj dnjej přebywaše wón na wopyće pola swojemu staršemu. Bu wutrobnje wot cyłje swójby powitany. Potom wón čłonow wuprawy wopušći a poda so

z pohončomaj na puč do Fuldy. Hakle wječor docpě swój cil - znaty Fuldaski klóšter.

Bě hižo ćma a wón widžeše jeniče kontury twarjenjow. Hdys a hdys bě słyšec wołanje stražnikow. Měješe začišć, zo su to wšitko jenož nócne šerjenja. Mjeztym zo bě wonka hižo ćicho, knježeše w klóštrje čily wobchad. W rumnosćach bě jenož mało swětła. Njebě tuž móžno čitać abo pisać, wšudžom we wjelbowanych rumnosćach klinčachu cyrkwin-ske spěwy, laćonske basnje abo rozmołwy wo Swjatym pismje. Wěnk tu bě zaso Wenedus mjenowany, a abt, kiž so runje modleše, modlitwy spěšnje přetorhny a powita swojeho lubeho młodeho přecela wutrobnje.

„Raduju so jara, zo je će Bóh Knjez zachował stroweho a zo sy ke mni přišoł“, wuzna abt.

Wěnk klečeše před nim, hłowu pokornje skłonjenu.

„Stań“, praji přecelnje abt, „a pój za mnu.“

Jako zastupištaj do jstwy, namołwi abt młodeho mnicha, so posydnýć.

Hnydom Wěнка poprosy, zo by rozprawjał:

„Sym jara wćipny, kotre powěsće mi njeseš.“ Wěnk poča wopisować swoje dožiwjenja. Powědaše wo tym, kak běchu jeho zajeli, wo tym, zo docpě, zo serbski načolnik wšitkich frankowskich jatych pušći na swobodu, wo tym, kak poča w Budyšinje skutkować a šćić křesćansku wěru. Abt kedźbliweje sluchaše a hdys a hdys so něšto wopraša. Jako rěčeše Wěnk wo wójwodže Miliduchu, so abtowe wobličo přeměni. Chcyše kóžde słowčko derje słyšec a wjele zhonić hłownje wo Miliduchowym žiwjenju.

„Ty prajiš, zo chce serbski wójwoda křćeny być?“

„Wón njeje přeciwo našej wěrje do jednoho boha, ale ma wěste wuměňjenja. Chce, zo bychmy nowych křesćanskich předarjow do Serbow wupóslali“, wujasnjo-waše Wěnk.

„Nětko dži do kuchnje, njech cí tam něšto k jědži dadža. Spać móžeš tu, přetož twoja komorka je hižo wob-sadžena. Sy wjele dobreho wuskutkował, hólče. W njebjesach maš swoje myto zawěšćene. Sy mje woprawdže jara zwjeselił. Z nikim druhim pak njetrjebaš wo tym rěćeć.“

Po tutech słowach da abt Wěнкеj pokiw, zo by z rumnosće wotešoł. Sydny so za blido a poča spěšnje z husacym pjerjom na pergament pisać.

Na jednorym powyšěnym trónje, ke kotremuž wjedžeše pječ kamjentnych schodžěnkow, sedžeše muž srjedźneje staroby. Na kulojtej hlówje ze šědźiwymi włosami, kotrež běchu nad ramjenjomaj rune třihane, wiješe so złote načolko. Na prawym ramjenju blyšćeše so złota sponka, kotraž dźeržeše rjanu drastu. Bě wudebjena z drohokamjenjemi. Tež pjeršćenje na rukomaj zybolachu so kaž woheń. W palasće bě kralowska kapała zaměstnjena, poswjećena maćeri Božej. Kołowokoło klinčachu psalmy.

„Naš knježe, přišoł je wótc Theodulf“, zdžěli kejšorej jeho adjutant a pokaza z lěwicu k zachodej do kapały. Kejšor njeběše najlěpšeje nalady, powotwobroći so a da pokiw biskopej, zo by bliže přišoł. Dušepastyr, kiž steješe dotal při scěnje, přistupi k trónje.

„Kak pokročuje natwar cyrkwe w Germigny?“, bě slyšć kejšorowy hlós, kiž zdaše so jara słaby.

Biskop so posměwkny a wotmołwi: „Bórze budže cyle twarjenje dokónćene. Sym sej wěsty, zo hižo klětu. Njebudže drje tak rjane kaž tuta kralowska kapała“, praji a zjědže z ruku kołowokoło z mozaikami wudebjeneje přestrjenje. „Měnju pak, zo to za nadawk dosaha, kotremuž budže jónu služić. Ja pak sym přišoł z dospołnje drugeje přičiny.“

„Słucham.“

„Runje bě ke mni přijěchał abt Rugier z Fuldaskeho klóštra. Snano so na jeho mjeno dopomniš.“

„Haj, wěm“, nygny kejžor. „Su snano někajke ćeže z nowej cyrkwu? Sym słyšał, zo mnicham přewjele džěla nadawa, tež poddanojo skorža.“

„Twarjenje, w kotrymž budu powostanki swjateho Bonifaca zaměstnjene, zasažiji sej woporniwość. Po mojim zdaću je w tychle skórzbach wjele lěnjoty a wurěčow. Džěło při natwarje cyrkwy so dliji“, rjekny biskop.

„Praj skónčnje, što maš na wutrobje“, kazaše jemu kejžor Korla.

„Chcu z tobu rěćć wo Miliduchu, najwyšim nawodže serbskich splahow“, pokročowaše biskop.

„Tak? Kotre powěsće sy mi přinjesl?“ Kejžorowej woči běštej poľnej zajima.

„Nic jenož powěsće, ale abt bě mi překwapjacu nowinku zdžělil“, juskaše biskop a stupi bliže k najwyšemu mócnarjej.

„Tuž skónčnje rěć, što wěš noweho“, kazaše Korla njesćerpnje a so wot Theodulfa trochu wotwobroći. Njezestupi z tróna, dokelž njemóžeše zabyć na bamžowu lesć při składnosći Korloweho krónowanja. Přichodny kejžor chcyše sej krónu knježićela wšitkich křesćanow sam na hłowu stajić, ale tón překlepany měšnik wza tehdom tu zlotu kejžorsku krónu a staji ju sam Korli na hłowu. To měješe być dopokaz, zo přijimuje kejžor wšu swoju móc z rukow Křižowaneho a zo je jeho naslědnikam na přeco podstajeny.

Byrnjež Korla cyrkej podpěrał a ju w swojim mócnarstwje pomhał šěrić, nochcyše so wot biskopow w žanym nastupanju wobmjězować dać. Namjetowaše bycancskej princesnje, zo so stanje jeho žona, zo by tón překlepany muž z Roma – to rěka bamž – widžał, što je tu na zemi přeni ze wšitkich.

„Miliduch chce so wukřčić dać!“, bě ta njewočakowana nowinka. To bě samo kejžorej přewjele.

„To powědaj mi nadrobnišo“, přikaza kejžor. Biskop čuješe so trochu zjebany, dokelž wočakowaše, zo Korla jeho za tutu najnowšu powěsć wotpowědnje mytuje. Tych nadpadow serbskich bojownikow do frankowskeho kraja bě hižo nadosć a lětuša njewuspěšna wuprawa do Čech bě za Korlu skerje zrudny podawk.

„Naš mnich Wenedus je so njedawno wrócił wot najwyšeho nawodnika Serbow“, pokročowaše biskop a hladaše kedźbliwje, kak so na kejžorowym mjezwoču te nowostki wuskutkują. Dotal bywachu frankowske pospyty podćisnjenja Słowjanow njewuspěšne.

„Miliduch chce z tobu podpisać zrěčenje wo tym, zo njebudu Frankojo a Serbja w přichodže hižo ženje wjace mjez sobu wojować“, wupraji biskop Theodulf hłownu mysličku.

„To je wšitko? Sy něšto wo křćeńcy zarěčal“, njebě kejžor spokojom pohladnywši na biskopa kaž na swjeho njeprěćela. Haj, ta lětuša wuprawa – to woprawdže njebě dobyće, to ma so w blišim přichodže změnić.

„Po słowach twjeho služownika Weneda...“

„Wón mi snano někajku powěsć pósćele“, přetorhny biskopa kejžor.

„Haj, serbski wójwoda njemóže tola pisać ani čitać“, wujasni biskop. Kejžorej so zdaše, jako by w jeho hłosu tróšku wusměšowanja pytnyl. Tón tež njemóže pisać a čitanje bě za njeho njeprěwinjomny zadžěwk.

„Čehodla njebě to napisał za njeho tón młody mnich?“, znapřećiwi kejžor. Běše widjeć, zo wo tym hižo dale rěćec nochcyše.

„Serbski wójwoda Miliduch prócuje so našu křescansku wěru zrozumić. Měni, zo je to tón hłowny zadžěwk mjez

słowjanskimi pohanami a twojím mócnarstwom. Chce cí zdžélic, zo při twojím lubjenju trajneho měra njebudže přeciwo tomu, zo pućuja naši křescánsky předarjo po serbskej zemi a wšudžom Bože słowo šćrja. Jelizo dóndže mjez wamaj k tajkemu zrěčenju, da so wón wukřící. W nim změja Serbja swój přikład“, wujasnjowaše sćerpnje kejžorej biskop Theodulf.

„Hm, kak ty tole wšitko rozumiš? Je da mnich Wenedus spuščomny?“, praji poněčim kejžor a stupi po schodženkach ze swojeho tróna.

„Abt za toho mnicha rukuje. Štož Miliducha nastupa, da ja jemu wěrju. Dopominaš so, zo bě nam hižo podobne poselstwo pósłał – tehdom, jako Serbja našim wojakam drastu a wobuće wotewzachu. Po mojím zdaću chce so z tobu dorěčeć“, praji biskop.

„Tuž by měł moju wyšu móc připóznawać“, roznjemdri so kejžor.

„Po słowach mnicha Weneda ma će za sebje runeho.“

„Tajka lózyskosć! Njebudu tola jednać z barbarom. Njech so Miliduch mojej mocy podwoli, abo jeho a wšu tu barbarsku cwólbú zlochka přewinu. Podćisnych sej Awarow a Saksow, tež Serbow so mi bjezdwěla zešlachcí přewinyć. Ja cí praju, čehodla wón to chce. Chce měć dosć chwile, zo móhl so na bój z nami přihotować. Přeprošuje k sebi županow a starostow a chce z nimi dorěčeć zhromadne postupowanje. Ze swojimi susodami prócuje so měř wujednać. Nic hižo jako wójwoda, ale jako woprawdžity knježićel. Ja so čuju zranjeny, jelizo ma mje tón barbar za mazaneho bura. Wot njeho njebudu rady abo přikazy přijimować. Njech přede mnu na kolena padnje, abo...“

Kejžor kruće swojej ruce spjascí, tak zo so zhibadla běle wotzběhowachu.

Biskop steješe mjelčicy a čakaše, hač přestanje so kejžor rozhorjeć.

„Zmóžni našej cyrkwi, zo či w tym pomha“, wupraji biskop měrniwje, widžo, zo je so kejžor mjeztym trochu změrował.

„Dopomń so na našeho droheho Alcuina. Rozumju twój hněw, ale hdys a hdys dokonja sprawne słowo wjace hač wótry mjěč. Jelizo jeho džensniše namjety přiwozmješ, da změjěš za džesać lět na swojej stronje wjace hač počjcu jeho ludži, to móžu či rukować. Wědžachmy, zo jeho wěra do pohanskich přibohow njeje hluboka a zo smy derje sčini. Mamy tu přenje plody. Bórze powalimy jich pohanske postawy w swjatyh hajach a wšón serbski kraj budže naš, w nim budžemy knježić my. Samo z Miliduchowej podpěru“, wujasnjowaše kejžorej biskop.

„Tajke twoje rady mi smorže pomhaja“, wotkiwny kejžor. „Miliduch je překlepana liška. Džeń wote dnja je wón woblubowaniši, Serbja jemu woprawdže wěrja. Jelizo wón budže chcyc, da tež wěru do Chrystusa mjez nimi rozšěri. Jeho móc so z tym hišće powjetši. Je to muž, kajkiž so jenož zředka narodži. Je nimoměry zmužity a chrobły, budže so prócować, zo so wšitcy Słowjenjo zjednoća. Tajke plany su za nas Frankow strašne. Tohodla dyrbja so Serbja nam podwolíc – abo w njesmilnym boju padnyć! Rozumiš?“

Na biskopowym blědym mjezwoču zjewi so bojazliwosc:

„Što mamy tomu pohanskemu nawodže prajić? Kotru powěsć ty jemu pósćeš?“

Kejžor bjez wahanja wotmołwi:

„Prajće jemu, zo njebudu přeciwo njemu wojować, jelizo da so wukčíc a so ze swojimi wojakami mojemu wójsku přizamknje. Zhromadnje budžemy nadpadać Čechow. Jelizo njebudže z tym přezjedny, da budže swój rozsud wobžarować. To je wšitko!“

„Mam jemu w twojim mjenje list napisać?“, praše so biskop.

„Čehodla? Miliduch sće mi svoje mjenje ertnje, tuž jemu tež ja svoje mysle bjez lista sćelu. Wulka to škoda, zo tu hižo njeje mudry Alcuin“, skoržeše kejžor. Alcuin – jeho přimjeno bě Flaccus – bě jendźelski mnich, wukubłany pola Keltow. Ze wšitkich radźicelow a přećelow bywaše wón kejžorej najbliži. Wobaj chcyštaj wobnowić a dale rozwiwać staroromsku kulturu. Mjez ludźimi rěčeše so wo tym, zo je Alcuin woprawdžity awtor wšitkich Korlowych reformow.

Biskop so pokloni a sćehowaše z głowu poľnej dwělowanja kejžora do jeho palasta.

Abt Rugier wróci so do klóštra w Fuldze hakle po dwěmaj měsacomaj. Jednanja, kotrež bě wjeď z biskopom Theodulfom nastupajo Wenedowu misiju, su so njenadžicy podlēšili.

Bě trochu zjebany, zo njeje kejžor jeho wosobinsce přijat a z nim porěčał. Na druhim boku zwjeselichu jeho kejžorowe džakne słowa wo natwarje noweje cyrkwe.

Po nawróće da zawołać Wěňka, zo by jeho zeznajomił z kejžorowej wotmołwu Miliduchej. Tón młody mnich je nadarjeny rěčnik, snano budže tež nětko kmany swój nadawk spjelnić. Abt Rugier so kusk boješe, kak drje Wěňk-Wenedus te poslednje kejžorowe słowa přijmje.

Abt słyšeše kłapanje wo durje. Durje so wočinichu a do rumnosće zastupi serbski mnich.

„Wenedo“, poča abt, „je to za tebe wulka česć, zo kejžor Korla, najwyši nawoda wšitkich křesćanow sam, z wulkim zajimom poska na powěsć wo twojim pućowanju po słowjanskim kraju a skutkowanju mjez pohanami. Wón ći přeje, zo so ći poradzi wuspěšnje dokónčić swoje křesćanske džělo.“

Mnich Wenedus so mjelčicy pokłoni. Jako jemu přepodachu poselstwo wot kejžora samoho, bě to za njeho wulke počesćenje. „Kejžor sej žada... Kejžor kaza...“, pytaše abt za najpřihódnišim wurazom, „zo wopytaš Miliducha a přepodaš jemu poselstwo frankowskeho kejžora Korle Wulkeho.“

Wza do ruki pergament a přečita tekst biskopa Theodulfa. Wěnkowy nadawk bě, zo nawuknje cyły kejžorowy list z hlowy.

Kajki tekst to bě?

„Njepřeju sej ničo wjace, Miliducho, hač zo byštej za rěkomaj Solawu a Łobjom knježiłoj měr a křesćanska lubosć. Sym so rozsudził, zabyć wšitke prjedawše zwady a škody, kotrež bě mi twój kraj načinił. Mam prawo so wječić, ale ja so toho wzdám.

Daj so wukřčić wot Božeho služownika Weneda a jako wopokaz wutrobneje pokory přizamkni so, hač budu će wo to žadać, mojim wićazam a kmjećam, kotřiž ponjesu swětło praweje wěry do pohanskeje Bohemije. Potom će rady přijmu w swojim palasće a móžeš so stać z čonom wulkeje swójby mojih wjerchow.“

Wjace słowow na pergamenće njebě, ale wón dyrbyeše Wěнкеj zdžělič hišće to najwažniše, wo čimž bě kejžor rečal:

„Jelizo by so Miliduch spjecował kejžorowe wuměnenja přiwać, budže twój nadawk činić wšitko, zo wón frankowskej wójskej wuprawje do Čěskeje kejžorej njezadžěwa.“

„To njerozumju“, wotmołwi Wěnk. „Kak zamóžu ja Miliduchej zadžěwać, zo njeby ze swojimi bojownikami přećiwu kejžorej do bitwy čahnyl?“

„Su wšelake móžnosće, kak tole docpěć. Na přikład, zo stanje so njezbožo a wón sedžo na konju z wysokeje skaliny dele padnje. To so tola stawa, něwěrna? Je tola lěpje,

jelizo zahinje jedyn čłowjek“, zwurazni abt z wótrym hłosom, „hač zo ćeče křescanska krej. Dopomni so na krala Dawida abo na bój Mójzesa z Amalechitami. Džensa džerži ceptar naš kejžor a my smy winowaći jeho podpěrować. Je to tón posledni rozsud a njeje to wola našeje cyrkwe“, doda abt widžo, zo so Wěnkowe mjezwočo přeměnješe. Tón njewěrješe swojimaj wušomaj. Je dospoľnje jasne, što sej kejžor wot njeho žada. Chcyše so spjećować, ale rozum jemu radžeše, zo nima móžnosće so wuwinyć. Woni spušćeja so na jeho swěru. Jelizo wotpokaza tutón nadawk spjelnić, budže to zawěšće jeho kónc. Abo z nim so něšto stanje, abo abt Rugier jeho póscele do wotležaneho kraja, do klóštra, hdžež so nad nim na přeco zawrje woda.

„Njeksym sej dospoľnje wěsty, hač tajki nadawk spjelnju. Budu tam jenički mjez jeho ludźimi. Njewěm, kak to sćinić. Wójwoda po wysokich skalinach njelěže, a na swojim konju sedži jara kruće.“

Wón praji, zo swoju rólu přijimuje a zo přičinu tohole skutka přećiwo Miliduchej derje rozumi. Njedziwajcy toho čuje so wón wěsty, zo so jemu poradzi, zo so pohanski wójwoda ke křescanskej wěrje nakaza.

Abt bě spokojom. Wenedus njeje jeho přeslapil. Wón přistupi k mnickej a poda jemu kožany měšk z běłym próškom. Tole pak běšej Wěнкеj podhladne, čehoždla měšk wotpokaza.

„Mam hižo tajki měšk - wot jedneje serbskeje holcy“, posměwknj so Wěnk. Tohodla rozwjaza abtowy měšk a wusypa jón do swojeho měška. Potom tykny měšk do kapsy.

„Sy překlepany“, chwaleše Wěnka abt. Dodawajo hišće poslednje pokiwy, kak měl so zadžeržeć, praji:

„Miliduch přihotuje w Budyšinje nalětni sejm.“

Wěnk nygny z hłowu, zo rozumi.

„Hač do toho časa nič nječin. Prócuju so jeničce, zo zdobudžeš wójwodu za našu wěru. Hdyž wotměje so tón

sejm, wopyta će naš čłowjek. Wón či zdźěli, zo je wote mnje k tebi póslany. Jelizo so Miliduch spjećuje a njebudže přezjedny, maš wólnu ruku.“

„A što mam činić, jelizo moje potajne plany dočasa wotkryja?“, praše so Wěnk a so tychle swojich słowow naboja. Tele prašenje šuskný cyle njewočakowano jemu do hlowy. Bě začuwał, zo w tym wokomiku steji pod mocu Nječisteho. Swět so nadobo přewróci. Wón, kotryž so dotal prócowaše lubować swojich blišich a być žiwy po Božich zakonjach, je nětk nuzowany je překročić. Abt, kotrehož wón dyrbi poskać, chce, zo překroči pjatu kaznju. Móžeja křescenjo w Božim mjenje tute swjate kaznje łamać? Ma před sobu ćežki rozsud: pak přećiwo swójskej kreji wojować, pak być morjeny. Chrystusowe kaznje su zawěsće wyše hač wšitke druge a Miliduchowa jednora, wutrobna čłowjeskosć je zdobniša hač tale złudana cyrkwinska lubosć. Njeje traš ze swojej bojosoću, zo budže jeho pospyt wotkryty, dopokazał, zo swój nadawk bjerje kaž skutk, za kotryž so zamołwity čuje?

Wěnkowe mysle přetorhny abtowy ľahodny hlós.

„Njetrjebaš so bojeć. Naš posoł přijědže ze skupinu našich ludži, tuž tam njebudžeš samlutki. Tam so dorěčice, što měli dale činić. Wjace či njepowěm. Nec scire fas est omnia.“

„Dominus tecum“, běchu poslednje abtowe słowa, kotrež bě Wěnk wot njeho słyšał. Wón jěchaše po rjanej krajince z barbojtymi blečkami polow, zelenými pastwišćemi a lěskami, w kotrychž bě lisćo nimale hižo wotpadane. Kón drje spózna, kajku zrudnu naladu ma jeho knjez, stupaše jara pomaľku a jenož njerady poskaše na Wěnkowe pohonjowanie. Wěnk sedžo w kožanym sedle, přemyslowaše wo podawkach poslednich dnjow. Jeho nadawk bě jasny. Bě

dospoľnje njewužitne plakać nad svojim wosudom. Wón sta so z Chrystusowym wojakom a derje wědžeše, što to rěka. W železnych nahłownikach a w brónidle su so husto jara surowje přećiwo pohanam zadžerželi a njesmilnje jich čwělowali. Hida na tutech Chrystusowych wojakow bě so we woćomaj pohanow přenjesła tež na Zbóžnika samoho, w kotrehož mjenje su přichadźeli. Jednori ludžo njehladachu na njeho kaž na boha lubosće, ale na suroweho a hidženeho djasa. Tohodla su radšo na bitwiščach mrěli, nochcychu džě swoje žiwjenje skónčić jako njewólnicy. Wěnk měješe zbožo, dokelž bě so po přichadže do serbskeho kraja dóstał pod škit wójwody Miliducha. Druhdže by to zawěsće hórje bylo.

Jěchaše dale a dale. Skónčnje docpě znaty kraj. Tu bě dožiwił rjane lěta džěćatstwa. Hladaše na wšitko kołowokoło sebje z nowymaj woćomaj. Tule šćipachu jabłuka, mějachu swoje potajne džěćace schowy, wojowachu z jědlowymi a šmrěkowymi hablemi a hdyž běchu starši, spytachu tu z prokom třeleć. Pozdžišo zetkawachu so tudy pacholjo ze swojimi holićemi, ale w tym času njebě Wěnk hižo doma. Nan bě jeho posłał do klósterskeje šule. Disciplina, wučba a bjezkónčne modlitwy a posćenje čućiweho młodźenca změní. Jako so po dlěšim času zaso jónu domoj wróci, začuwaše we sebi jenož jimacu zrudobu. Mać bě za njeho słódnju jědz přihotowała a nan ze zajimom připosłuchaše jeho powědanju, ale Wěnk čuješe so doma hižo jako cuzbnik. Jeho čućiwa wutroba runaše so suchej brězowej hałzce. Chodžeše tehdom po cyłej wokolinje, wobjimowaše pjenki štomow, hladaše na hólcow, kotřiž sej z mjehkeho drjewa postawy přibohow wurězbowachu. Prócowaje so we wohnišču znajmjeńša maľu škričku swojeho džěćatstwa namakać. Podarmo. Holca, kotruž lubowaše, jeho přenja lubosć, bě na njeho zabyła a wjeseleše so

na kwas z pacholom ze susodneje wjeski. Klóšter w Fuldze wza jemu wšu žiwjensku radosć a napjelni jeho dny jenož z winowatosćemi a modlenjom.

Lědma miny so něšto dnjow, da žedžeše wón zaso za klóštrom. Jemu počachu falować zhromadne modlitwy, knihownja, Boža mša a přechodžowanje po klóšterskej zahrodze. Chcyše tam wostać hač do smjerće z nadžiju, zo so znajmjenša jónu w žiwjenju na njeho Bóh sam wobroći.

Wosud jemu zmóžni zetkać so z Miliduchom. Tón w nim zaso wobnowi začuće čłowjeskeje ćopłoty. Potom zezna Ludku a někotrych druhich přecelow. Nic w klóštrje, nic pola staršuju, ale jeničce w Budyšinje čuješe so kaž doma. Tón woprawdžity Boži dar bě namakał hakle tu. Z rukow pohanow.

Sedžo na swojim konju bě rozmyslował wo wšelakich wěcach a podawkach. Na to pospěši konja a wotboči ze šěrokeje dróhi k nanowemu statokej.

Čas, hdyž měješe so wuprawa nawróćić, so krótsše. Miliduch, wšón njesćerpny, wuńdze nimale wšědnje z měščanskich wrotow, zo by do teje strony pohladał, do kotrejež su so jeho ludžo před měsacom podali. Čuješe we sebi njeměr. Što ma činić, jelizo budže Korla z jeho namjetom přezjedny abo jelizo jón wotpokaza, to hižo derje wědžeše. Wobě tutej móžnosći dawaštej Miliduchej wšelakore rozrisanja, to pak jeho wutrobje měr njepřinjese.

Bě přesvědčeny, zo kejžor snano jeho namjetej přihłosuje. Mjeza mjez Serbami a Frankami bě cyłe lěta jara njeměrna, nimo toho měješe Korla trajnu wadžeńcu tež z Čechami. Njemóžeše sej wěsty być, hač so hižo podćisnjene splahi w jeho mócnarstwje njebudu spjecować. Jeli- zo chce frankowski kejžor nowe cyrkwje a klóštry twarić, rozšěrić zdžěłanosć a polčpsić žiwjenje tych najchudšich,

kaž so wo nim řeči, da trjeba k tomu měř a nic bjezkónčne wójny.

Wuprawa wróci so do Budyšina, hdyž bě wšón kraj hižo z ćeńkej worštu běheho sněha wodžěty. Stražnik při wrotach woľaše z drjewjaneje wěže, zo so skupina jěcharjow bliži. Wšitcy chychu ju powitać. Přědku jěchaše Kožnak, za nim jeho wnuk Budyš a Wěnk. Za jěcharjemi džěchu pěši woja-cy. Wójwoda Miliduch přichadźacych wutrobnje powita, wobja nawodu Kožnaka a zawdawaše jim přěćelnje swoju prawicu.

Přistupiwši k Wěńkej, spózna hnydom, zo njebě kejžor jeho namjet wo zrěčenju z Frankami přijal. Njedźiwajcy toho hladaše Miliduch, jako njeby so ničo wažne stało. Widžeše před sobu tón zrudny Wěnkowy napohlad. Snadž je tež Kožnaka z wuslědkom jednanja zeznajomił. To přeradžowaše kusk zacpěwawy wuraz jeho mjezwoča.

Bě tež widžeć, zo žedzi za tym, Miliduchej a druhim zdžělic, z kajkej wotmołwu so wróci.

Staj so dorěčaloj, zo so zetkataj, ručež póčnje so ćmičkać. Dyrbi najprjedy powotpočnyć. Wěnk je wójwoda hakle narano k sebi prosyl. Chcyše wot Kožnaka zhonić, što so w namjeznej kónčinje stawa a dyrbješe zadžěwać, zo so jeju rozmołwa ze zwadu skónči. Wječor sedzachu z Kožnakom a někotrymi druhimi člonami rodu a wuradžowachu.

„Nó, praj nam nětko, wujo, hač bě waša wuprawa wuspěš-na“, wobroci so přěćelnje na Kožnaka. Tón poča nadrobnje rozprawjeć, hódnoćeše móc županow a rodow a jich zwiski z Miliduchom a frankowskim mócnarstwom. Powěšće njeběchu přihódne, najdlěje wo lowěnskimi włodyce Kruće řečeše.

„Kajki je wón čłowjek, na to hodzi so sćežka wotmołwić. Jeho řeč – to je měd a bjezkónčna ličba słowow. Wón řečeše

wo tym, kak wysoko sej tebję waži, zo ma pječa na wutrobje jenož naš serbski lud, zo je hižo najwyši čas, kejžorej jasnje pokazać, hdže je wuchodna mjeza jeho mócnarstwa. Pječa so hižo wjeseli na naš nalětni sejm. Jědže a napojow za nas njelutowaše, blida běchu bohaće kryte. Ja pak jemu nje-wěrju, je to wuhor, dyrbiš na njeho kedźbować. Samo postawy našich domjacych přibohow njejsym w jeho domje widzał. Dopominam so, kak wustupowaše přećiwo tebi při twojej wólbje za wójwodu.“

Miliduch jenož skrótka nygny a so runjewon Kožnaka woprašaja:

„Kelko ma žonow?“

„Kelko? Jenož jednu, kaž kóždy z tych zaklatych křesćanow. Wodaj, wěm, zo tež ty maš jenož swoju Radku“, zamołwješe so Kožnak.

„A što bě stary Troch, Wěnkowy nan, prajil?“

„Tón je stajnje jenož wo swojim synje rěčał, kak mudry a zdžělany wón je. Mi so zdaše, zo su tam wšitcy wot tych Frankow zajědojćeni. Słuchaj na moju radu - na tych našich tam při zapadneje mjezy so njemóžeš spušćeć. W bitwach bychu kaž njepřećeljo za našim chribjetom skutkowali. Wosebje Krut.“

Wójwoda sedžeše mjelčicy, kiwaše z hłowu a hladaše na rěčnika. To, štož bě Kožnak powědał, wotpowědowaše jeho měnjenju. Kejžorowa wojska móc nas pomha zjednoćić, mjeztym zo rjane frankowske wudžělki a zdžělaność našu jednotu drjebja. Dyrbimy poměry tu, w słowjanskim kraju, nanajspěšnišo změnić, ale kak hodži so to přewjesć? Kóždy župa, kóždy ród sej nanajbóle waži swoju njewotwisnosć. Nimo dawkow, kotrež frankowskemu kejžorej kóžde lěto włodykojo sćelu, nochcedža so Słowjenjo druhim w ničim podrjadować dać. By móžno było te rody a splahi z namocu zjednoćić? Jeničce wěra zamóže ludźi njedziwajo

na mjezu splahow abo statow zjednoćić. Wěra je zakład hoberskeho kejžoroweho mócnarstwa. Je to derje rozmyslene.

„Wočakowach, zo přeprosyš tež Wěnka“, přetorhny wójwodowe přemyslowanje Kožnak.

„To, štož sym chcył wědźec, je mi hižo prajił. Wo nadrob- nosćach chcu z nim hakle jutře rěčec, wo tym smój so dorě- čałoj“, wotmołwi měrnje Miliduch. Kožnak wza karan zakisa a so napi. Potom dyri z karanom wo blido a wšón roznjemdrjeny wótre pokročowaše:

„Njeh ci praji, štož bě tam wujednał. Mamy w při- chodže kejžorowi wotročcy być. Wot samoho spočatka njej- sym twojim namjetam wěrił. Jelizo njebych će znał, bych měnił, zo sy přeradnik.“

Miliduch pohladny wujej hněwnje mjezwoči.

„Z Frankami njemóžeš so na hinaše wašnje dojednać hač...“, rjeješe Kožnak.

„Wostaj to! Njerěč dale!“, přetorhny jeho Miliduch. Tež druzy přítomni běchu samsneho měnjenja kaž Kožnak. „Chcych přelutować našu krej a zdobyć wjace časa. To sna- no wšitcy wěsće. Jutře porěču z Wěnkem a wječor móžemy so zaso tu zeńc.“

Miliduch pomału stany. Połožiwši Kožnakej ruku na ramjo, rjekny: „Měnju, zo twoje pućowanje njebě po- darmo. Sy wažne powěsće přinjesl.“ Potom so přiwobroći druhim mužam a doda:

„Wy tola derje wěsće, zo bjez was sam ničo rozsudzić njemóžu. Sće mje za wójvodu wuzwolili a wot njeho so žada, zo njeby jenož swoje splahi do bitwy wjedł, ale tež měř swojemu ludej zawěsćił.“

Po tutych słowach wopušći rumnosć. Džče po schodžen- kach horje a lehny so na ložo. Chcyše być cyle samlutki. Zas a zaso rozmyslowaše wo tym, kak móhl swój lud před

nowej wójnu zwarnować. Ničo druhe njebě jemu do myśli přišlo, hač nowe jednanje z kejžorom. Najważniši podawk budže w blišim přichodže sejm. Jutře so Wěnka hišće za wšelakimi nadrobnosćemi wopraša. Hewak dyrbjja nas naši stari přibohoj škitać.

Byrnjež deleka hara słyšeć była, Miliduch bórže wusny.

„Tuž powědaj, kajke bě twoje jednanje pola Frankow. Njesměš ničo wuwostajić“, praji Miliduch Wěnkej. Žurła za wuradžowanje bě zaso zrumowana, přijomnje wonješe tu za žiwicu. Radka położy před Miliducha a před Wěnka na blido pampuch a staji hornčk krowjaceho mloka.

„Njemóžach w nocy spać“, wuzna mnich. Poča wopisować swoje rozmołwy z abtom. Praji wójwodže, zo ma Miliduch ze swojimi wojakami ke kejžorowemu wójsku a hromadže z nim přeciwo Čecham do bitwy ćahnyć. Ma so nanajspěšnišo rozsudzić, prjedy hač so nalětni sejm serbskich splahow zahaji.

„Čehodla ma to być nanajpozdzišo do sejma?“, chcyše wójwoda wědžeć.

Wěnk stróži so kaž čłowjek, kotrehož lepichu při žadławym njeskutku. Ma wšitko rjec, štož wě, abo lhać?

„Njewěm“, bě jeho wotmołwa. Miliduch wšak dodni, zo so něšto přeciwo njemu hotuje.

„Hač do sejma je hišće daloko. Praj mi, prošu, kak so twójimaj staršimaj dže. Sy jeju zawěšće při tej składnosći wopytał, něwěrnó?“

Wěnk sposrědkowa Miliduchej postrowy nana a maćerje. Za blido sydny so tež Radka. Praješe Wěnkej, zo njemóžeše so Ludka hižo donaćakać, hač so wón wróci, tež młodźina so husto prašeše, hdy budže Wěnk wróco. Radka zehna Wěnkej jeho zrudnu naladu. Tuž so jemu nětko zezda, zo

bě wopuścił Budyšin jenož na jara krótki čas a zo běchu cyły tón puć a te njeprějmomne rozmožy jenož čězki són.

Jako Wěnk woteńdže, praji Miliduch Radce: „Něšto złe so přećiwo mi hotuje.“

„Tu w Budyšinje? A štó je tón twój njeprěcel? Něchtó z našich ludźi?“, praše so žona.

„Haj, tu, ale naši to njejsu. Wěnk je so dospołnje přeměnił. Zda so, zo dósta wón nadawk, mje za kejžorowy plan zdobyć. Jelizo připadnje njebych přezjedny byl...“

„Wěnk?“, džiwaše so Radka. „To njewěrju. Wón džě ludžom přeco wo lubosći přěduje. Je po tajkim dołhim pućowanju zawěsće mučny. Njemóžu sej předstajíc, zo by wón zamóhl někoho morić.“

„Wón nic, ale něchtó druhi ma tónle njeskutk wuwjesć. Jako sym so jeho prašał, čehodla mam so rozsudzić do schadźowanja sejma, bě jara překwapjeny a mi ničo njewotmołwi“, wujasni Radce wójwoda.

„Ja će rozumju - maš přewjele starosćow. Być z wójwodu, měć zwady z Božecěchom, jednać z Frankami. Na sejmje budu wšudžom naši ludžo, kotrychž znaješ. Ničo so ći njemóže stać“, pokoješe jeho Radka.

„Maš prawje“, praji swojej žonje Miliduch a hladžeše ju po rjanym, cunim mjezwoču.

„Nječuju so derje. Popołdnju chcu so tróšku po lěsu přechodźować“, wuzna wójwoda.

Hladajo na Radku, kotraž dyrbješe wobjed přihotować, wuwědomi sej, zo njemóžeše sej lěpšeje žony za mandželsku wzać. Byrnjež wona jeho rozumiła, je tójšto naležnosćow, wo kotrychž dyrbi so rozsudzić sam, bjez jeje pomocy. Tu wočinichu so durje a nutř přiběžestaj jeho synaj.

Wěнкеj nochcyše so do chěžki, hdžež bydleše Krch ze swojej džowku Ludku. Bu wot Miliducha a Radki

wutrob-nje přijaty, ale do jeho wutroby so wróci prjedawši njeměr. Něšto bě so změniło. Samsne začuća bě měł, hdyž dóndže sej njedawno do klóštra. Wopyta swojeho bywšeho wučerja laconšćiny, žedžeše za jeho ľahodnymi, mudrymi słowami. Stary wučer so njemało zradowa, wuhladawši před sobu swojeho woblubowaneho šulerja. Jako pak tón pohanskeho wójwodu chwaleše, so stary wučer trochu pochmuri a praji: „Njezabudź, zo smy wšitcy jenož wotblyšč Božej slawy.“

Po puću zetkaštaj z Kožnakom skupinu jěcharjow ze splaha Drjewjanow. Wróčachu so runje wot Miliducha a rěčachu wo nim wjele chwalobneho. Tež jich splah připóznawa jeho jako najwyšeho serbskeho nawodu. Miliduch prócuje so dobywać wjace přecelow, zo by we wójnje z kejžorom tón sylniši był. Dyrbi pak so tale wójna wjesć? Miliduch a Korla Wulki staj zasakľaj přećiwnikaj. Što by so stało, jelizo by jedyn z njeju njenadźicy zemřěl? Wěnk sej njemóžeše předstajeć, zo by wón móhl mordar być!

Pod drastu měješe Ludcyny mały měšk, kotryž bě z jedom napjelnjeny. Wza jón do prawicy a chcyše jón daleko wot so čisnyć. Tu pytny, zo džěše jemu Ludka napřećo. Tuž měšk zaso pod drastu schowa. Nichtó njewě, hdy budže jěd w nim wužitny.

BUDYSKI SEJM

Miliduch wróci so hakle wječor domoj. Njebjo bě jasne, módre, jenož na zapadže žehlachu so čerwjene zerja. Te krejčerwjene zerja pokazuja naš přichod, měnješe Miliduch hladajo k njebju. Cyłe hodžiny běše po lěsu dundał a nohcysje domoj chwatać. Přeceljo a při wuzni zawěsće pija a haruja. Hdyž so wróci, budu jeho bjezdweła wusměšować. Pomhać jemu wšak nihtó njemůže. Jeničce wón je zamołwity za přichodne podawki. Wón dale widži hač woni. W bitwach a při džěle woni wjele zdokonjeja, ale dyrbjaja nawodnika nad sobu měć.

Miliduch pozasta. Dychaše čisty, wonjaty powětr a hladaše dokoławokoło. Kóždy lěto bě jeho poměr k ródnemu krajej sylniši. Čim bóle znaješe wšu wokolinu, čím hłubša bywaše jeho lubosć. Dopominaše so na to, kak bě chcył wuhódać potajnstwo swjateho haja, kak bě pytał za kuboćikami a bludničkami, wo kotrychž sej powědachu w zymje žony na přazy. Chodžeše tež rady ke kamjenjej wosrjedź lěsa, wulkemu kaž blido, husto wopytowaše njezwučene běle žórleško pod skalinu abo wobdźiwaše wysoki kónčkojty kamjeń, kotryž wšitcy Zub mjenowachu. Zajimawy bě pohlad na hłuboku wudrjeńcu, w kotrejž prudžeše a šumješe deleka woda Sprjewje. Při tym běchu slyšeć spodźiwne zwuki. Mać bě džěcom powědała, zo su to hłosy

njezbožownych ludźi, kotřiž su so w njej zatepili. Miliduch sleče so kožuch a skakaše po kamjenjach, kaž bě to w młodych lětach rady činil. Rěka ćečeše na sewjer wokoło wysokeje skały, na kotrejž zběhaše so Budyske hrodzišćo. Miliduchej so zdaše, zo nječěče rěka tudy dale, ale zo wuliwa so woda do skały pod hrodzišćom.

„Bych rady wědzał, zwotkel so wša ta woda bjerje, hdže je jeje najhlowniše źórło. A hišće wažnišo by było wědзец, dokal so wša ta woda wala. Tež čłowjeske žiwjenje je poľne křiwicow a my nažel widźimy jenož hač do jutřišeho dnja. Što budže dale, njewěmy“, přemyslowaše wójwoda.

„Z kim sej tu powědaš? Snano z kubolčikami?“, zasłyša nadobo znaty hlós. Přichad Radki jeho myslički přetorhny. Byrnjež samotu trjebał, zradowa so, zo bě Radka jeho nadešla.

„Tole bě moje wobľubowane městno. Kak sy móhła wědзец, zo sym tu?“

„To njebě wobćežne“, pokročowaše wjesele Radka. Sym so prašała stražnikow při wrotach. Su mi prajili, zo su će widźeli njedaloko Zuba. Chcu so z tobu hišće kusk přechodźować“, lžeše Radka. Bojo so, zo so jemu w lěsu něšto stanje, woteńdže wona jeho pytać. Te wčerawše wuradźowanje bě so na nim zlě wuskutkowało. Bě tež móžno, zo so Miliduch Wěnka dla na nju mjerza. Wona bě jeho škitala, ale nchtó njewě, z čim, z kotrym nadawkom su jeho do Budyšina posłali.

Miliduchowe mjezwočo bě čmowočerwjene, pod wočomaj měješe čemne blečki.

„Čehodla chodžiš wonka tak lochko zdrasćeny, je hižo chłodne“, wumjetowaše jemu žona a poda jemu kožuch.

„Mi ničo njeje. Chceš widзец, kak sylny sym?“

Wza swoju žonu a chcyše ju zběhnyć, ale padny na zemju. „Je so ći něšto stało?“, naboja so Radka.

„To nič dale njeje. Mi so kusk we hłowje mući“, wujasni Miliduch. „Nětk sej trochu wotpočnu a wšitko budže zaso w porjadku.“

Sydnyštaj so na kromje wudrjeńcy, a Miliduch poča powědać: „Jako běch hišće hólčik, chodźach wječor sem, zo bych tu snano wódneho muža abo lěsne žony wuhladał, wo kotrychž wowki tak rjenje a na putace wašnje powědachu. Nažel njemějach zbožo, husto widźach tu jenož sorniki, kotrež su so tu pojili.“

„Móžno, zo so ći njesu pokazać chcyli“, znapřećiwi přiwěrkojta Radka. „Moja wowka a mój džěd staj wo nich tež husto powědałoj a wonaj njejtaj ženje ťhałoj.“

„Stari ludžo widža často to, štož my njewidźimy“, rjekny wójwoda.

Radka zwospjetowa, zo bě jeje wowka přeco jenož prawdu rěčała.

„Pohladaj tam k tej skale“, praji njejacpy wójwoda, wšón blědy.

Pokazowaše z ruku do doliny.

„Hdže? Ja nič njewidžu“, wotmołwi Radka.

Žona pytny změnjene zadžerženje swojeho muža. Słónco steješe hižo nisko, nad horicontom, ale štomy, skaliny a zybolaca so woda běchu hišće derje widžec.

„Sy snano slepa? Njewidźiš da tu bělu postawu tam nad wodu?“ Zdaše so, zo ma Miliduch zymicu, cyłe jeho čěło so trěsaše.

„To je tola jenož kurjawa. Pój, pónđzemoj wróco domoj. Lehnješ so, zwarju ći hojace zelo, te ći zawěšće pomha“, praji Radka. Miliduchej bě to prawje, a wobaj kročeštaj pomału k Budyšinej.

„Ja ći praju, zo běše tam sonina“, zwospjetowa Miliduch. Jeho mjezwočo bě zaso krejčerwjene a na čole błyščachu so kapki zymneho potu.

„To ci wěrju, sy ju džensa přeni króc w žiwjenju widzał“, praji žortniwje Radka, byrnjež znjeměrjena była, dokelž njewědžeše, što so z jeje mužom stawa. Bě widžeć, zo je wójwoda jara słaby a zo mocy jeho spěšnje wopušćeja. Při wrotach do hrodzišća zawoła Radka stražnikow, zo bychu jej pomhali Miliducha domoj dowjesć.

Jeho strowotny staw njeje so njepolepšil, husto zhubi wědomje. Tež nazajtra chorosć njepopušći. Wón wojowaše spicy ze šerjenjemi kaž z njepřecelom we wójnje. Radka prócowaše so znajmjeńša móličke kuski jědze jemu dawać. Woprowaše wězo pohanskim přiboham, zo bychu jeje mužej pomhali. Drjewjane postawy stejachu w rózku rumnosće. Radka woprowaše bohowce Mokoši, knježičelej stadłow skotu Welesej a přikaza zarězać kózlatko jako wopor Čornobohu. Wječor pak zawoła do wójwodoweho domu zažohnowarku. Baba chodžeše wokoło Miliducha, dótkawajo so z hažku jemjela jeho hlowy a rukow. Potom so woprašaja:

„Što bě chory posledni króc jědl?“

„Ničo wosebite, jědz kaž přeco“, wotmołwi Radka ze sylzami we woćomaj. Miliduch dychaše dybawje. „Wčera sedžeše při skalinje, kotruž Zub mjenujemy. Měješe na sebi jenož košlu, byrnjež hižo chłódno było, skedźbni mje nadobo na něšto, štož bě w dolinje pytnyl. Praji, zo je tam bělu žónsku postawu wuhladał.“

„Bělu postawu?“, wustróža so stara žona.

„Haj, što ma to rěkać?“, njerozumješe Radka.

„Jemu je so Morawa pokazala, bohowka smjerće. Štóz ju widzi, nanajpozdžišo za lěto zemrje.“

Radka dopomni so, zo nošachu přeco nalěto Moranu won z ródneje wjeski a čisnychu ju do rěčki, zo njeby so hižo wróciła. Nochcyše nětko wěrić słowam stareje žony.

„Ja njejsym ničo widźała, byrnjež pódla stała“, praji Radka a pohladny starej wjerje do wohidneho mjezwoča. „Chceš mje snano nastrózić? Ja wěm, zo zběhaše so z rěčki běła kurjawa. To bě wšitko.“

„Moranu widži jenož tón, na kohož padnje wólba. Druzy móžeja pódla stać, ale njewuhladaja scyła ničo.“

„Njeje da žana pomoc móžna?“, prašeše so wójwodowa žona a tlóčeše swoje najmlódše dźěco k hrudzi.

„Nažel cí ničo pomhać njemóže.“

„Tuž će prošu, zo wo tym z nikim njerčičiš“, namołwi wjeru Radka. „Praj, zo bě so nazymnił. Lěto je dołha doba a Morana na njeho zabudže. Ludžo Milča trjebaja, často přińdu woni k njemu – tu dyrbi susodow změrować, druhdže swarja pastwišćow dla abo su stadło pokradnyli, nažel so stawa, zo so samo bratřa mjez sobu bija... Tež wójna z Frankami so bliži, běchu tu pola njeho Čěša, Drjewjenjo, zastupnicy splahow ze Zahorja.“

Prošu će, změšej z tych swojich zelow něšto jara sylne, zo by to Miliduchej spěšnje pomhało, zo móhl zaso chodzić.“ Při poslednich słowach Radka zapłaka.

„Ej, wjeru so hewak nchtó njepraša, jenož w jara ćežkich chwilach, hdyž so někajke njezbožo stanje. Ja cí bórze něšto přinjesu, to cí slubju.“ Radka da jej tobołu dobreje jědže. Stara žona so podźakowa a so třikróc pokłoni domjacym přiboham w kuće rumnosće. Hižo w durjach so hišće raz wobroći prajo:

„Jelizo so woprawdže stanje, zo twój muž zemrěje, njeměš tu wostać. Dyrbiš přečahnyc na wuchod.“

„Čehodla mam na wuchod woteńć?“, njerozumješe Radka, tola wjera jej hižo njewotmołwi. Jelizo by woprawdže dyrbjała woteńć, by najradšo do Lipska k Žitnikej šła. Zna je derje jeho žonu, a wón bě najlěpši Miliduchowy přecel. Wjera wuńdže z domu.

Stara žena svůj slub dodžerža. Miny so něšto dnjow a Miliduch zamó so na svojim ložu posydnyć, po dvěmaj njedzelomaj móžeše samo zaso z domu wuńć. Kóždy dzeń jeho něchtó wopyta, přeceljo abo přiwuzni. Najčasćišo přidže k njemu wuj Kožnak, kotryž měnješe, zo bě přičina wójwodoweje chorosće jeho dosć twjerde zadžerženje.

„Njetrjebaš sej ničo wumjetować“, praji jemu Miliduch, jako so šedžiwc zamołwješe.

Tež Wěnk poby pola Miliducha kóždy dzeń. Wójwoda jeho zakitowaše, jako zhoni, zo su ludžo z Woračoweje skupiny šerili lžu, zo wuknje młody mnich w klóštrje pjeca wšelake činki, kotrež nětko přeciwo wójwodze wužiwa. Druzy prajachu, zo je Wěnk na tym wina, dokelž bě Miliducha zajědojił. Někotři Wěнкеj wumjetowachu, zo hižo młodžina njewuknje třeleć z prokom kaž prjedy, ale rozmołwja so z mnichom wo wěcach, kotrež njesu k žiwjenju třebne. Na tajke powěsće njemóžeše wězo wójwoda hluchi być. Młodži dyrbja dale wuknyć, štož je k žiwjenju splaha nuzne. Mjenowaše Wěнкеj časy, w kotrychž móhl so z młodžinu zetkawać.

Jako chorosć trochu popušći, přiběrachu w Miliduchu zaso starosće a winowatosće.

Dawaše přecelam, susodam a přiwuznym dobru radu, tež włodykojo su k njemu husto přijěli. Wón pomhaše rozrisać namřewstwo po zemřetym, radžeše, što ma so činić, jelizo žito na polach njerosćeše, jelizo je džiwina skót potorhała, husto měješe rozsudzić, što ma prawje, hdyž susodža na so swarjachu. Nawopak stawaše so, zo prošachu jeho na kwas, zo dawachu jemu domjacu mjedowinu woptać abo zo měješe w swójbjě małego čěšenka na swět powitać. Radka spřihotowa w tajkim padže hódny dar za džěco.

Zdaše so, zo je mjeztym wšitko zaso w porjadku, ale Radka derje widžeše, zo njeje Miliduch hižo tak čily, zo

so jeho woči hlubšo do mjezwoča zanurištej, zo ma na čole wjace zmoršćenjow hač do toho. Prjedy je jara rady jěchał, nětko sedžeše w sedle jenož, hdyž bě to nuzne.

Po tajkim jěchanju wróci so mučny domoj a trjebaše wjele chwile k wotpočnjenju.

Jako so Wšemir wróci a jeho zaso wopyta, to wójwodu jara zwjeseli. Kowar přežiwi zymu na Rujanach w ródnej wjesce Babinje. Wopyta swojeju staršeju a přepoda jimaj dary wójwody Miliducha. Mać dósta zlotu sponku do włosow, nan pak rjenje debjeny běly woclany tesak.

Radka čuješe so nětko Miliduchej bliže. Bojazliwje scěhowaše wona kóždu jeho kročel. Jako so jeho strowota woprawdže polěpši, so Radka změrowa a pozdžišo samo zaby wony podawk z bělej žonu, z Moranu. Jelizo muž wo tym rěčeć započa, wona spěšnje jeho přetorhny a praji: „Mjelč! To je hižo za namaj. Chceš snano, zo so to zaso wróci?“

Zyma so kónčeše a wonka bě hižo čuć wonjate nalěčo. Pod worštu sněha pokazowachu so běle kćenja sněhowkow, tež druhe rjane žolte a módre kwětki so w slónčnych pruhach wohrěwachu. Cyły Budyšin z dołheho zymskeho spara wotućeše. Po pučach a dróhach bližachu so městu konjace zapřahi z wozami, połnymi plodow z cyleje župy. Do města přijědžechu tež włodykojo a starostojo z dalokeje wokoliny.

Najhlowniši nawodnicy splahow nańdžechu nóclěh we wulkim domje wójwody, druzi pak w domach jeho přiwuznych. Čłonojo wobróńjenych družinow nastajichu sej swoje jednore stany za torhošćom abo blisko Wšemiroweje kowarnje.

Wšitcy hosćo wobdźiwachu Budysku twjerdziznu na wysokej skale, kotraž zběhaše so k njeby kaž hoberski

kón w starych bajach. Džěci krosnowachu na štomy, zo bychu hižo znazdala widželi, štó so zaso k jich městu bliži. W dalokej zašlosti njebě nuzne, tele serbske srjedžišćo strážować a škitać. Město bu zakitowane wot hłubokich lěsow a tymjenišćow.

Lěsy so pozdžišo na pola přeměnichu, kotrež wjele žita a běrnów dawachu. Přiběrace derjeměće wobydlerjow wabješe zdobom wšelakich paduchow, hdys a hdys tež ze swójskeho splaha.

Na murjach buchu pozdžišo drjewjane wěže natwarjene, w kotrychž wobkedźbowachu stražnicy wšu wokolinu.

Strach móžnych nadpadow za čas bližaceho so schadžowanja sejma serbskich splahow woteběraše. W Budyšinje bě tehdy wjele wobronjenych muži, nazhonitych bojownikow. Njedźiwajcy toho so Miliduchowa stražliwosć powjetši. Njebě zabył na kejžorowe žadanja a na spodźiwne Wěnkowe zadźerženje po nawróće wot Frankow. Dotal zdaše so wšitko w porjadku, ale nazhonići stari ludžo často praja, zo zakopnješ so wo korjeń samo tam, hdžež scyła žadyn był njeje. Tež wopyt stareje wjery jeho njezměrowa. Bě ju wopytał, zo by so jej wutrobnje podzakował za spomóžny lěk. Wopisowaše jej, zo bě tehdom při rěčce bělu žónsku postawu widzał. Chcyše wědźec, što ma to rěkać. Stara žona dołho mjelčeše, wotpokaza wujasnić, što tole woznamjenja, ale jako so wójwoda roznjemdri, rjekny jemu prawdu. Na to jej kazaše, zo njeby z nikim wo tym rěčala. „Jedne lěto – to njeje dołha doba. Ja dyrbju hišće wjele dokonjeć“, wuzběhny Miliduch.

Wójwoda njebě woprawdze lěnjeho pasł. Dohladowaše, kak so měšćanske murje ponowjeja, zo bychu mócniše byli, přepruwowa konjacy grat a kazaše nowe brónje zhotowjeć. Na murjach a tež při pućach, kotrež do Budyšina wjedźechu, bywaše ličba stražowarjow nětko wjetša.

Jako bě sejm so schadzować započal, chodžeše do loža jara pozdže, zwjetša po połnocy. Dyrbješe witać hosći, měješe wšelakore wuradźowanja. Za swójbu zwosta w tych dnjach lědma chwile. Smějo so Radka jeho wopraša, hač njeje jeje muža widzał, přetož wšudžom su jenož lući hosćo. Njemalo bě na swojeho muža horda. Jeho sława wotblyšćowaše so tež w tym, zo nošachu mnozy wójwodowej žonje debjenki, rjany płat abo kožu. Wjetšinu z toho wšak sej njewobchowa, ale dale rozda.

„Sće hižo słódnju jědź přihotowali?“, prašeše so Miliduch, sedžo na ławce před chěžu swojeje pěstónče, kotraž naruna jemu w džěcatstwjje mać. Nětko tu při njej bydleše Radka z džěscomaj. „Stajće jědź tu na blido. Bórže přińdže tohorunja Žitnik, přihotujće jědź tež za njeho.“

„Hnydom to budže hotowe“, zawoła Radka z kuchnje. „Wzmi sej něšto čóčkow“, praji mužej, stajiwši na blido drjewjanu šklu. Miliduch zepěraše so z chribjetom wo drjewjanu scěnu chěžki a pomału jědžeše. Jeho mysle pak běchu druhdze. Jutře zahaji so tón dołho wočakowany sejm. Wšitcy wobdžělnicy tu hižo su, tež jich čeledź. Dyrbju sej hišće swoju wotewtjensku narěč derje rozmyslić, zo njebych ničo wažne zabył, praješe sam sebi. Nadobo zasłyša něčěji spěw a zwuki husličkow. Toho nadarjeneho huslerja je zawěsće jedyn z włodykow sobu na wuradźowanja přiwjedł.

*Hotuje so wulki sejm,
kóždy so čuje być wójwoda.
Najwjetši muž je wšak tón,
kiž w boju so ženje njepoda.*

Miliduch přesta jěsć a słuchaše kedźbliwje, zo by wšitko prawje rozumił. Pěseń so hnydom přeměni do žortneho, wjesoleho spěwa.

*Poda abo njepoda so,
po jeho nawróće
na rowje po smjerći
narostu paproće.*

To je tola hłuposć, myśleše sej Miliduch. Čłowjeske skutki traja na přeco. Su kaž te twjerde, wulke kamjenje w měščanskich murjach. Samo jelizo do rěki wohtorjeka padnu, wone něhdže budu. Nichtó je zničic njezamóže.

Za chěžku běchu slyšeć něčeje kročele. Miliduch přimny nablaku za tesakom.

„Sy to ty, Wěňko?“

„Haj, wójwoda, to sym woprawdže ja.“

„Přihotujće tež Wěňkej jědź“, zawoła Miliduch.

„Chcu z tobu porěčeć. Je to jara nuzne“, praji młody mnich.

„Što maš na wutrobje, přecelo“, praji wójwoda.

„Njewěm, hač budžeš mje hišće tak mjenować...“

Překwapjeny pohladny wójwoda na Wěňka. Jeho mjezwočo bě so jara změniło. Wupadaše, jako bychu jemu wšitke zuby boleli. Dopomni so na džen, hdyž bě so hromadže z Kožnakom wot Frankow domoj wrócił.

„Sydnj so bliže a powědaj!“

Mnich poskaše na wójwodowe přecelne słowa. Z nachilenej hłowu poča rěčeć, ale bě widžeć, zo kóžde słowo jeho jara napina. Po někotrych sadach bě Miliduchej jasne, wo čim chce z nim Wěňk rěčeć. Mnich dzeržeše w rukomaj mały měšk z jědom a zarěča tež wo posole, kotryž je traš hižo tu.

Miliduch sedžeše dolho mjelčicy. Mordarjo tu hižo su, w měsće, přemyslowaše. Móžno, zo su z Krutom přijeli abo z někim druhim z toho namjezneho kraja. Snadž z Wěnkowym nanom...Nan a syn... Wěnk ma drje mjez Frankami wjele dowěry.

Kak chcedža to přewjesć? Jelizo so pospyt, jeho zajědojčić, nje poradži, naškaraja snano někajku bijeńcu na hasach, při kotrejž měł wón připadnje swoje žiwjenje přisadzić.

„Nětko rozumju, čehodla njejsy mi ničo wo tym do toho prajił. Sy był na slub wjazany. Měnjach, zo so z tebjě tón twój bóg raduje. Bjezdweła bóle hač z twojich předstajenych. Na mysličku, z Frankami so zjednać a z nimi w měrje žiwi być, sy mje ty zwjedł. Tehdom, hdyž sy mje prosył, zo bych žiwjenje toho brodateho frankowskeho wojaka wuchował. Nětko pak dži do kuchnje, njech ći něšto k jědźi dadža.“

Zběhnywši swoju lěwicu, wotmołwi Miliduch na postrow Žitnika, kotryž bě runje k njemu na wopyt přišoł.

„Ja so džiwam, zo će tajka hubjena powěsć njeznjeměrní“, wołaše Žitnik wšón roznjemdrjeny, jako jemu Miliduch zdžěli, što přeciwo njemu přihotuja.

„Přiznawam, zo běch hižo zašo něšto zleho wočakował. Tón pachol je dušinje jara čisty. Ručež so jeho tón mazany swět dótknje, wšitko na nim hnydom spóznaješ. Móžno, zo so tež wón w přichodže přeměni, ale po mojim zdaću te swětlo, kotrež wón we sebi nosy, wšitko zelharne a mazane wotnjese. Je mi hižo přeradžil, zo so na mnje nje přeceljo hotuja. Wón je jenički, kiž zamóže mordarjow spóznac a wotkryć.“

„Njesměš ludžom tak wěrić, Milčo! Snano je tež wón jara překlepany a snano běše wón přičina twojeje chorosće. Słyšach mjez ludžimi wšelake powědanje.“

Wójwoda bě z tutech slowow kusk překwapjeny. Potom wiješe z hłowu, zo njeje z měnjenjom Žitnika přezjedny:

„Njejsym so čul derje tón wječor, jako so Kožnak wróci. Z Wěnkem sym so zetkał a z nim rěčach hakle na druhi dzeń. Wěš, Žitko, hdys a hdys přemysluju, hač nimamy ludži, kotrychž njebych lubował. Haj, su tajcy, z kotrymiž zhromadnu rěč njenamakaš, ale začinju durje a wšitko je přeč.“

„Te dobre słowa, kotrež sy wo Wěнку rěčał, hodža so skerje na tebj. Njezabudź, zo je wón wony jěd něšto dnjow při sebi nosyl. To je podhladne, něwěrnó?“

Nazajtra přeměni so Budyšin na wulki kotoł warjaceje wody. Wšudžom přeradžeše měšeńca zwukow, barbow, drastow a pohibow kóždemu, zo so tu hotuje něšto nimo měry wažne. Najwažniši mužojo z cyłeho serbskeho kraja so tu zetkawachu wosrjedź torhošća. Čeledź nanosy spěšnje drjewjane ławki a blida, na kotrež hnydom stajachu šklě z jědźu. Włodykojo z dołhej brodu tu sedžachu pódla swojich dorosćenych synow. Jich mjezwoča přeradźowachu jich temperament. Běchu tu tež mandźelske a džěci člonow Budyskeje wulkoswójby.

Jednanje sejma zahaji Miliduch: „Bratřa! Smy so tu zetkali po starym wašnj, zo bychmy rozrisali, štož je nuzne. Džensa dyrbimy rozsudzić, hač budžemy so kejžorowemu wójsku spjećować, kotrež chce přez naš serbski kraj lětsa zaso čahnyć. Ja so prócowach z kejžorom so dorčecć, dóstach pak wot njeho powěsć, zo měli so jeho wójsku přizamknýć a jeho kaž swojeho najwyšeho knježićela připóznawać.“

Wobdžělnicy sejma runjewon howrjachu, dokelž njeběchu z tym přezjedni.

„Je tomu tak, Wěńko?“ Mnich mjelčicy nygny. Hladaše na swojeho nana, kotryž bě so njedziwajcy wysokeje staroby na daloki puć do Budyšina podał.

„Po mojim zdaću“, stany Krut, „bě kejžor jenož z tobu jednał, ale nic z nami. Wotmołwu móže jenož tutón sejm wotpósłać, tole dyrbja wšitcy włodykojo rozsudzić.“

„Haj, cyłe prawje“, wołachu někotři.

„Njeje da wšojedne, hač praša so kejžor nas abo Miliducha?“ wupraji swoje měnjenje Diwok, włodyka Nižičanow.

„Tole njerozumju.“

„To dyrbiš nam wujasnić“, podpěrachu Kruta tež někotři druzy włodykojo. Zepěrajo so z rukomaj wo blido, pokročowaše Diwok:

„Milč je naš wójwoda hižo nimale lěto. Za tón čas je so wjele změniło. Splahi su skrućeniše. Wón je wjace hač jenož naš wójwoda.“

„Wójwoda wón drje je“, wołашe hněwnje Krut, „ale dotal nas njeje do bitwy wjedł. Semil - to bě woprawdžity wojowar z čěłom a dušu. Sym słyšał, zo ma zajim być zaso na čole serbskich splahow.“

Miliduch so slabje posměwkný. Krut njebě jeho přestápił. Tole je wón wot njeho wočakował.

„Čehodla tu Semil mjez nami njeje?“ wołашe Diwok. Prjedy hač Krut tole poča wujasnjować, jimaše so Miliduch słowa, pokazujo na wysokeho pachoła, kotryž mjez włodykami sedžeše.

„Wón njemóže přińć, tohodla pósła swojeho bratrowca.“ Wobaj synaj wójwody Semila běštaj hišće w frankowskej jatbje. Wuj bě potajkim na schadžowanje sejma jeho pósłał.

„Wuj Semil so zamołwja, je chory a njemóže derje běžec.“

Nichtó so nič wjace njewopraša, dokelž wěrnú přičinu Semiloweje chorosće wšitcy znajachu. Wot toho časa, zo mějše wobaju synow w jatbje, wón čim dale, čim bóle piješe mjedowinu. Wo pola a skót njerodžeše, jeho hłowny

zajim bě jenož poľny karan. Tež poča byc z hosćicelom frankowskich pósłow. Miliduch wědžeše wo častych wopytach Frankow pola Semila. Jeho Lubušow mjezowaše z Miliduchowej župu.

Na to zběhny wójwoda Łužičanow ruku.

„Chcu so hišće raz wróćić ke kejžorej Korli. Měnju, zo je jeho wotpohlad samsny kaž w zašłym lěće, chce přez naš kraj áhnyć, ale njeliči z tym, zo so jemu něchtó z nas spječuje. Za slub měroweho zrěčenja z nim mamy wojować přećiwo našej słowjanskej kreji. Faluje jenož hišće, zo do jeho wójska svojich synow damy.“

„Maš prawje, Jaworje. Ja w tym widžu leść. Jelizo so jemu přizamknjemy, podćisnje sej wón splahi ze Zahorja a naša serbska jednota so rozšćěpi. Potom budžemy nuzowani jeho za swojeho najwyšeho wjednika připóznawać.“

Podpěrać wójnsku wuprawu Frankow přećiwo druhim słowjanskim splaham, to njeby přeni raz bylo, ale zhubić swobodu – to nihdy njesměmy. Mnozy swarjachu na kejžora, woľachu jara hrube wudma na Frankow. Jako so wľodykojo trochu změrowachu, jimaše so Golubač słowa:

„Ja to njerozumju. Praj nam, Miliducho, što sy Frankam wšitko slubiľ? Kožnak je prajiľ, zo budžemy drje česćować tež frankowskeho křesćanskeho boha. To nam dyrbiš wujasnić. Běch wočakowaľ, zo wopytaš wšitke naše splahi a z nimi porěčiš wo wuměnjenjach zrěčenja z Frankami. Tole tola nastupa nas wšitkich, nic jenož tebe.“

Miliduch bě na tajke prašenje derje přihotowany. Rozľoži najprjedy, čehodla je dyrbjaľ w Budyšinje wostać, kotre zwjazki z někotrymi namjeznymi splahami bě wobkrućil, a zo da Kožnakej poľne prawo rěćeć a jednać w jeho mjenje. Nadrobnje wujasnjowaše swoje poselstwo kejžorej, kotre wuměnjjenja w nim stejachu. Nažel je wotmoľwa

napřečiwna. Chcyše zmóžnić předarjam, kotřiž wobknježa serbsku rěč, so do serbskeho kraja podać.

„Mějach wotpohlad, bitwam a wójnam zadžěwać, zachować měř mjez Serbami a Frankami. Budžemy dale woprować našim starym přiboham a swoje stare nałožki njezměnimy“, běchu poslednje Miliduchowe słowa.

„Kajka budže twoja wotmołwa kejžorej?“, prašeše so Krut. Na jeho rjemjenju zyboleše so rjenje wudebjeny złočany tesak.

„Tajke wulkotne brónje móža jeničce Saracenojo zhotowjeć“, praji Wšemir, kiž sedžeše mjez Wěnkom a Žitnikom. „Bych rady wědzał, zwotkel wón tajke drohoćinki ma.“

„Kajka budže naša wotmołwa, wotwisuje wot našeho sejma, ty sam sy to cyle prawje prajił.“ Na mjezwočach někotrych włodykow bě widžec, zo so jim tajke słowa spodobaja.

„Rěčec dyrbiš ty, Žitko, jelizo Miliduch sam njewě, što rjec. Wón z tobu wuradźuje, samo ze swojej žonu Radku, kotraž pochadža z wašeho splaha. Džakowano tebi sta so wón z wójwodu. Je znate, zo su naše žony samo lěpše dyžli někotři mužojo“, smějkotaše so Krut.

„Lěpše hač ty su, bjezdwěla“, zawoła něchtó wusměšnje. To je derje, zo so ludžo směja. K wadžeńcy njemělo dóńc, to njeby sejmej tyło.

Miliduch pohladny na Žitnika. Haj, wobaj staj měnjenja, zo je Krut tón zły posoł.

„Přećeljo“, přetorhny włodykow wójwoda. „Kaž bě hižo włodyka Lowěnow prajił, dyrbimy so rozsudzić, hač budžemy so přećiwo kejžorej wobarać abo nic. Štó nam přeni rjeknje swoje měnjenje?“

„Ja“, praji Žitnik. Połoží swojej hoberskej pjasći na blido a započa: „Boju so kusk, lubi bratra, zo njejsym kmany tak

derje řečec kaž Krut, a wodajće, zo nimam swojej kolenje wot modlitwow tak stłóčenej kaž wón.“

Włodykojo so zaso wótre zasmjachu. Krut mjelčeše, jeho mjezwočo bě kaž z kamjenja dypane. Žitnik pokročowaše:

„Kajke je moje měnjenje? Ja nochcu wjace, hač zo směm spokojom žiwy być. Pola su dobre, dawaja dosć žita, mam wulke stadło skotu, w lěsach we wokolinje je džiwinina a w rěčkach a hatach móžu ryby lójić. Čehodla bych ja za bitwami žedził? Snano chce naša młodžina hdys a hdys dopokazać, zo je sylna dosć. Něšto dospołnje druhe by było, jelizo by chcył mi njepřećel mój Lipsk wzać. Warnuju wšitkich, samo hdy by to kejžor był. Po mojim zdaću móžemy z Frankami w přichodže wikować, to je jara wužitne, ale kóždy wostańmy doma, w swoim kraju.“

Tute mudre Žitnikowe słowa přijimowachu nimale wšitcy, wosebje włodykojo zapadnych splahow. Susodstwo z Frankami měješe za nich wulku lěpšinu. Bě to widjeć na jich drasće a kłobukach, na brónjach. Na ruce mějachu mnozy zloty pjeršćen.

„Ja chcu, zo bychmy z kejžorom dale jednali“, praji starj Troch, Wěnkowy nan.

„Čas jednanja je so hižo minyl“, wotmołwi wójwoda, „kejžor čaka na našu wotmołwu. Ja so was wšitkich jasnje prašam: Chceće so stać z Korlowymi wotročkami abo wostać swobodni?“

„Čehodla njebychmy móhli zwjazkarjo Frankow być, kaž to Obodrića su?“, prašeše so Krut.

„Dokelž jutře budžemy to my, na kohož Korlowa ćežka ruka padnje“, wotmołwi Miliduch. Tute wójwodowe słowa njeběchu nikomu wšojedne. Wójwoda tež přispomni podawki, kotrež mějachu hišće wšitcy w dobrym pomjatu: nadutosć frankowskich rozkazowarjow, nuzowanje Serbow w frankowskim wójsku słužić, pokradnjenje žiwidłow,

přihotovaných za zymu, namóc a wotwjedźenje słowjan-
skich žonow. Haj, tež někotři Serbja njedodźeržachu stare
zakonje, ale tych bě móžno za wšelake njeskutki pochłostać.
Tola što zwěri sej Frankow chłostać? Serbja su za Frankow
mjenjehódni. Za to, zo bychu w namjeznych krajach
z Frankami w měrje žiwi byli, zapřewachu swój pochod,
dawachu swoje džěći wukřići a mjenowachu je z cuzymi
mjenami. Kejžor, někotři knježkojo a wězo tež frankowscy
měšnicy tole wšitko podpěrowachu, přetož z tym so serb-
ska jednota drjebješe. Tu na sejmje nihtó njezakitowaše
tajke wotrodženstwo. Maja so stać z frankowskimi njewólni-
kami, abo su hižo tole? Bě to wysoka płaćizna za derjeměće.
Krut, kotryž bě ze wšitkich na sejmje tón najbóle wotrodže-
ny, sedžo mjelčeše. Miliduch tole hnydom wuži: „Z tym
smy přezjedni, zo kejžora Korlu poskać hižo nohcemy“,
a čakaše, hač něchtó zběhnje ruku, zo je drugeho mjenjenja.

„Ja so prašam: Dowolimy jemu znajmjeńša, zo přez naš
kraj ze swojimi wojakami do Čěskeje čehnje a po puću mori
Lučanow, Pšowjanow a druge splahi ze Zahorja? Što ty
měniš, Włastisławje?“

Syn lučanskeho włodyki bjezmócnje z ramjenjomaj sukny.

Miliduch hladaše tym zmužitým włodykam mjezwoci
a pokročowaše:

„Čehodla njebychmy jich přez naš kraj poprawom pušći-
li? Přichodny raz móhł zaso něchtó přez jich kraj na nas
čahnýć.“

Nadobo rozlehný so kołowokoło cíšina. Někotři bjez
jeničkeho słowa hladachu dopředka, druzy sedžachu mjel-
čicy ze sklonjenej głowu. Tole bě něšto nowe. Wšelakore
bijeńcy a wadžeńcy - haj, ale wójwoda tu namjetuje zhro-
madne wobaranje wšitkich splahow přećiwo Frankam,
z kotrymž by so zakitował cyły kraj před mócnym njepräče-
lom. Miliduch přida hišće derje rozmyslene sady, zo by

wjetšinu wobdźělnikow sejma přeswědčil, zo je najnužnišo wójske wotdźěle wutworić, kotrež bychu kóždy pospyt nadpada do słowjanskeho kraja znjemóžnili. Sejm so rozsudži, dać Miliduchej prawo knježenja nad wšitkimi serbskimi splahami nic jenož we wójnach, ale tež w času měra. Wón budže zdobom najwyši sudnik. Budže móc sej žadać wutworjenje derje wobronjenych družinow, bjeztoho zo by z tym sejm přezjedny był. Někotre naležnosće dyrbja so spěšnje, wokomiknje rozrisać, při kotrychž njeje móžno čakać, hač so cyły sejm zeńdže.

Jako so wuradźowanje sejma skónči, zahaji so wulki swjedžen. Jědže a napojow bě wšudže nadosć, klinčachu wjesole spěwy, ludžo rejwachu, zwuki tarakawow a husličkow běchu slyšeć cyłu nóc hač do zažneho ranja.

Jenož někotři zrozumichu, kak wažne běše tele wuradźowanje sejma. Mějachu nětko w tym wulkim serbskim kraju swojeho „krala“. Serbska zemja steji tuž pod nawodom čłowjeka, kotryž sej njezdoby jich dowěru a lubosć z namocu, ale ze swojimi myslimi a lahodnymi słowami.

Krut a jeho přiwisnicy tohorunja juskachu kaž druzy, ale w swojich wutrobach mějachu čorne plany. Bojachu so, zo budže po skrućenju wójdowoweje mocy ta stara serbsko-němska mjeza, kiž łaconsce „Limes sorabicus“ rěka, lěpje stražowana. To móhlo tež k zeslábjenju wikowanja wjesć.

Na druhi dzeń zwabi Krut Wěnk, z nim do brězoweho lěska za torhošćom hić. Po někotrych sadach praji Krut mnichej:

„Twój wótc abt bě mje za tobu póstał. Chce wědžeć, hač sy přiřhotowany, swój nadawk tu w Budyšinje spjelnić, kotryž sy wot njeho dóstał.“

Wěnk čuješe so hubjenje, kaž ženje do toho. Tón wokomik bě tu! Wón je nuzowany w mjenje Zbóžnika satanske

zlóstonstwo wuwjesć. Ze słabym hłosom wotmołwi włodyce, zo je jeho hłowny nadawk šěrić Bože słowo mjez serbskimi pohanami a zo jón wšědnje spjelnja. Štož nastupa tón druhi nadawk, tón wón spjelnić njemóže, dokelž by z tym džesać Božich kazni přestupil. Tohodla bě jěd z měška wusypał a Miliduchej přeradził, što přećiwo njemu přihotuja.

„Ty zaklaty njeplecho, za to budžeš pokućić!“ Wšón roznjemdrjeny wza křud a šwikny po šiji a wobliču pachola. A zhubi so nanajspěšnišo w kerčinach.

W tym času wuradžowaše Miliduch z nawodami někotrych splahow. Bě dorěčane, hdže měł so njepräčel zadžeržeć a dale njepuścić. Frankojo dyrbjachu jeniče šěroki tok Łobja přepluwać. Po dołhej rozmołwje dojednachu so, zo drje je najlěpje, frankowskich wojakow hnydom při rěce zadžeržeć. Přez Solawu wšak wjedžeše wjace brodow. Ke kotremu so Frankojo wusměrja, to měli sčasom nazhonići wuskušowarja zwěšćić.

Serbske wójsko so mjeztym přibliži městu Gorje. Potom so posoljo podadza do juha, k Čecham a k Dedošanam, tež k někotrym splaham sewjernje milčanskeho kraja.

Kóždy posoł změje jasnu, krótku powěsć: Sejm je so rozsudził, spjećować so kejžorej a jeho wójsku, zrěčenje sejma je plaćiwé. Hdyž budu so palić wohenje na hórkach a dym k njebjju stupa, pósćelće wobrónjene wotdžěle w směrje do Lipska. Žitnikowe sydło měješe za zjednoćenje serbskich wobaranskich wotdžělow najwjetši wuznam.

Hdyž so Miliduch wróćeše z někotrymi włodykami z torhošća, zastupi jemu Wěnk puć, mějo na šiji a wobliču dołhe krawjace bluzny.

Wójwoda so pola hosći zamołwi a dowjedže Wěnka nabok.

„Što je so ći stało? Štó je to sćinil?“ Mnich w někotrych sadach Miliduchej rozložil, što je wot njeho włodyka Lowěnow chcył.

„Wójwoda, ty při kóždej swojej kročeli kedźbuj“, proše mnich Miliducha. Čuješe so zbožowny, zo njemóže jeho nětko nichtó za podhladneho měć. Wón bě dopokazał, na čejej stronje steji.

„Tež ty kedźbuj“, wotmołwi jemu Miliduch. „Dam ći dweju spuščomneju čłowjekow, kotrajž budžetaj će škitać. Doniž wostanje tu Krut, budžetaj wonaj přeco při tebi.“

Zetkanje z Krutom wotmě so we wójwodowym domje. Na jednej stronje běchu Miliduch, Žitnik, Kožnak, Wěnk a jeho nan Troch. Na stronje Kruta běchu tři wosoby - dwaj jeho kuzenkaj a třećeho mjenowaše włodyka swojeho přece-la. Bě to pječa bohaty překupc.

Najprjedy zarěča Miliduch:

„Je najwyši čas, Kruto, zo so mjez nami njeprěćelstwo skónči. Praj nam jasnje, što přeciwo mi maš a što chceš ze swojim zadžerženjom docpěć. Nadžijam so, zo so wšitcy rozžohnujemy jako přeceljo. W tajkim času kaž nětko dyrbimy zhromadnje wustupować.“

„Njewěm, wo čim rěčiš. Ja sym hižo svoje měnjenje na schadžowanju sejma zwuraznił. Sym za našu wěc, tuž njewěm, čehodla mje do swojeje mazaneje chěže přepróšuješ.“

„Što sy wot mojeho syna chcył, to wěsće ničo njeje?“ , roznjemdri so stary Troch, widžo Krutowy posměwk. „Štó je jemu te bluzny načinił?“

„Z kim je so bił, njemóžu wědźec. Ja z nim ničo měł nje-sym. Po mojim zdaću je sej wón wšitko wumyslił.“

„Njezabudź, z kim rěčiš“, přiwoła jemu Žitnik wšón rozhorjeny. „Před tobu steji wójwoda, kotryž je zdobom naš najwyši sudnik. Tuž móhlo so stać, zo će wottud stražnicy wotwjedu z powjazom wokoło šije kaž mordarja!“

„Sy mi zawěsćił, Miliducho, swobodny wotchad!“ rje-ješe Krut a přimny za tesak.

„Kedžbuj, što twojej ruce činitej, hewak woprawdže žiwy njewoteńdžeš!“ , zawoła Žitnik.

„Moje słowo płaci“, prócowaše so Miliduch wobě stronje změrować, „směš woteńć, Kruto, ale ja so hišće jónu prašam: Što wote mnje poprawom chceš? Dyrbiš tola přećiwo mi něšto měć, hdyž sy zwólniwy samo mordarstwo skućić? Wěnk bě přisahał při swoim Bohu, tuž jemu wěrju.“

„To rěka, zo sej jeho słowo bóle wažiš hač moje?“, počinaše so Krut ranjeny. Chcyše swoju winu zakryć, ale na mjezwoču a w jeho hłosu bě spóznać, zo lži.

„Sy zelharny złośtnik“, praji Kožnak měrnje. „Žitnik ma prawje, zasłužiš sej, zo će powěsnu!“

Słowa so jimaše wójwoda:

„My tu wuradźujemy přećiwo kejžorej. Budžemy w bitwje trjebać kóždoho kmaneho bojownika. A twoji ludžo, Kruto, su tajcy. Hdyž přińdže tón čas, přińdź z nimi hač k Lipskej. Potom zabudu, štož je so tu stało. Jelizo njepřińdžeš, dyrbj se ja po tebj přinć.“

Włodyka Lowěnow njeje wo wójwodowych słowach dołho rozmyslował. Miliduchowy rozsud jeho zwjeseli. To najwažniše za njeho bě, wottud žiwy woteńć. Poda wójwodže ruku a přilubi, zo so na bitwje přećiwo kejžorej wobdžěli. Rozžohnowa so ze wšitkimi a wotjěcha spěšnje ze swojej družinu.

„Njejsy jeho pušćić směł“, hněwaše so Žitnik. „Tón je lesćiwy kaž liška.“

„Ja njemóžu hewak jednać. Jelizo hač k Lipskej woprawdže ze svojimi wojakami přijěcha, budžemy jeho ludži dohladować, zo njeby so někajka přerada stała“, wujasnjo waše wójwoda.

„Njejsy jich snano widzał? Wosebje toho překupca. Tón jeho zymny pohlad w mjezwoču. Tajcy ludžo so k nam, našej stronje, njepřizamknu. To njejsu naši přecěljo.“

„Hdyž kejžor bitwu započnje, budžemy kóždu ruku trjebać. Njesměmy wuwostajíc žanu składnosć. Krut je slubił, zo budže z nami hromadže a je mje jako wójwodu připóznał.

Nam ničo njepomha, jelizo jeho powěšnjemy. Haj, maće prawje, wón móže na kejžorowej stronje wojować kaž naš přećiwnik.“

Žitnik nadobo stany, zběhny róžk blidoweho ruba a pokaza wšitkim, zo je tón z nožom narěžnjeny.

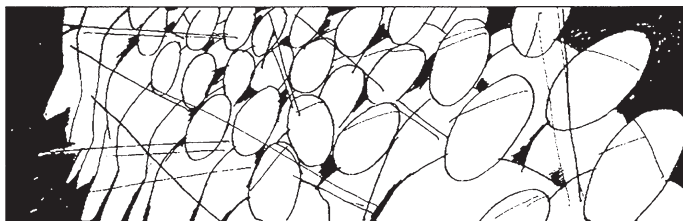
„Po mojim zdaću njejsy Kruta prawje hódnoćil“, praji Žitnik. „Bě ze swojim tesakom rub narěžnył.“

Tole njebě Miliduch wočakował. To rěka, zo nochce Krut z nim na samsnej stronje wojować. Wostanje tež w přichodže jeho njepřećel.

„Dyrbiš nětko spěšnje jednać. Njech so ludžo nanajručišo zhromadža, njesměmy so komdźić“, wołaše Žitnik roznjemdrjeny a přimny wójwodu za ramjo. „Krut je njepřećel a dyrbimy jeho skóncować. Njemóže być daloko, snano so nam poradzi jeho hišće dosáhnýć.“

„Ně, bě přišoł jako hósć, tuž njech jako hósć wot nas woteńdže. Njejsmy kaž Frankojo! Štož tón rub nastupa, da je móžno, zo je jón do toho narěžnył, hač smój sej ruce podałoj“, wotmołwi na to Miliduch.

„Z našim hosćom njemóže być, štož chce će morić“, praji Žitnik. „Po mojim měnjenju njezasłuži sej tónle zlóstnik twoju miłosć. Nadžijam so, zo swój rozsud jónu njewobžarujěš.“

BITWA

Podawki mějachu nětko spěšniši wotběh. Kejžor započa krótko po zeńdženju sejma w Budyšinje swoje wójske mocy hromadzić. Za nadpad wuzwoli tón najnjepříhódniši čas, hdyž dyrbjachu wjesnjenje na swojich polach dželač - nalćo. Wědžeše jara derje, zo njezměja Serbja - tón burški lud - chwile dosć za wusyw žita. Štóz njepadnje w bitwje, tón zemřeje hlódný. Ličeše samo z tym, zo někotři ratarjo wusywa dla do bitwy njepóndu a z tym Miliduchowe wójsko wošabja. Za tónle swój wotpohlad njemóžeše sej woprawdže příhódniši čas wuzwolić.

Džěło na polach bě wšudže jara čile. Ratarjo wusywaču pšencu, rožku, ječmjeń, wows a lušće. Te pola, hdžež nazymski wusyw njezeschadža, dyrbjachu so znowa worać.

W chěžkach hromadžachu kłoki, zhotowjachu hlebije z woclanymi kónčkami a tež drjewjane tarče a sekery.

Włodykojo a bohaći wjednicy wuporjedžachu swoje wótre mjecě, tež konjacy grat dyrbjěše nanajkručiši być, młodžina přihotowaše proki k třělenju kamjenjow, kołowo-koło hrodzišćow zesylnjachu nasypy. Ludžo napinachu so wodnjo a w nocy.

Miliduch wopyta Swatobor, najznačiši swjaty haj Serbow. Wotročy hnachu hać do haja skót, zo bychu skoćata před bitwu woprowali starým přiboham. Do haja bě přišla

tež wulka syła ludźi z dalokeje wokoliny, zo bychu swojeho wójwodu widźeli. Nětko mějachu woprawdźiteho, sławneho knježićela, tajkeho, kajkehož maja Frankojo. Wěšćenja njeběchu za přichodny bój přihódne, ale po woporach so wone polěpšichu. Zdaše so, zo zdobychu sej Serbja ze swojimi woporami podpěru swojich přibohow. Nětčiše wěšćenja, kotrež Serbam tyjachu, wuskutkowachu so na jich zmužitost, njeprěćelam so stajéc.

Jako počachu so kónc nalěca frankowske wójska hromadzić - jich ličba wojakow bě nimoměry wulka -, běše jasne, zo so hłowny nadpad powjedže přeciwo serbskej zemi. W tym času bě hižo wšón serbski kraj na přichodnu bitwu přihotowany. Nad hórkami zběhaše so ćmowy dym, w nocy běchu widjeć palace so wohenje, a dołhe čahi frankowskich wojowarjow bližachu so z někotrych stron Lipskej.

Mužojo rozžohnowachu so ze swojimi žonami a wjeselachu so, zo so bórže domoj wróca z bohatej dobytwu a zo njebudu po bitwje hižo hlód tradać trjebać. Žony wobjimachu swojich muži, plakachu a kazachu jim kedźbować, zo bychu so z boja zaso bórže domoj wrócić móhli. Někotre młode žony nochcychu swojich muži do bitwy pušćić, pječa budže jich na bitwišću tež bjez nich nadosć.

Mužojo - někotři ze sylzami we woćomaj - wotsalichu so wot swojich najblišich k swojim wotdžělam. Traješe štyri dny a před Lipskom zeńdze so tajka syła wojakow, zo stejachu kołowokoło dołhich měščanskich murjow. Běchu tu nimale wšitke serbske splahi. Głomačanow nawjedowaše Žitnik, pódla mějachu swoje lěhwo Chuticojo, njefalowachu Nižičenjo a Łužičenjo. Nad hłowami wojakow zmaowachu wójske chorhoje Milčanow, kotřiž su přišli ze swojim wójwodu wšitkich Serbow, z Mileduchom. Nichtó njeby w nim spóznał toho čućiweho a cunjeho mandźelskeho,

kotryž so před někotrymi dnjemi njemóžeše ze swojej přewšo lubowanej žonu Radku rozžohnować.

„Kedźbuj w bitwje na sebje!“, kazaše jemu při rozžohnowanju Radka, a w jeje wočomaj běchu sylzy bolosće a zrudoby. Posměwk na jeje mjezwoču so jej njeporadzi. Hólcaj hladašaj z wulkim zajimom na nanowe škórnje a wosebje na dołhi mječ. Miliduch wza wobeju na ruce a přitłóči jeju k sebi. Wokošiwši wobeju so woprašá:

„A što mam wamaj sobu přiwjesć?“

„Mječ kejžora Korle“, rjekny tón starši, šěsćlětny hólč. Młódši pak jenož samsne słowa zwospjetowa. Radka poda Miliduchej krótku kapu a praji:

„Woblec sej na nóc, je hišće chłódno.“ A poča plakać. Wobja mandželskeho. Běchu to čezke wokomiki.

„To najhlowniše je, zo so nam wróciš“, zdychny Radka.

Miliduch wza Radku nabok a z čichim hłosom jej praji:

„Nichtó njewě, kak to wuńdže. Jelizo so mi něšto zle stanje, njesměš doma wostać. Šemek by was wšitkich do Grada přewodzał. Četa was derje zastara...“

Grad běše wjes južnje Žitawy. Wottam pochadžeše Miliduchowa mać a bě tu žiwa jeje swójba. Bě to wotležane městno, chěžki stejachu wosrjedź lěsa. Kołowokoło wupřestrěwachu so hluboke tonidla, kotrež škitachu wobydlerjow před nadpadami, a wiješe so tu rěka Nysa. Miliduch njebě wuzwolił tele zanjese ne městno připadnje. Jelizo zemřeje w bitwje abo přindže do zajeća, budže so dobyćer prócować zničiť wšu jeho swójbu, zo njeby z jeho džěci jónu nowy nawoda wotrostł.

Miliduch wuži wšón tón čas, jako so we wokolinje Lipska wobronjene serbske wotdžěle hromadžachu, k polěpšenju dotal dosć chaotickeho rjadowanja wójska. Přichadžace wójske wotdžěle rozdžěli hnydom do mjeńšich skupin.

Tole zmóžni spěšniše daledawanje přikazow a wažnych powěšćow hač k wójewództwe. Z włodykami wuradźowaše wo tym, kak dale postupować.

„Štó tu hišće njeje?“, prašeše so Miliduch.

„Čakamy na Čechow. Sprjewjenjo su runje přijěchali. Z włodykow tu njeje Krut ze swojimi wojakami.“

„Je hižo přišoł něchtó z našich wuskušowarjow?“

„Haj.“ Mały muž z kałatymaj wočomaj stupi so před wójdowu. Njedźiwajcy ćopłego wjedra měješe na swojej hłowje čapku z kože.

„Komu ty słušeš?“

„To je naš čłowjek ze splaha Mojanow“, wotmołwi za njeho Jech, starši Wěnkowy bratr.

Włodyka Troch njemóžeše so wysokeje staroby dla do bitwy podač, tuž tam pósła swojeho najstaršeho syna.

„Frankojo hotuja so swój nadpad hižo za něšto dnjow přewjesć. Na jich čole ma być kejžorowy syn z mjenom tež Korla. Wójsko póndže w dwěmaj ćahomaj. Rěku Solawu chcedza přebrodzić pola Goworna njedaloko wjeski Janice a tež pola Borna, hdžež budže wulki wotdžěl Durinkow.“

„A kejžor?“

„Tón powjedže hłowny ćah.“

Jako tule powěšć tež družicy wuskušowarjo potwjerdžichu, bě nuzne rozsudzić so za tajku taktiku, kotraž njeby frankowskim skupinam zmóžniła, so w płonej krajinje došěroka rozwinýć. Po krótkim wuradźowanju so rozsudzi, zo zadžerži Miliduch hłowny nadpad njepřecelow ze swojim wulkim wotdžělom. K Bornej budže wotpósłany jenož mjeńši wotdžěl, kotryž dyrbyeše zadžěwać tomu, zo druhi frankowski ćah Serbow wotzady nadpadnje.

Z nawodnikom tutoho wotdžěla ma być Žitnik, nazhonity a zmužity bojownik, kotryž cyłu wokolinu jara derje

znaje. Jelizo Miliduch w bitwje padnje, ma Žitnik hłowny serbski nawoda być.

Do wotchada na bitwišćo přijěcha njejapcy Krut z wulkej skupinu svojich wojakow.

Někotrych jeho přichad zwjeseli, druzy nochcychu wěrić, zo chce włodyka Lowěnow woprawdze na jich stronje přećiwo Frankam wojować. Bě derje, zo budže w přichodnej bitwje dosć nazhonitych wojakow, ale někotři wšak na tym dwělowachu. Župa Lowěnow wupřestrěwaše so dwaj dnjej wot Lipska, ale Krutowi ludžo přindzěchu wo tři dny pozdžišo.

Krut bě Miliduchej wujasnił, zo měli Frankow pječa we wulkim kole wobeńć, to bě přičina jich zakomdženja. Wójwoda tule přičinu připózna, dokelž tež někotři wojacy z Krutoweho wotdžěla tole potwjerdžichu. Miliduch pak njebě dotal zabył wony rub na blidže. Rozsudži, zo džěl Krutowych muži naruna z Głomačanami. Žitnik dyrbjał na Krutowe zadđerženje kedžbować. Jelizo přihotuje přeradu, da njemůže hłownu syłu serbskeho wójska wohrozyć. Wójwodowemu prikazej njejstaj ani Krut ani Žitnik zna-přećiwiłoj. Žitnik bě spokojom, zo ma być dohladowar nad Krutowymi wojakami, Krut pak so njezwěri jeho po-kiwy začisnyć.

Čmičkaše so hižo, ale Čěša tu dotal hišće njeběchu. Nawodza zawostajichu tohodla powěsć, do kotreho směra měli komdžacy so Čěša podać.

Sčěhowacy dzeń počachu so při switanju wobrónjene serbske skupiny rjadować. Na wulkej zelenej łuce, kotraž ćehnješe so kołowokoło Lipska, hromadžachu so wojacy serbskich splahow. Nadobo so tele hoberske mrowišćo spěšnje přeměni do wójnskich wotdžělow. Nad kóždym wotdžě-
lom zmawowaše chorhoj. Na čole jěchaše włodyka, za nim pěši wojacy a na kóncu starši pacholjo z prokami k mjetanju

kamjenjow. Cyle přědku jěchaštaj najhłownišej nawodnikaj – Miliduch a Žitnik. Jeju kłobukaj běštej wobwitej ze sněhběłym płatnom.

Wójwoda Miliduch zazběhny mječ a z wótrym hłosom zawoła:

„Swójba – dopřědka!!!“

Te hoberske wójsko waleše so dopřědka kaž ničace powodženje. Wójwoda jěchaše w směrje na město Goru, Žitnik ze swojimi pokročowaše pódla řeki Swraki k Bornej, hdžež bě bród. Wobydlerjo Lipsčanskeho hrodzišća přihladowachu z murjow a wobdziwachu tu grawoćiwu rjanosć wójnskeje mocy. Bě slyšeć wołanje sławy. Wojacy tež mějachu w tym času začuće njezwučeneje hordosće. Njesćerpnje čakachu na to, zo by so bój započal a wjeselachu so, zo njeprěcela přewinu. Wědzachu, zo budu sej wo jich rjekowskich skutkach ludžo hišće dolho wječor při wohenjach powědać. To dawaše jim nowu móc. Kročo bliže k bitwišću, počachu spěwać stare wójnske spěwy, namrěte wot swojich prawótcow. Mjez nimi bě tale dospołnje nowa pěseň:

*Nichtó nima wjace ducha
hač naš luby Miliduch.
Nichtó nima tajku móc
hač naš luby wójwoda.
Čekń, Korla, pokoj daj,
na tebje dže cyły kraj...*

Poslednje słowa su z hłosom křičeli. Tónle wobľubowane spěw znowa a znowa wospjetowachu. W kóždym z nich podpěrowaše tele zhromadne spěwanje žedźbu za dobyćom. Přeciwo frankowskemu křemjenjej waleše so dopřědka serbski zornowc.

Skónčnje dóndžechu k městnu, hdžež měješe so rozsud-
na bitwa wotměć. Nad rěku zběhachu so pahórki. Nawod-
nicy dźiwachu na pokiwy Miliducha a so prócowachu, zo
mějachu włodykojo, kotřiž so derje znaja, swoje wotdžěle
porno sebi. Běchu pak tež druzy włodykojo, kotřiž čuja-
chu so kaž přeciwnicy a chcychu sej wjace sławy zdobyć
njedźiwajcy zhromadneho zajima. Najwjětšu wójsku syłu
wšak tworjachu Milčenjo z najwyším měšnikom Božećechom
na čole. Tych podpěrowachu Łužičenjo a skupiny Nižiča-
now ze swojim włodyku Diwokom. Tole budže při spočatnym
boju ta twjerda serbska skała, wo kotruž maja so frankowske
skupiny rozbić. Miliduch pósła dopředka tež wosebite
wotdžěle dobrowólnikow, tych najzmužičišich bojownikow,
kotřiž změja nadawk, Frankow nadběhować, jich postup
zadžeržec a wjele škody načinić. Jich kłoki lětachu ze wšěch
stron. Miliduchowe hesło rěkaše: „Nadpadujće Frankow,
tak zo was do poslednjeho wokomika njewidža. Jelizo ma
serbski wojak swoje žiwjenje přisadzić, da njech najprje-
dy znajmjeńša jedyn Frank w boju swoje žiwjenje zhu-
bi.“

Po woběmaj brjohomaj rěki Solawy pokročowaše džělo
při twarjenju twjerdžiznow.

Wojacy wuzběhachu hluboke jamy, zaměstnichu do nich
tołste kónčkojte drjewjane koliki, druzy mějachu zaraćić
šćežki a puće. Zo njeby móhl njepřecel spěšnje do serbskeho
kraja postupować, nošachu na hromady wulke kamjenje.

Miliduch rjadowaše z njedalokeje hórki natwar zakito-
wanskich objektow. K njemu přichadźachu posoljo, tež
wuskušowarjo z najnowšimi powěšćemi. Wójwoda prašeše
so za kejžorowym synom, kelko ludźi jeho škita, samo
za tym, kak je zdrasćeny.

„Čehodla će tajke nadrobnosće zajimuju?“, běchu ně-
kotři wćipni.

„Je nuzne mlodeho kejžora zajec, tak kaz to bechu Frankojo scinili ze Semilowymaj synomaj. W tajkim padze budzemy z kejžorom jednać, zo by naše žadanja spjelnil.“

Na druhim brjohu skupiny njepřećelow běžachu bliže k řece. Frankojo nječakachu na hłowny wotdžěl a počachu Serbow hnydom nadpadować. Puščichu na wodu wulke drjewjane splawy. Zakitowarjo jich při tym mócnje hačachu. We woclanych nahłownikach a gročanych košlach, w rukomaj wótre mječe a dołhe hlebije spytachu serbscy bojownicy frankowski nadpad zadžeržeć. Bě wjele mortwych a jich čěla pluwachu po žołmach Solawy. Brjóh bě mjeztym docpěl hłowny frankowski wójnski čah. Wjace hač položca zakitowarjow bě hižo mortwa. Serbja přihotowachu so k bojez za hlinjanym nasypom.

Miliduch scěhowaše bitwu kedžbliwje. Zdaše so, zo wosud tyje serbskim zakitowarjam, kotřiž mějachu wulku lěpšinu. Njepřećel dyrbješe nadpadować wotdeleka horje. Měješe wjele čłowjeskich woporow. Na brjohu falowaše městno za tych, kotřiž bechu Solawu hižo přepluwali. Frankowscy wojacy w čěžkich brónidłach so jenož pomału pohibowachu a so hłuboko zanurjachu do tymjenišćow.

Nadobo přińdže njewočakowana powěšć: Žitnik je zabił Kruta, kotryž bě so na njeho swarjo walił. Žitnik sam je čěžko zranjeny a njemóže dale wojować.

Krutowi a Žitnikowi ludžo počachu so mjez sobu bić.

Wójwoda stłóci w ruce kruće swój mječ. Boješe so wo žiwjenje swjeho najlěpšeho přećela a njebě tež jasne, kak so bitwa skónči. Hrožeše strach, zo jich nadpadnje hłowny frankowski čah. Bě nuzne wokomiknje so rozsudzić a jednać. Najprjedy dyrbi serbske wójsko njepřećela zadžeržeć. To pak njebě lochko. Wójwoda prikaza, zo so Žitnikowi wojacy wróca ze zranjenym włodyku do Lipska. Njech na bitwišćo přiwjedu wšitkich, kotřiž su kmani wojować.

Miliduch hladaše za Žitnikowej skupinu. Na bitwišču so mjeztym wjele přeměni. Na ščeroku rěku puščichu přewoznu lódź, na kotrejž plůwaše sam kejžorowy syn. Měješe na sebi rjanu drastu, ze zlotymi nitkami debjenu. Na lódži stejše tež běly kón ze zločany m sedlom. Naprawo a nalěwo kejžorskeje lódže plůwachu hišće druhe, mjeńše, kotrež skitachu žiwjenje kejžoroweho syna. Pó dla Korle-młódšeho stejše biskop ze swojim kijom pokazuju na městno, hdžež sedžeše Miliduch. Přitomnosť kejžoroweho syna liješe do wutrobow frankowskich wojakow nowe mocy. A tak poradzi so jim zlemić serbsku zakitowansku liniju. Běžachu do směra, hdžež bě wójwoda Miliduch. Bitwa bu nimoměry surowa. Milčenjo spytachu Frankow zadžeržec, a to so jim woprawdže poradzi. Zmužitosc Milčanow doby nad lěpšimi frankowskimi brónjami. Wojowachu samo ranjeni, krej čecše a serbscy wojacy překlóchu mnohim nje přecelam wutrobu abo jich woslepichu. W tymle njesmilnym wojowanju njebě jenož wola, zachować swoju domiznu – woni chcychu nje přecelaj pokazać, zo čec w nich Miliduchowa krej a zo běše po dołhim času głomačanskich wójwodow wólba milčanskeho włodyki sprawna.

Bój docpěwaše swój wjeršk. Mocy běchu na woběmaj stronaj jenak sylne. Wšitcy widžachu wójwodu Miliducha na hórce na konju. Jeho čas bě runje přišoľ. Runja kłokej smaleše ze swojej družinu doprědka, woľajo: „Swójba – za mnu!“ jěchaše zmužiće na čole a jeho wojacy scěhowachu swojeho najwyšeho rozkazowarja. Frankojo běchu jara překwapjeni. Zдалenosć mjez Miliduchom a kejžorowym synom so hladajcy přikrótšeše. Njewočakowany nadpad bě jara spěšny a kejžorowy syn njemóžeše ničo činić. Jeho wobličo přeradžše bojazliwosc před bliskej smjerću.

„Sem, sem!“ woľaše na swojich. Pohibowaše so dolěwa a doprawa, pokazowaše z rukomaj, što měli stražnicy

činić. Podarmo. Miliduch so bližeše a nichtó njezamó jeho zadžeržec. Woči Miliducha a kejžorowego syna so na wokomik zetkachu. Korlowe wobličo hladaše na njepräčela bjezmóne, mjeztym zo běštej Miliduchowej woči kaž wótrej sekerje, kotrejž so do wotprawjenskeho bloka zahnowatej.

Frankojo zakitowachu kejžorowego syna zmužice, ale serbscy wojacy bórze wšitkich skóncowachu. Tola přichadžachu nowe a nowe skupiny frankowskich bojownikow, zo bychu žiwjenje Korle wuchowali. Serbam počachu falować nowe mocy. Ličba wojakow bě hižo wučerpana. Miliduch krawješe, mějo na čele wjele blůznow. Njedžiwa jo na to so přeco zaso njepräčelskim mječam wobaraše. Z lěweje strony wojowaše při nim zmužice měšnik Božeczech, kaž by jemu sam wulki Čornobóh mocy spožčał.

Tu zjewi so pódla Miliducha Wěnk.

„Tale krawna bitwa a twoje předowanje wo bohu a lubosći – kak mam to rozumić?“, prašeše so wójwoda.

„W klóštrje sym sej často hłowu łamał, k čemu je Chrystusej třebny mječ. Hakle tudy, na bitwišću, wšitko zrozumich“, wotmołwi mnich.

Wěnk bórze dopokaza, zo zamóže z brónju runje tak wušiknje wobchadžec kaž z pjerom. Biješe křescanskich frankowskich wojakow, a či so džiwachu, kak zmužice młody předar wojuje.

Žro Miliduchowej skupiny tworjachu nětko Budyscy mužoj, mjez nimi stary Kožnak, kiž nochcyš w swojim ložu na smjerć čakać.

„Lěpje je ze smjerću na bitwišću rejwać“, wołaše wosředž bijeńcy.

Starc wojowaše hač do poslednjeho zdychnjenčka. Po tym zo bě njepräčelski wojak jeho z hlebiju překłól, poradži so jemu hišće jeho za šiju hrabnýč a Franka zadusýč.

Frankowske wójsko zhubi svojich nawodow. Wulka syła wojakow cofaše wróco za Korlu k Solawje. Ranjeneho Miliducha wobdawachu člonoyo jeho družiny. Nažel bu krótko na to Miliduchowa družina wobstupjena.

Nadobo běše njemała harowańca slyšeć. Wobě stronje přetorhnyštej na wokomik bitwu. Serbja měnjachu, zo su nowe frankowske syły na bitwišćo přičahnyli, Frankoyo sej nawopak myslachu, zo dóstachu Serbja nowu wójnsku podpěru. Z lěsa njedaloko rěki běžachu wojacy z wysokim zróstnym mužom na čole.

„Češa! Češa!“

Tole mocy serbskich wojowarjow přispori. Čěske wójsko z wójwodu Křesomyslom je so zakomdžilo, ale nětko poča hnydom wojować. Zahnachu stotki Frankow wróco do Solawy, hdžež so mnozy železnych brónidłow dla zatepichu, dokelž w nich plůwać njebě jim móžno. Kejžorowy syn wučekny z lódzu na napřećiwny brjóh.

Tež Miliduch pytny, zo su Češa skónčnje na pomoc přišli. Pozběhny swój mječ a so zasmja. Při tym suny swoju drjewjanu tarč nabok. A tole so sta za njeho wosudne. Jedyn z frankowskich wojakow z Korloweje družiny wuži tón wokomik a překló jemu z hlebiju šiju. Krej wuprýskny z rany a Miliduch padny na zemju a wudycha.

Powěsć wo Miliduchowej smjerći so spěšnje rozšěri. Za cyłu „swójbu“ běše to njepředstajomne njezbožo. Smjerć hłowneho nawody - to bě kónc.

Jenož wotdžěle Čechow, kotrychž tež Zličenko podpěrowachu, chcychu z bitwu pokročować. Kouřimski lech Władan honješe Frankow z jedneje strony a z druheje skóncowachu mnohich njepřećelow wojacy wójwody Křesomysla. Serbja hižo njemějachu mocow dosć dale wojować. Włodyka Łužičanow, Jawor, sta so nětko z hłownym nawodu po Miliduchu. Wón přikaza serbskim

splaham, Frankam so dale njespjećować. Ze serbskeho wój-
ska wosta jenož třećina žiwa. Mnozy druzy běchu na přeco
zbrašeni.

Jawor bě přezjedny z tym, zo wšitkich frankowskich ja-
tych na swobodu pušća. Po wuradžowanju z někotrymi
włodykami bu podpisane zrěčenje, zo budu serbske splahi
Frankam plaćić wšelake dawki z tym wuměnjnjom, zo
budže mjez nimi a Frankami měr. Frankojo přeplawichu
z łódzemi na druhi brjóh Solawy. Znazdala tole wšitko
wobkedźbowaše młody Korla, kejžorowy syn.

„Hdyž so wróću, što mam swojemu nanej prajić?“
Ze zrudnymaj woćomaj hladaše na biskopa, kotryž jeho
wšudže přewodžeše. „Pohladaj, kelko ludźi mam! Wjetši-
na z nich hižo ženje wojować njebudže, dokelž su zranjeni
a zbrašeni.“

„Změruj so, princ“, pokoješe biskop jeho. „Praj kejžo-
rej prawdu. Swój cil smy docpěli, nam so poradzi morić
Miliducha. Serbska wójnska móc je zlemjena. Smy pohan-
skemu hadej hłowu wotćeli. Poněčim so pokaza, što smy
wšitko z tutej bitwu docpěli. Z tym je nam puć do wuchoda
wotewrjeny.“

„Měniš snano, zo tale zabiwańca njedosaha?“

Biskop wiješe z hłowu a njerozumješe, čehodla je princ
tak zrudny a njezbožowny.

„Tole njebě wězo naš kónc. Miliduch pósła přećiwo nam
wšitkich svojich bojownikow. Su so woprawdže zmužiće
wobarali, to dyrbju přiznać – Miliduch bě w tutej bitwje
lěpši a ličba našich mortwych bě přewysoka. Byrnjež by w
tutej bitwje dobył, my mamy wjace wojakow hač wón.
Za kóždého mortweho wojaka móžemy na bitwišćo pósłać
dweju dalšeju. W tutej wjelelětněj wójnje dobudžemy my!“

„To ja njewěrju. Jelizo njeby Miliduch padnył a by w
tutej bitwje dobył, bychy přišli jemu na pomoc druzy

słowjanscy zwjazkarjo – Češa, Obodrića a Lutycojo. Mjez Słowjanami knježi njeměr. Njebudže doľho trać a wuzwola sej noweho wójvodu. Našemu frankowskemu mócnarstwu rosće napřećiwna móc.“

„Ja njepraju, zo budže to jutře abo zajutřišim. Dyrbimy jich jednotu dorozbić. Někotrych włodykow słowjanskich splahow sej na našu stronu zwabimy, druhich sej z brónjami podćisnjemy. Štož nastupa tule wójnsku wuprawu, nańdu stawizny zawěsće přiřódne słowa, kak tutu poražku Serbow w chronikach wopisać. Ja sam to zřjaduju.“

„Poražku prajiš?“, njerozumješe princ Korla. Jěchaše na swojim konju a majkaše z ruku slěbornu wozdobu, kiž na jeho šiji wisaše.

„Haj, kak ma so wujasnić, zo so z bitwy z tak snadnej ličbu wojakow nawróćamy?“, wotmołwi biskop.

„Maš prawje. Hdyž wo tym rozmysľuju, da wjezemoj poprawom mojemu nanej dobru powěsć“, praji z posměwkom Korla. Nuzowaše swojeho konja do spěcha.

Serbski poľk zwosta na bitwišću. Zranjeni mužojo wobwjazowachu sej krawjace rany, pozdžišo jim pomhachu žony z najblišeju wjeskow Janice, Goworno a druhich. Što mějachu činić z mrtwymi frankowskimi wojakami? Počachu sej brać jich drohe brónidła, tež brónje a debjene železne tarče. Čěľa njepräćelow pak zmjetachu do rěki abo wostajichu brónidła w ľěsu džiwinje. A swojich mrtwych wojakow? Jich čěľa składžechu na hromadu ľučlaneho drjewja a na nje šmrěkowe haľzy. Zemřetym bojownikam položichu na hrudź małe kožane měški z hojacymi zelemi, kotrež njemóžachu jich nažel na bitwišću před smjerću wuchować, byrnjež pječa kuzľarsku móc wobsedźeli.

Čěło wójwody Mileducha položichu na najwjetšu hromadu šćěpow. Jeho krawjace wobličo wumychu a woblečechu

jeho nowu drastu. Na hrudzi ležeše kapa, kotruž bě jemu Radka do boja sobu dała. Žony sej třiřachu svoje dołhe wlosy, kotrež skladžechu jako wopor pódla čěla. Miliducha pokrychu z kwětkami. W bělych rubiškach - znamjenju zrudoby - sedžachu při wohenju, plakachu z hłosom a žalosćachu. Z nožom a wótrymi kamjenjemi rozřezowachu sej mjezwočo a ruce. K někotrym mortwym wojowarjam lehny so do wohnjoweho rowa tež jich swěrna mandželska.

Wysoke płomjenja póžěrachu čěla tych, kotřiž běchu w poslednej bitwje svoje žiwjenje přisadzili, k njebju stu-paše čmowy dym. Wšitcy stejachu na hórce, zwtokel běše wójwoda bitwu nawjedował.

Mnozy so prašachu: Štó nětk zawěsći serbskej zemi měř, štó budže jich sudzić, štó powjedže w přichodže zmužitých wojakow, jelizo so njeprěćel zaso zwaži serbski kraj nadpadnyć?

Žiwicowe drjewo na hromadach so paleše a powostanki rjekow rozpadnychu do popjeła. Jenož jich duše twochnychu, a wójwoda wotwjedže wšitkich mortwych k prjedow-nikam.

Žony kóždy wječor spěwachu swojim džěćom - syrotam zrudnu pěseň:

*Wulki bój bě so skónčil,
Miliduch z Frankami wojował,
swobodu Serbam zachował,
nětk w serbskej zemi spi.*

Nazajtra sčinicu popjeł a zbytki kosćow do hlinjanych sudobjow. K nim položichu při wuzni tež wšelake dariki a pokrychu wšitko z tołstěj worštu hlíny. Tak nastachu mohile. Po tym so ze spěwom, ale tež ze sylzojtymaj wočomaj rozžohnowachu z mortwymi. Serbja wobjímachu so z Čechami a Zličanami. Džakowachu so jim za wopokazanu pomoc.

Je přišoľ čas nowych wuradźowanjow, hdžež so měješe rozsudzić, koho wuzwola za swojich nowych wľodykow. Tajke jednanja njeběchu lochke, někotři swarjachu a chcychu sami splahi nawjedować. Wľodyka Jawor dyrbješe mnohich změrować. Na čolo splaha Milčanow chcychu wuzwolić Worača, kuzenka wójwody Miliducha. Tón pak nochcyš tajku zamoľwitosć na so wzać a rjekny, zo radšo na polu džěła hać na bitwišču druhich do boja wjedže. Nowy wójwoda tuž njebu wuzwoleny – ani Worač ani Jawor wo rólu nawody splaha njerodžeše. A Žitnik? Tónle nazhonity wojowar so po bitwje doľho lěkowaše, a po dlěšim času zemřě. Noweho nawodu njenjańdžechu mjez sobu ani zapadne serbske splahi.

Na kóncu tutych wažnych wuradźowanjow měješe Jawor, wójwoda Łužičanow, narěči:

„Bratřa! Z tutym słowom bě so na nas wšitkich naš njezapomnity wójwoda Miliduch husto wobroćił. W jeho mjenje bych sej jara přaľ, zo bychmy w přichodže jednotni wostali. Snano wostaji nas w blišim času frankowski kejžor na pokoj. Tuž njetrjebamy tuchwilu tak nuznje noweho wójwodu. Jelizo so stanje, zo budžemy zaso jónu nuzowani wojować, powjedu was rady do boja. Frankojo maja je- nož jednoho boha a jednoho knjeza. My pak jich mamy wjace a tomu budže tež w přichodže tak.“

Mužojo kedźbliwje słuchachu na Jaworowe słowa. Nado- bo so mjez nimi pozběhny wysoka postawa. Mjezwočo měješe blěde a z běľym płatom wobwjazane. Bě to Wěnk. Na jeho wobliču čehnješe so hľuboka bľuzna wot fran- kowskeho mječa, jedne woko hižo ničo njewidžeše. Rěčeše ze słabym hľosom:

„Ja njejsym z Jaworom přezjedny. Kejžor Korla nam ženje poražku njewoda. Jelizo so chcemy přećiwo njemu wobarać, dyrbimy sej wuzwolić noweho wójwodu wšitkich serbskich splahow.“

„Što bě prajil?“, prašachu so mnozy, kotřiž njesu Wěnkowe słowa prawje rozumili.

Nadobo da so slyšeć wótry muski hlós: „Njeh je žiwy naš nawoda Wěnk!“ Někotři mužojo přihłosowachu. Ći, kotřiž dotal młodeho mnicha njeznajachu, prašachu so wokolo stejacych, što je jeho nan, zwotkel wón do Budyšina přińdže a čehodla ma na šiji kříž. Na to swoju ruku Worač zběhny:

„Noweho nawodu móže jenož sejm wuzwolić. Njeje jasne – kaž bě hižo Jawor tu prajil –, hač noweho wójwodu trjebamy. A ty, Wěnko, dyrbiš wšitkim hišće něšto wujasnić. Zwotkel sy tón jěd dóstał? W bitwje sy był woprawdže zmužity, to wšitcy přiznawamy.

Tež my smy njepřečela zmužice bili.“

Z lěhwa bě slyšeć:

„Haj, Worač ma prawje.“

Worač zběhny swój mječ, zmaowaše z nim nad swojej hlóvu a pohladny z posměwkom na Wěnka:

„Nětko móžemy so skónčnje domoj wrócić. Wo našej slawje a našim rjekowstwje budže so po cyłej serbskej zemi powědać.“

Wěnkowe słowa so dopjelnichu. Wólba noweho wójwody wotmě so kónc lěta.

Wojowarjo so po skupinach do svojich wjeskow a hrodzišćow wróćichu.

ČĚKANCY

Nic za wšitkich běše dompuć wjesoty. Do někotrych wjeskow wróćichu so jenož dwaj abo tři mužojo, byrnjež do bitwy džesatki čahnyli. Či, kotřiž mějachu zbožo a bitwu přežiwichu, nječujachu w swojej wutrobje přewjele radošće. Powědachu při wuznym, kak bě so tón abo tamny na bitwišću rjekowsce zadžeržał, kelko Frankow je zabił, prjedy hač sej Morana jeho k sebi wotwjedže. Mnozy so

drje nawróčichu, ale bjez porstow, bjez ruki abo nohi, někotři tež bjez wóčka. Jenož młódzina horješe so za wšě te rjekowske skutki a žedžeše za tym, so tež w přichodnej bitwje wuznamjenić.

Na polach falowachu nětk ruki mužow, tuž dyrbjachu jich narunać žony a dźěci. Domoj so wječor wróčachu z dźěła jara mučne.

To samsne bě widžeć w Budyšinje.

„Smy dobyli!“, wołaše při nawróće do města Worač.

„Šława!“, wołachu hólcy a pacholjo. Ludka bě zbožowna, zo so jeje Wěnk z bitwišća žiwy wróci a wobjima jeho. Někotrych dyrbjachu do chěžki njesć, dokelž njemóžachu po zranjenju běžec. Dyrbjachu powědać tym, kotřiž su w bitwje svojich přiwuznych zhubili, wo jich poslednich wokomikach, wo tym, kak běchu so krótko do smjerće za-dđerželi.

Na boku steješe Radka. Tež w swojej zrudobje běše wona rjana. Jeje wutrobne žarowanje pohlubši jeje woči, běle rubiško – staroserbske znamjo žarowanja – padaše jej na šiju. Tež wona bě wćipna, při kajkich wobstejnosćach je jeje muž zemrěl. Na dnju rozsudzaceje bitwy padny w jich bydlenju na špundowanje mała drjewjana postawa serbskeho přiboha a před durjemi ležeše na zemi mortwy ptak.

Džensa so na smjerć Miliducha dopominachu jenož někotři. Bóle zajimowachu wšitkich cí, kotřiž běchu bitwu přežrali a so žiwi nawróčichu, a nowy włodyka Worač. Radka hladaše na kuzenka svojeho muža bojzliwje. Čehodla? Wón bě dobry hospodar, ale špatny knježićel. Miliduch dyrbješe před nim čeledź škitać. Z wójwodowej smjerću su so dobre dny skónčili.

Nadobo zarěča na nju kowar Wšemir. Jemu so přiwobroćiwiši, poča Radka hórko plakać.

„Je mi ćežko bjez Miliducha“, wuzna.

Kowar wza ju za ramjo a praji z ľahodnym hľosom:

„Njetrjebaš pľakać, wón je tu na přeco z tobu. Pohladni na njebjo, tam wón nětko je. Abo poskaj, kak lisćo šumi. To wón z tobu sćicha rěči.“

Radka pohladny k njebju a woprawdže – jej so zezda, zo bě na wokomik swojeho mandźelskeho widźala. Tón hladaše na nju ze swojim mjechkim pohladnjenjom, jeho zróstne ćělo wšak njeměješe noze, ale kónčeše so z cymplom, kaž to při duchach bywa. Wětrik wospjetowaše jeho poslednje přecće: Jelizo so z bitwy domoj njewrócu, wzmi džěsí a ćehn z nimaj wotsal.

„Hdy podamy so na puć?“, prašeše so Radka kowarja, Miliduchoweho swěrneho přecćela.

To so Wšemir postróži a chcyše ju změrować: „Njetrjebamy hnydom wotjěć. Praj, hdyž tak daloko budžeš. Slubich twojemu mužej... Njebudže mi ćežko tónle slub spjelnić.“

„Wotjědzemy hišće džensa“, wotmołwi Radka स्पěšnje.

Wječor džěše Radka za Wěnkom. Tón ležeše na ľawce, pokrytej z wowćimi kožemi.

Ludka mazaše jemu runje wobličo, kotrež bě wot nje-přecćelskeho mječa zbrašene, z hojacej žalbu. Radka stupi k nimaj bliže a praji: „Sym přišla so z wamaj rozžohnować.“

„Dyrbiš tu z nami wšitkimi wostać, njetrjebaš so bojeć, tu so ći ničo stać njemóže“, znapřecíwi Ludka.

„To njeje móžno, luba holćka, ja tu wostać njemóžu. Wšemir budže mje a mojej džěsí přewodžeć. Njeprašej so, hdže pónđzemy.“

Po tutech słowach wobroći so k Wěнкеj: „Sym přišla so woprašeć, kak je Miliduch zemřel. Móžeš rěćeć?“

Wěnk kiwny z hłowu. Poća pomaľku rěćeć a bě widžeć, zo jemu kóžde słowo bolosć naćinja.

Bě hižo nimale poľnóc, jako přesta rozprawjeć. Radka měješe sylzy we wočomaj, bě to zrudźaca powěšć. Wobja Ludku a Wěnk a wuńdže z chěžki.

Wonka sapachu z wohenjow wysoke płomjenja, wšudžom powědach wobdźělnicy bitwy wo dobyću nad Frankami, wo rjekowskich skutkach Milčanow a wo jich wójwodže. A kaž při tajkich skladnosćach bywa, klinčachu k tomu husle a tarakawy. Ludžo spěwachu, bě tu nadosć k jědźi a piću, někotři rejwachu wokoło wohenja. Štó by nětkole na to myslil, što budže jutře? Zmužići bojownicy su njepřecela z ródneho serbskeho kraja wuhnali, to je to najhłowniše.

Jako zastupi Radka do drjewjaneho domu, tam na nju Wšemir hižo čakaše. Spjacej džěsći poľožistej do wulkeho měcha z kože a wuńdžeštej z wočinjenymi wrotami města. Džensa nihtó njebě měšćanske wrota stražował.

W brězowym hajku nad torhošćom čakachu tři konje - dwaj za Wšemira a Radku, tón třeci za brěmjo, kotrež sobu wozmu: drastu, jědź a druhe nuzne wěcy. Wšemir pomhaše Radce do sedła, k jeje konju přiwjaza měchaj ze spjacymaj džěsćomaj a sam šwikny so do swojeho sedła. Njetraješe dolho a wšitcy so w toľstej ćmě zhubichu.

Tež Ludka z Wěnkom dyrbjěše po někotrych tydzenjach z Budyšina ćčkać. Nowy wľodyka Worać, pjany nic jenož z mjedowiny, ale tež z mocy, kotruž bě nětko zdobył, chcyše wšudžom nowy porjad zawjesć. Mjez swojimi přiweznyimi njeje našol přećiwnika, tuž poča Wěnk a čwělować. Najprjedy jemu zakaza wučić a předować, pozdžišo mnicha wobwinowaše, zo bě wón přičina Miliduchoweje smjerće. Štó wě, čēja ruka je wutřěliła kľok do wójwodoweho ćčla! Štó bě tehdom jemu najbliže? Čehodla njebě wójwodu wjace zakitał? Samo někotři druzy z Wěnkom prjedawše počahi přetorhnychu. Někotři bojachu so nowemu wľodyce znapřećiwjeć, druzy wěrjachu přisľodzenjam. Bě

jasne, zo so Worač hotuje Wěnka z města wuhnać abo jeho skóncować dać. Ludce pak Worač přikaza, Wěnka wopušćić. Nańdže za nju samo noweho nawoženju.

Zyma so w tym léće bórze nawali. Wšitko bě ze sněhom pokryte, sylne zmjerzki počahnychu rěki a rěčki z lodom. Ludžo so w tym času husćišo k starym pohanskim přiboham wobročachu. Ći pak na prašenja ludži njewotmołwjachu. Měšnicy namołwjachu ludži, starym přiboham wjace woporow nosyć. Hewak móhło swójbu někajke njewočakowane njezbožo potrjechić a ju zničić.

Tež w Budyšinje su ludžo wšelakore wopory přinjesli. Honač, čorny kozoł abo samo tołsty woł pućowachu do swjatnicy k Čornobohu. Najwyši měšnik Božecěch bě runja Miliduchej w bitwje padnył. Nowy měšnik rěkaše Lešek a pochodžeše z Lubija. Nažel njezadźěwachu tute wopory njezbožu, kotrež so hotowaše. Ze zapada bližeše so nowe frankowske wójsko z dwěmaj paladinomaj kejžora Korle Wulkeho na čole. Wone rozšěrjowaše so po cyłym serbskim kraju, ničeše wsy a hrodzišća, kradnješe a zabiwaše wobydlerjow, zo za Frankami wosta jenož zničena, spalena zemja. Njedźiwajcy toho, zo po bitwje běchu Serbja z tym přezjedni, zo budu Frankam dawki płaćić, bě kejžor přikazał, znowa do serbskeje zemje začahnyć a zničić duch spjećowanja zemrěteho wójwody Miliducha.

„Wšitko spalić, nad nikim so njesmilić!“, rěkaše najwyši kejžorowy přikaz. „Budyšin ma so zhubić, njech nichtó w přichodže njewě, hdže bě raz stał.“

Kejžor da swojim wojakam nadrobne wukazy nastupajo Miliduchowu swójbu: „Zabijće wšitkich člonow jeho swójby, wšitkich wot kolebki, zo njeby z dzěscow nowy serbski nawoda wušo!“

Přikazy frankowskeho kejžora buchu tehdom spjeljne. Štóz njebě sčasom do hłubokich lěsow čeknył, njeprěziwi. Skót su Frankojo wotehnali, wšitku jědź su Serbam pokradnyli. Najhórje tradaše Milčanska župa. Budyšin bě wobdaty z kejžorowym wójskom, ale wobarachu jón jenož někotre dżesatki serbskich bojownikow. Wjetšina wobydlerjow z milčanskeje stolicy bě město wopuščila nic jenož frankowskeho nadpada dla, ale bojachu so tež włodyki Worača, kiž sta so njesmilnym knježicelom.

Dwaj dnjej spytachu frankowscy wojacy wysoke kamjentne měščanske murje přewinyć. Hakle třeci džen so jim poradzi tołste dubowe měščanske wrota rozbić a wočinić. Pobichu wšu wobsadku, kotraž město před njeprěcelom zakitowaše.

Frankojo čwelowachu Budyšanow, kotřiž njemóžachu wotmołwić na prašenje, hdže je Radka z džěscomaj. Nichtó woprawdže njewědžeše, hdže je swoju nowu domiznu našla. Njepomhaše žane čwelowanje, žane lubjenje wysokeho pjenježneho myta - nichtó wo nich njewědžeše.

Přjedy hač Frankojo Budyšin wopuščichu, zapalichu woni wšitke chěže a zničichu murje.

Woračowu hłowu su na wysoki kolik tyknuli hnydom při wrotach do města. Tak so spjelni wěšćenje stareje wjery, kotraž předwidžeše: „Donačakaš so časa, hač budžeš z Budyških murjow dele hladać.“

Z Budyšina so Frankojo wobročichu na juh a dale na wuchod. Tam pak jich wočakowaštej spjecowanje a porážka. Njedaloko městna, kotrež rěkaše Ostružna, młody włodyka z hłubokej błuznu na mjezwoču Korlowe wotdžěle přewiny a zadžerža. Skupiny čekancow su tu w lěsach frankowskich wojakow wotwobarali a wot njeprěcela cyły tutón kraj wuswobodžili. Tuž móžachu Serbja zaso

swoje pola wobdželać a w měrje žiwi być. Wječor powědachu sej wo zmužitym wójwodźe Miliduchu, kotryž wotpočuje ze swojimi wojakami pječa w horje Lubinje. Budže-li w přichodźe serbska zemja zaso raz wot njepřećelow wohrožena, so skała wotewrje a Miliduch poda so na swojim konju znowa do milčanskeho kraja, zo by swój lubowany kraj před njepřećelemi zmužiće škitał.

Na Miliducha spominaše tež włodyka, kotryž po boju jězdžeše zaso po swobodnym serbskim kraju. Jenož mało ludźi, kotřiž jeho po puću zetkach, spózna, zo je to bywši mnich Wěnk, swěrný Miliduchowy přećel. Hdyž so hromadze z Ludku při wrotach Gradu zetka z Radku a Wšemirom, abo hdyž su woni přijěli na wopyt do wjeski Běžnicy, hdžež so po bitwje Wěnk z Ludku zasydlišťaj, spominachu wšitcy na Miliducha. Te dopomnjenki běchu kóždy króć jara jimace a žiwe. Při tym so jim zdaše, zo njeje wójwoda Miliduch ženje tutón swět wopuścił.

WUJASNJENJA

- ALCUIN - anglosakski mnich a filozof (735 - 804), wučer a radzićel kejšora Korle Wulkeho
- BABIN/ BOBBIN - wjeska na Rujanach; na městnje, hdžež maš najstaršu rujansku cyrkej, steješe w zašłosći swjatnica pohanskeje bohowki Baby
- BĚDA VENERABILIS - jendźelski křescanski měšnik a cyrk-winski wučer, awtor mnohich přédowanjow (8. lětstotk)
- SWJATY BENEDIKT - katolski mnich, založer rjadu swj. Benedikta a klóštra Monte Cassino (483-543)
- BĚŁOBÓH - ně. Bieleboh, serbski přibóh dobra, zawěšcer dobrych žnjow; woporniščo na horje blisko Wopakeje (Oppach)
- BJEZUNČENJO - słowjanski splah po brjohomaj rěki Nysy we wokolinje Zhorjelca a na wuchod wot njeho hač k rěce Kwis, kiž zjednoći so w 10. lětstotku z Milčanami
- BĚŽNICA - ně. Businc, Biesnitz, džensa měšćanski džěl Zhorjelca, w zašłosći steješe tu hłowne hrodziščo Bjezunčanow
- BĚŁE RUBIŠKA - starosłowjanski symbol žarowanja a smjerće
- SWJATY BONIFAC - patron Němskeje (675-755)
- BORNO - džensniše městačko Bernburg, při delnim toku rěki Solawy (Saale), staroserbske słowo za „tonidło, tymjениščo“
- BUDYŠIN - ně. hač do lěta 1868 Budissin, po tym Bautzen, wulke wokrjesne město w Hornjej Łužicy
- ČELEĐŽ - služownicy w burskich statokach (wotročcy, dejerki, pohončojo)
- ČORNOBÓH - ně. Czorneboh (556 m), hora blisko Budyšina, na kotrejž steješe woporniščo pohanskeho přiboha zlych mowow
- DAWID - židowski kral (Stary zakon)
- DOMINUS TECUM - laćonsce „Bóh z tobu“
- DRJEWJENJO - słowjanski splah, kiž słušeše k Obodritam. Jich rěč zachowa so hač do połojcy 18. lětstotka. Hišće džensa rěka jich kraj Gau Drawehn.
- FRANKOJO - zwjazk zapadogermanskich splahow, kotrež sydlachu wot 3. lětstotka na brjohach rěki Ryn a na přibrjohu Sewjerneho morja; w 5. lětstotku rozšěrachu swoje knjejstwo na teritorij Gallije (Francoska), hdžež založichu za čas krala Chlodwika swoje mócnarstwo

- GERMIGNY-DES-PRES - francoske město, w kotrymž zachowachu so powostanki jónkrótnych mozaikow z časa kejžora Korle Wulkeho; w 9. lětstotku da tu natwaric cyrkej Theodulf, biskop Orleanski
- GŁOMAČENJO - serbski splah; mjeno města Lommatsch njedaloko Mišna je skepsanka słowjanskeho pomjenowanja Głomač
- GORA - staroserbske mjeno za město Gera
- GOVORNO - słowjanske mjeno města Warnefeld (Hwernarsfeld) njedaloko Gory (Gera), hdžež wotmě so w lěće 806 bitwa Frankow přećiwo Miliduchowemu wójsku
- GRAD, HRÓD - słowjanske mjeno džzensnišeho českeho městačka Hrádek nad Nisou (pola Žitawy)
- HRIWNA - punt
- JANICE - serbske mjeno džzensnišeho němskeho města Jeny nad Solawu
- KANINA, CANBURG - słowjanske hrodzišćo we wokrjesu Mělník (Česka); mjeno bu zapisane w frankowskich analach z lěta 805, jako wójska wuprawa kejžora Korle Wulkeho zwrěšći (snano džzensniše Hradsko pola wjeski Kanina)
- KORLA WULKI (CHARLEMAGNE) - frankowski a langobardiski kral, pozdžiši romski kejžor (741-814)
- KORLA - syn kejžora Korle Wulkeho, steješe na čole dweju wójskeju wuprawow přećiwo Serbam a druhim słowjanskim splaham (805 a 806) w sewjeru Českeje
- KMJEC - wosobny bur
- KUPALO - słowjanski pohanski swjedžen na spočatku lěća
- LEMUZOJO - druhe mjeno za splah Głomačanow (abo tež Dalemincow); ze splaha Lemuzow pochadžeše pječa česki knježk Přemysl Oráč (Worač), založer pozdžišeje českeje knježaceje dynastije (hač do lěta 1306)
- LIMES SORABICUS - łaconsce „Serbska mjeza“: Bardowik/Börenburg - Brunšwik/Braunschweig - Magdeburg - Erfurt - Forchheim - Regensburg - Lorch, mjeza mjez frankowskim mócnarstwom a serbskimi splahami
- LIPSK - ně. Leipzig, mjeno staroserbskeho sydlišća, džzensnišeho wulkoměsta w Sakskej
- LJUBUŠOW, LIUBUSUA - njedawno wotkryte głomačanske hrodzišćo na wjeršku hory Löbsal; něhdže 12 kilometrow wot Mišna njedaloko města Wosč /Oschatz pola wjeski

Stuchowicy /Stauchitz bu wotkryte dotal njeznate hrodzišćo
 Gana, zničene w lěće 929 wot krala Heinricha I.
 LUBIJ - ně. Löbau, město mjez Budyšinom a Zhorjelcom
 LUBIN - ně. Drohmburg, hora njedaloko Budyšina (430 m).
 Serbja wěrjachu, zo spi w tutej horje sydom serbskich kralow
 (wójwodow), kotřiž na svojich konjach z mječom w rukomaj
 wujědu, hdyž zeńdže so serbskemu krajaj najhórje
 LUČENJO/ŁUČENJO - słowjanski splah, bydłacy w sewjeru
 Čěskeje; srjedzišćo rěkaše Włastisław (po Kosmasowej
 chronice běchu Lučenjo přećiwnicy Čechow)
 ŁUŽIČENJO - serbski splah, kiž bě žiwy na teritoriju džensnišeje
 Delnjeje Łužicy
 MILIDUCH - najstarša pisomna powěsć wo nim pochadza
 z lěta 806 - najwyši serbski nawoda, kotryž zjednoći wšitke
 serbske splahi a bu za wójvodu wuzwoleny
 MILČENJO - ně. Milzener, serbski splah w džensnišej Hornjej
 Łužicy, wosebje we wokolinje Budyšina, Kamjenca a Wojerec
 MOJBA - słowjanski pohanski přibóh, kotrehož swjatnica bě
 na městnje džensnišeho Ojwina (Oybin) njedaloko Žitawy
 MOKOŠ - mać Zemje, słowjanska pohanska bohowka
 NEC SCIRE FAS EST OMNIA - łaćonsce „Njesměmy
 wědźec wšitko“
 NIŽIČENJO - jedyn ze słowjanskich serbskich splahow
 OSTRUŽNA - bjezuncanske hrodzišćo nad rěku Nysu
 (Wostrowc/Ostřitz)
 PŠOWJENJO - serbski splah w sewjeru džensnišeje Čěskeje
 we wokolinje města Mělníka
 RĚZNO - ně. Regensburg
 RUGIER - abt klóštra w Fuldze spočatk 9. lětstotka
 SEMIL - serbski wójwoda, předchadnik Miliducha
 SOLAWA - něhdy Żulawa, ně. Saale, wuliwa so do Łobja
 SWÓJBA - „naši“ ludźo, wšitcy, kiž do splaha słušeja
 SWRAKA - rěka w Němskej, džensa Halštrow (Elster), wuliwa
 so do Solawy
 THEODULF - mjenowany tež Pindaros, biskop w měsće
 Orleans za čas Korle Wulkeho
 WELES - słowjanski přibóh skotu (čłowjek z byčej hlówu)
 WENEDUS - łaćonske pomjenowanje za Słowjan, słowjanski
 WIČAZ - ně. Lehensmann
 WŁODYKA - słowjanski nawoda splaha

WULKOSWÓJBA - přiwuzni znajmjeńša w třoch generacijach

ŽITAWA - ně. Zittau, wulke wokrjesne město w Sakskej blisko českeje a pólskeje statneje hranicy

WOBSAH

WÓLBA WÓJWODY	7
MILIDUCHOWY WOTMYŚŁ	29
WĚNKOWA MISIJA	47
BOŽEĆECHOWE WĚŠĆENJE	71
WUPRAWA	91
BUDYSKI SEJM	110
BITWA	132
ĆĚKANCY	148
Wujasnjenja	155

Lubomír Jaroš

Miliduch

Mjez zabyćom a wěčnosću

Powědančko ze serbskich stawiznow

Přeložk: František Vydra, Jurij Šěrak

Ilustracije a wubalka: Petra Šnokhausová.

Sadźba: Odeta Císařová.

Wudaće RENECO, nakładnistwo PhDr. René Hladíka

v Ústí nad Labem lěta 2009

w nakładze 300 eksemplarov.

Čiść: Josef Hlávko v Novém Městě nad Metují.

ISBN 80-86563-21-9

AMDG